

Miksi Volter Kilpi ei kirjoita?

Volter Kilven kaunokirjallisen vaikenemisen kausi 1903–1933

Turun Yliopisto
Historian, kulttuurin ja
taiteiden tutkimuksen laitos
Kulttuurihistoria
Pro gradu -tutkielma
Laura Kokko
Marraskuu 2018

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/

Humanistinen tiedekunta

KOKKO, LAURA: Miksi Volter Kilpi ei kirjoita? Volter Kilven kaunokirjallisen vai-
kenemisen kausi 1903–1933

Tutkielma, 98 s.

Kulttuurihistoria

Marraskuu 2018

Kirjailija ja kirjastomies Volter Kilven (1874–1939) kaunokirjallinen tuotanto muodostui kahdesta erillisestä luomiskaudesta, joiden välillä oli kolmenkymmenen vuoden mittainen tauko. Kilven uusromanttisen nuoruudentuotannon (1900–1903) ja eepin *Saaristosarjan* (1933–1937) välillä tapahtui suuri muutos Kilven kirjallisessa muodossa ja ilmaisussa sekä käsitellyissä aihepiireissä. Tässä tutkielmassa kysyn, miksi Volter Kilpi ei vuosina 1903–1933 kirjoittanut kaunokirjallisuutta. Toisaalta tarkastelen, mitä tapahtui Volter Kilven kirjailijuudelle hänen kaunokirjallisen vaikenemisensä aikana.

Vuosina 1903–1933 Volter Kilven julkinen kirjallinen tuotanto oli vähäistä, mutta yksityistä kirjeenvaihtoa näiltä vuosilta on runsaasti. Laajin säilynyt kirjeenvaihtokokoelma on Volter Kilven kirjeenvaihto hänen ensimmäisen vaimonsa Hilja Kilven (o.s. Vanhakartano, 1884–1927) kanssa. Tämä kirjeenvaihto on tärkein alkuperäislähteeni. Tutkimukseni on kirjailijuuden kulttuurihistoriallista tutkimusta. Kulttuurihistoriallinen kirjoittamisen tutkimus mahdollistaa sen, että myös yksityisiä kirjeenvaihtoja voi tarkastella merkittävänä kirjallisina lähteinä. Käytän kirjeitä lukiessani hermeneuttisen ja empaattisen lukutavan yhdistelmää.

Tarkastelen Volter Kilven kautta kirjailijuutta 1900-luvun alussa. Kirjailijuudella tarkoitan laajasti kirjailijana olemista, kirjoittavan ihmisen koko kirjallista elämää. Tämä ilmenee toisaalta tarkasteltaessa kirjailijan ja kirjailijan tuotannon asemaa osana koko kirjallista instituutiota. Toisaalta kirjailijuudella on syviä henkilökohtaisia merkityksiä. Tarkastelen Kilven kirjailijuuden toteutumista kirjeenvaihdon kautta pohtien niitä ulkoisia ja sisäisiä ehtoja, jotka mahdollistavat kirjoittamisen. Ulkoisiksi ehdoiksi hahmotan puolison vaikutuksen, perhe-elämän taloushuolineen sekä erilaiset ammatilliset roolit kirjallisella kentällä. Sisäisten ehtojen kohdalla pohdin Kilven persoonaa, hänen kokeensa yksinäisyyttä sekä sitä muutosta, joka hänen kaunokirjallisessa tyylissään tapahtui. Ulkoisten ja sisäisten ehtojen tarkasteleminen antaa toisiaan täydentäviä vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Miespuolisten taiteilijoiden tai tiedemiesten elämäkerrallisessa tutkimuksessa mielenkiinto on pitkälti keskittynyt julkiseen toimintaan ja yksityisellä elämällä ei ole nähty tässä merkittävää roolia. Volter Kilpi tutkimuskohteena haastaa tämän käsityksen. Yksityinen kirjeenvaihto puoliso Hilja Kilven kanssa osoittautuu tärkeäksi myös julkista kirjailijan uraa tarkasteltaessa. Volter Kilven kaunokirjallisen vaikenemisen ja siihen johtaneiden syiden tarkastelu ohjaa arvioimaan uudelleen käsityksiämme 1900-luvun alussa vallinneista sukupuolistereotyyppioista sekä niitä lähtökohtia, joista naiseutta ja mieheyttä selitetään.

Asiasanat: kulttuurihistoria, kirjailijat, kirjailijuus, kirjallisuudenhistoria, kirjetutkimus, biografinen kirjallisuudentutkimus, henkilöhistoria, mieheys, Volter Kilpi, Hilja Kilpi

Dispositio

1 Johdanto

1.1 Tutkimuskysymys ja tausta.....	1
1.2 Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihto tutkimuskohteena.....	5
1.3 Tutkimuskenttä.....	11

2 Volter Kilven kirjailijuuden ulkoiset ehdot vuosina 1903–1933

2.1 ”Avioliitto on kahden ihmisen läheisin suhde.” – Puolison merkitys.....	14
2.2 ”Koko elämäni on teissä.” – Perhe-elämän haaste ja rikkaus.....	28
2.3 ”Suuri työ ja suuri lepo, muu kaikki on turhuutta!” – Kirjastomies ja kirjailija.....	40

3 Volter Kilven kirjailijuuden sisäiset ehdot vuosina 1903–1933

3.1 ”Ainoastaan sisältään, itsestään voi ihminen löytää syvyytensä ja iäisyytensä lähteensuonen” – Volter Kilven sisäinen maailma.....	53
3.2 ”Olisin runoilija, niin juurruttaisi runouteen länsisuomalaisen lyhennystavan ja aksentin” – Muutos kaunokirjallisessa tyyliässä.....	62
3.3 ”Siellä ovat ihmiset minulle tuttuja, siellä minä olen kuin turpeeseen kasvanut ” – Kirjalliset aiheet.....	73

4 Lopuksi – ”En ymmärrä, miks’ en osaa ryhtyä kirjoittamaan.”.....

Lähteet.....	89
---------------------	-----------

1 Johdanto

1.1 Tutkimuskysymys ja tausta

Kirjailija ja kirjastomies Volter Kilpi (1874–1939) tunnetaan ennen kaikkea hänen myöhäisemmän kirjallisen tuotantonsa kautta. Kilven tuotannon kruunannut *Saaristo-sarja* (*Alastalon salissa* 1933, *Pitäjän pienempiä* 1934, *Kirkolle* 1937) ilmestyi pitkän kaunokirjallisen vaikenemisen jälkeen. Kilven uusromanttinen varhaistuotanto (*Bathseba* 1900, *Parsifal* 1902, *Ihmisestä ja elämästä* 1902, *Antinous* 1903) syntyi varsin nopeassa tahdissa vuosina 1900–1903, mutta tämän jälkeen Kilven kaunokirjallisessa tuotannossa oli kolmenkymmenen vuoden tauko vuosina 1903–1933. Moni lakkasi varmasti jo odottamasta sitä, että Kilpi enää julkaisisi uutta kaunokirjallista teosta. Kilven kirjailijuus ei kuitenkaan katkennut. Pitkän kirjallisen tauon jälkeen vuonna 1933 ilmestyi Kilven tuotannon pääteoksena nähty *Alastalon salissa*. Tässä tutkielmassa kysyn, miksi Volter Kilpi ei vuosina 1903–1933 kirjoittanut kaunokirjallisuutta. Toisaalta tarkastelen, mitä tapahtui Volter Kilven kirjailijuudelle hänen kaunokirjallisen vaikenemisansa aikana.

Vuosina 1903–1933 Volter Kilven julkinen kirjallinen tuotanto oli varsin vähäistä, mutta yksityistä kirjeenvaihtoa näiltä vuosilta on runsaasti. Laajin säilynyt kirjeenvaihtokoelma tältä ajalta on Volter Kilven kirjeenvaihto hänen ensimmäisen vaimonsa Hilja Kilven (o.s. Vanhakartano, 1884–1927)¹ kanssa. Tämä kirjeenvaihto on tärkein alkupe-
räislähteeni. Kaunokirjallisen vaikenemisen aika johdattaa mielenkiinnon Kilven kirjallisen elämän yksityiseen puoleen. Tarkastelen Volter Kilven julkista kirjallista uraa, mutta lähtökohtani sen tarkasteluun on Kilven yksityisessä kirjallisessa elämässä. Miespuolisten taiteilijoiden tai tiedemiesten elämäkerrallisessa tutkimuksessa mielenkiinto on pitkälti keskittynyt julkiseen toimintaan ja yksityisellä elämällä ei ole nähty tässä merkittävää roolia.² Volter Kilpi tutkimuskohteena haastaa tämän käsityksen.

¹ Tutkimuksessani viittaan Volter Kilpeen koko nimellä tai sukunimellä. En siis puhuttele häntä vain etunimellä. Pelkkä sukunimi Kilpi viittaa työssäni aina Volter Kilpeen. Kilven puoliso Hilja Kilvestä käytän tietyissä tilanteissa vain etunimeä, erityisesti silloin kun häneen viitataan tekstissä Volter Kilven kautta; esimerkiksi ”Volter Kilven puoliso Hilja.”

² Florin 2014, 35–38; Markkola, Östman & Lamberg 2014, 8; Hakosalo & al. 2014, 14. Kirjallisuustieteen puolella näkyi pitkään uskriitiikin vaikutus, joka pyrki hävittämään tekijän ja kertomuksen. Leskelä-Kärki 2006, 23. Jos yksityiselämä on mieskirjailijoiden kohdalla kiinnostanut, on mielenkiinto usein kohdistunut dramaattisiin käännteisiin. Avioliittoa ja avioliiton vaikutusta ei ole nähty yleensä kiinnosta-

Kulttuurihistoriallinen kirjoittamisen tutkimus mahdollistaa sen, että myös yksityisiä kirjeenvaihtoja voi tarkastella merkittävänä kirjallisina lähteinä.³ Tämä näkökulma on ollut tärkeää erityisesti naiskirjailijoiden tutkimukselle. Yksityiset tekstit ovat näissä tutkimuksissa nousseet täydentämään katkonaisia julkisia kirjallisia aineistoja.⁴ Oma tutkimuskohteeni Volter Kilpi kuuluu tuotannollaan suomalaisen kirjallisuuden kaanoniin. Kiinnostavasti myös Volter Kilven kirjallisen elämän tutkimukseen sopivat monet yleensä naishistorian käyttämät tutkimusasetelmat yksityisen kirjallisen elämän noustessa tutkimuksen keskiöön, kun Kilpi vaikenesti julkisesti kirjailijana. Työni ajoittuminen ajanjaksolle 1903–1933, jolloin Volter Kilpi ei julkaissut kaunokirjallisia teoksia, asettaa valokeilaan muunlaisen kirjoitetun materiaalin. Kulttuurihistoriallista näkökulmaa hyödyntävässä tutkimuksessani tarkastelen Kilven kirjallista elämää yleisemmällä tasolla kuin jos tutkimukseni keskittyisi vain hänen julkaistuihin kaunokirjallisiin teoksiinsa.

1900-luvun alun suomalaisten mieskirjailijoiden elämäkerroista välittyä ajatus siitä, miten mies teki omia töitä ja nainen hoiti yhteisen kodin.⁵ Volter Kilven kaunokirjallisen vaikenemisen ja siihen johtaneiden syiden tarkastelu ohjaa arvioimaan uudelleen käsityksiämme 1900-luvun alussa vallinneista sukupuolistereotypioista sekä niitä lähtökohtia, joista naiseutta ja mieheyttä selitetään. Esimerkiksi amerikkalainen historioitsija Joan W. Scott on esittänyt usein siteeratun ajatuksen siitä, että naiseus ja mieheys mää-

vana. Pohjaan tämän käsitykseni lukemiini 1900-luvun alun suomalaisten mieskirjailijoiden elämäkertoihin. Luettelen käyttämäni elämäkerrat esitellessäni työni tutkimuskenttää luvussa 1.3.

³ Leskelä-Kärki 2006, 49–53; Tuohela 2008, 33–34; Hapuli & Leskelä-Kärki 2010, 262–263. Leskelä-Kärjen mukaan kirjoittamisen kulttuurihistoriallisen tutkimuksen lähtökohta on hierarkisoimaton ja painottaa kirjoittamisen ymmärtämistä toimintana. Tällöin tutkimuksen painopisteeksi voi valikoitua myös aiemmin syrjään jääneet ja marginaaliset kirjoittamisen tavat. Kirjoittaminen ei viittaa pelkästään kaunokirjalliseen ja julkaistavaksi tähtäävään kirjoittamiseen. Voi myös kysyä, mikä tekee tekijästä kirjailijan. Esimerkiksi, onko merkittävän kirjekokoelman tekijä kirjailija? Leskelä-Kärki 2006, 51.

⁴ Julkisten tekstien katkonaisuuden on tulkittu johtuneen siitä, että naiset ovat toimineet kirjallisen kentän marginaalissa tai keskeyttäneet oman uransa tukeakseen aviomiestään. Leskelä-Kärki 2006, 44–48.

⁵ Lukemani elämäkerrat eivät erityisesti anna kuvaa tasaveroisesta suhteesta aviopuolisoiden välillä. Esimerkiksi F. E. Sillanpään elämäkerrassa mainitaan: ”Perheen herra ei osallistu käytännön muuttotoimiin, vaikka vaimon synnyttämisen aika on kahden viikon kuluttua. – Myös perheensä joulun viettoa kuvatesaan Sillanpää tähdentää omaa osuuttaan joutilaana hoputtajana. Hänen tehtävänsä on terottaa kiireissään häärivälle naisväelle, että joulurauhan on laskeuduttava huoneisiin ajoissa. – Oli oikein ja yleisesti arvostettua, ettei isäntä heilunut muuttotavaroita kanniskelemassa.” Rajala 2015, 175. Vastaava käsitys toistuu ainakin Joel Lehtosen (Tarkka 2009 ja 2012) ja Eino Leinon (Rajala 2017) kohdalla. Monessa tapauksessa tuntui jopa siltä, että mieskirjailija on tarkoituksella valinnut taloudenhoitajaksi sopivan vaimon, eikä ole niinkään etsinyt aviopuolisoksi älyllistä haastajaa. Tähän on tietysti moninaisia syitä kuten aikakauden kasvatus, koulutuksen eriarvoisuus sekä sattuma. Toisaalta esimerkiksi Johannes Linnankosken kohdalla avioliitto oli myös kahden työtoverin liitto, mutta kuitenkin ”etupäässä miehen sanelemaa todellisuutta ilman tunnepuolen korostusta.” Mäittälä 1979, 78–80.

rittävät nimenomaan hierarkkisessa ja eroja tuottavassa vuorovaikutuksessa.⁶ Volter Kilven kaunokirjallisen uran katkeaminen ei tunnu täysin luontevasti sopivan elämäker-
tojen välittämään kuvaan mieskirjailijan itsekkästä toiminnasta tai ajatukseen hierark-
kisesta erottelusta sukupuolien välillä. Kilven kirjallisen uran kautta voi tarkastella, mi-
ten mieskirjailija saattoi päätyä toimimaan tavalla, jota pidettiin naistaiteilijalle tyypilli-
senä. Kilven voisi jopa tulkita asettaneen vastuun perheenisänä ja aviomiehenä kirjalli-
sen uran edelle. Tässä voisi kääntäen soveltaa kirjallisuustieteilijä Toril Moin esittämää
ajatusta siitä, miten ”nainen ei ole aina nainen samassa mitassa.” Miestaiteilijakaan ei
ole aina valinnut (halunnut tai voinut valita) sitä monesti ehkä odotuksien mukaista it-
sekästä polkua, jossa hän olisi uhrannut kaiken muun elämässään taiteen vuoksi.⁷ Tämä
Volter Kilven esimerkin avaama näkökulma miestaiteilijoiden elämänvalintoihin täy-
dentää naistaiteilijoista laadittuja tutkielmia.⁸ Miessukupuoli tulee näkyväksi ehkä osit-
tain uudessa valossa.

Hahmotan työssäni Kilven erilaisia asemia vallinneella kirjallisella kentällä. Kilven
kirjallisen elämän valinnat johdattavat tässäkin suhteessa mielenkiinnon yksityiseen
elämään, sillä Kilpi koki voimakasta yksinäisyyttä kirjallisella kentällä ja tukeutui vah-
vasti vaimoonsa Hiljaan. Kilven yksityiset kirjeet antavat myös uudenlaista tietoa Kil-
ven kirjallisella kentällä tekemistä ratkaisuihin. Tutkijana mielenkiintoni kohdistuu eri-
laisiin kerronnan muotoihin ja niihin mahdollisiin sävyeroihin, mitä julkisten ja yksi-
tyisten tekstien väliltä paljastuu.⁹

Kaunokirjallisen vaikenemisen kausi oli merkittävä ajanjakso Volter Kilven elämässä,
niin ammatillisesti kuin yksityisesti. Jo ajallisesti tämä kolmekymmentä vuotta kestänyt
kausi käsitti suuren osan Kilven elämästä. Se piti sisällään Volter ja Hilja Kilven avio-
liiton kokonaisuudessaan. Tälle ajalle sijoittui myös Kilven yhteiskunnallisen kirjoitta-

⁶ Scott 1986; Leskelä-Kärki 2006, 33–35; Markkola, Östman & Lamberg 2014, 13. Scottin käsitystä on
problematisoinut mm. Boydston 2008, 558–583; Edenheim 2012; Aalto & al. 2014; Halldórsdóttir, Kin-
nunen & Leskelä-Kärki 2016, 17–18.

⁷ Toril Moi käsittelee tunnetussa artikkelissaan kysymystä, mikä on nainen. Hänen näkemyksensä mu-
kaan siihen ei ole staattista tai yksiselitteistä vastausta, vaan se ”riippuu tilanteesta”. *If pressed, I would
simply answer: "It depends."* Moi (1999) 2005, x ja 9–10; Leskelä-Kärki 2006, 354–355.

⁸ Vastaavasti Leskelä-Kärjen tutkimuksessa Krohnin sisaruksista kysymys sukupuolesta problematisoituu
suhteessa sosiaaliseen asemaan. Krohnin sisarukset pystyivät toimimaan kirjallisella kentällä naisille
poikkeuksellisella tavalla johtuen heidän erityisestä sosiaalisesta asemastaan, jolloin sukupuoli ei toi-
minutkaan heidän merkityksellisimpinä kategorianaan. Leskelä-Kärki 2006, 627.

⁹ Tämän kautta työni käsittelee keskeisesti kerrotun elämän problematiikkaa. Kysymys kirjeiden ja muun
omaelämäkerrallisen materiaalin totuudellisuudesta ja referentiaalisuudesta on jokaisen kirjeitä ja muuta
omaelämäkerrallista aineistoa lukevan mielessä. Leskelä-Kärki 2006, 73–74.

misen aktiivisin vaihe. Hän julkaisi kaksi kulttuurikriittistä teosta: *Kansallista itsetutkimista* (1917) sekä sen jatko-osan *Tulevaisuuden edessä* (1918). Näiden laajempien essee- ja aikakauslehtiin. Kilven tämän aikakauden kirjallisia julkaisuja ei kuitenkaan ole yleensä hahmotettu keskeisiksi Kilven tuotannossa.¹⁰ Myös Kilven kirjastoura oli merkittävässä muutoksessa. Vuonna 1919 Kilvet muuttivat Turkuun, jossa vuonna 1920 Volter Kilpi aloitti kirjastouransa tärkeimmässä ja mielekkäimmässä työtehtävässä Turun yliopiston kirjaston ylikirjastonhoitajana. Kilven nuoruudentuotannon ja *Saaristosarjan* välillä tapahtui suuri muutos Kilven kirjallisessa muodossa ja ilmaisussa sekä käsitellyissä aihepiireissä. Etsin tässä työssä viitteitä myös siitä, miten tämä muutos näkyi Volter ja Hilja Kilven välisessä kirjeenvaihdossa.

Kirjailijuuden tutkimuksessa on usein noussut esiin ajatus siitä, että kirjailija toimii ikään kuin kahdessa maailmassa yhtä aikaa.¹¹ Kirjailija toimii sekä ulkoisessa, meitä ympäröivässä maailmassa, että mielen sisäisessä luovuuden maailmassa. Kirjoittamisen mahdollistavien olosuhteiden eli kirjailijuuden ehtojen täyttymistä on tällöin myös mahdollista tarkastella kahdella tasolla. Tällainen kokonaisvaltainen kirjailijuuden tarkastelu auttaa vähentämään sitä mystifikaatiota, jota kirjailijoiden kirjoittamisen kokemukseen usein liittyy.¹² Olen jakanut työni kahteen varsinaiseen käsittelylukuun, joista ensimmäisessä käsittelen kirjailijuuden ulkoisia ehtoja ja toisessa kirjailijuuden sisäisiä ehtoja.

Kirjeenvaihdon kautta Volter Kilven kirjailijuuden ulkoisia ehtoja määrittäviksi tekijöiksi hahmottuvat puoliso Hilja Kilpi, perhe-elämä sekä Kilven erilaiset ammatilliset roolit kirjailijana ja kirjastomiehenä. Hilja Kilpi näyttäytyy Volter Kilven läheisimpänä uskottuna ja Kilpien välinen kirjeenvaihto nousee merkittäväksi tilaksi myös Volter Kilven kirjailijuuden kannalta nähtynä. Käsittelen Kilpien perhe-elämää suhteessa 1900-luvun alun velvollisuusetiikkaan, joka sopii hyvin selittämään Volter Kilven ajattelua ja valintoja. Pohdin Kilven asemaa kirjallisella kentällä ja sen merkitystä Kilven kirjailijuudelle.

¹⁰ Tosin Lyytikäinen (1992) ja Rojola (1995) ovat tulkinneet yhteiskunnalliset kirjoitukset tärkeänä siltena Kilven nuoruudentuotannon ja *Saaristosarjan* välillä.

¹¹ Leskelä-Kärki 2006, 18–19 ja 29–32. Tämä ajatus toistuu monella kirjailijalla. Leskelä-Kärki nostaa esiin Margaret Atwoodin. Myös Volter Kilven teksteissä tulee vahvasti ilmi hänen kokemansa maailman jakautuminen sisäiseen ja ulkoiseen.

¹² Leskelä-Kärki 2006, 18–19.

Volter Kilven kirjailijuuden sisäisiä ehtoja käsittelen Kilven persoonaan liittyvien ominaisuuksien kautta. Toisaalta kartoitan niitä muutoksia, joita tapahtui Kilven kielellisessä ilmaisussa ja kaunokirjallisissa aiheissa. Tarkastelen, antaako Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihto uusia näkökulmia Kilven myöhäistuotannon syntyhistorian ymmärtämiseen. Lisäksi pohdin, miten Kilpi löysi tiensä lapsuutensa Kustavin kuvaajaksi ja miten tämä aihevalinta sopi yhteen aikakaudella vallinneiden ihanteiden kanssa.

1.2 Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihto tutkimuskohteena

Kirjeenvaihto oli Volter Kilvelle tärkeä viestinnän ja kirjoittamisen muoto. Kirjeenvaihdon merkitystä Kilvelle korosti jo varhain nuoruudessa kehittynyt huonokuuloisuus, joka suuntasi häntä vahvasti sisäisen ja kirjoitetun maailman piiriin.¹³ Kilvelle kirjeet edustivat keskustelua parhaimmillaan, ja hän etsi sellaisia kirjeenvaihtokumppaneita, joiden kanssa kannatti kokea kirjoitetun sanan vaivat ja ilot.¹⁴ Kilven kirjeet ovat vuoliaita ja kirjeenvaihtokumppanit lukuisia. Kilven kirjeenvaihdon kokonaisuuden hahmotamista hankaloittaa se, että kirjeenvaihtokokoelmat ovat osittain järjestämättä ja sijaitsevat eri paikoissa.¹⁵

Volter Kilpi tapasi Hilja Vanhakartanon Helsingissä syyskuussa 1904. Volter ja Hilja Kilpi avioituvat kesällä 1907. Avioitumista edelsi tapaamisten lisäksi intensiivinen kaksi vuotta kestänyt kirjeenvaihto, joka käsitti yli 1500 käsinkirjoitettua kirjeensivua. Olen vuodesta 2011 saakka työskennellyt eri tavoin Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdon parissa. Seurusteluajan tiivis kirjeenvaihto 1905–1907 muodostaa romanttisen ja draamaattisen kertomuksen, jonka toimitin kirjaksi 2013.¹⁶ Kaiken kaikkiaan Volter ja Hilja Kilven välinen kirjeenvaihto käsittää vuodet 1905–1924 ja on ilmeisesti varsin kokonaisuena säilynyt.¹⁷ Avioliiton aikainen materiaali on laajuudeltaan sivumääräisesti verrattavissa seurusteluajakauteen kirjeenvaihtoon, mutta on luonteeltaan erilaista, koska sama

¹³ Suomi 1952, 30.

¹⁴ Tarkka 1990, 8.

¹⁵ Kilven tutkijana näen tällä hetkellä erittäin tarpeellisenä, että Volter Kilven eri paikoissa sijaitsevat arkistot luetteloidaisiin, jotta olisi mahdollista luoda selvempi kuva arkistojen kokonaislaajuudesta.

¹⁶ Kokko 2013. Ennen kirjeenvaihdon toimittamista kirjaksi olin jo työskennellyt kirjeenvaihdon parissa koostaakseni kirjeistä dramatisoidun konserttiesityksen, joka esitettiin ensimmäistä kertaa vuonna 2011.

¹⁷ Vuodelta 1904 on olemassa jokin yksittäinen postikortti, mutta varsinainen kirjeenvaihto alkoi Volter Kilven kirjeellä 15.5.1905. Kirjeenvaihdon kautta työni fokuoitiin vuosiin 1905–1924. Käsittelen kuitenkin koko kaunokirjallisen vaikenemisen aikaa käyttäen muun muassa muuta Kilven kirjeenvaihtoa.

määrä kirjeitä jakautuu pitkälle aikavälille. Volter Kilven puoliso Hilja Kilpi oli vahva-
tahtoinen ja taiteita rakastava nainen, jolla oli omia kaunokirjallisia pyrkimyksiä. Kilpi-
en kirjeenvaihto ei ole merkittävä siis ainoastaan laajuutensa ja intiimiytensä vuoksi,
vaan myös siksi, että se muodostuu kahden vahvan kirjoittajan kirjeistä.¹⁸

Kilpien avioliiton aikana (1907–1924) kirjeitä syntyi luonnollisesti vain niinä kausina,
kun pariskunta oli erossa toisistaan. Tällaisia kausia olivat kesän alku- tai loppuvaiheet,
joihin Volter Kilven kesäloma ei yltänyt, ja jolloin Hilja Kilpi saattoi oleskella lapsien
kanssa Kustavissa tai Porissa. Kirjeitä on olemassa miltei kaikilta avioliittovuosilta.
Viimeisiltä vuosilta ennen Hilja Kilven kuolemaa 1925–1927 kirjeitä ei ole säilynyt.
Kirjeistä käy ilmi, että pariskunta käytti toisinaan yhteydenpitoon myös puhelinta, mutta
puhelinlinjojen ongelmien sekä Volter Kilven huonokuuloisuuden vuoksi kommuni-
koiminen sujui paremmin kirjeitse.

Volter ja Hilja Kilven välinen kirjeenvaihto vuosilta 1905–1924 on luovutettu Suoma-
laisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkistoon Kilven suvun hallusta vuonna 2011.
Luovutuksen teki Kilven tyttärentytär Helena Pylkkänen.¹⁹ Kirjeet olivat syyskuuhun
2018 saakka arkistossa tarkemmin järjestämättä, siinä kunnossa kuin ne olivat luovu-
tushetkellä.²⁰ Kirjekokoelman yhteyteen on tehty joitakin muistiinpanoja Volter Kilven
käsialalla, joista näkee, että Kilpi on vaimonsa kuoleman jälkeen lukenut ja järjestänyt
kirjeitä. Ei vaikuta siltä, että välistä puuttuisi kokonaisia kirjeitä, muutamasta kirjeestä
puuttuu tosin jokin yksittäinen sivu. Näidenkään sivujen puuttuminen ei vaikuta tahalli-
selta poistolta. Kyse on muutaman kirjeen viimeisen sivun puuttumisesta, jotka toden-

¹⁸ Volter Kilpi ei kirjoittanut päiväkirjaa, joten kirjeenvaihto Hiljan kanssa on intiimein Volter Kilveltä
säilynyt kirjallinen materiaali. Volter Kilven ja hänen toisen vaimonsa Gunborg Elisabeth Kilven (os.
Grönroos) välistä kirjeenvaihtoa ei tiettävästi ole säilynyt. Sen sijaan vielä tutkijoiden ulottumattomissa
oleva materiaali on Volter Kilven kirjeenvaihto hänen tyttärensä Riitta Pylkkäsen kanssa. Tämä kirjeen-
vaihto on Kilven suvun hallussa.

¹⁹ Kirjeiden luovutus tapahtui verrattain myöhään. Suuri osa Volter Kilven yksityistä kirjeenvaihtoa oli
luovutettu suvun hallusta kirjallisuusarkistoon Kilven tyttären Riitta Pylkkäsen toimesta jo vuosina 1963
ja 1973. Luovutusajankohtaan vaikutti oma pyyntöni saada tutustua kirjeenvaihtoon, jotta voisin rakentaa
sen pohjalta dramatisoidun konsertin Volter Kilpi Kustavissa -kirjallisuusviikolle kesällä 2011. Aiemmin
kirjeenvaihtoa ei oltu haluttu antaa tutkijoiden käsiin, mutta omaan pyyntöni suhtauduttiin myönteisesti,
ja kirjeenvaihto päättyi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkistoon. Se, että materiaali ei ollut
itsestään selvästi käytettävissäni on ohjannut mielestäni alusta saakka omaa kunnioittavaa suhtautumista-
ni kirjeiden yksityistä luonnetta kohtaan ja vaikuttanut omiin tutkimuseettisiin valintoihini.

²⁰ Aloitin Volter ja Hilja Kilven kirjeiden luetteloinnin syyskuussa 2018, tätä työtä palauttaessa se on
vielä kesken.

näköisimmin ovat vain joutuneet hukkaan.²¹ Kirjeiden puuttumista on helpompi arvioida, kun kirjeenvaihto on säännöllistä, jolloin kirjeiden jatkumo yleensä paljastaa, jos jokin kirje on kadonnut välistä. Avioliiton aikaista kirjeenvaihtoa leimannut katkonaisuus aiheuttaa sen, että puuttuvien kirjeiden osuutta on vaikeampi arvioida.

Kaiken kaikkiaan Volter ja Hilja Kilven kirjekokoelmassa on noin 465 kirjettä, ja yksittäiset kirjeet ovat keskimäärin 8–12 sivun mittaisia.²² Avioliiton aikaisia kirjeitä on 239 kappaletta. Voi arvioida, että Kilpien kirjeet muodostavat merkittävän kokonaisuuden säilyneen kirjekokoelman ja arvokkaan tutkimusmateriaalin.²³ Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihtoon on minua aiemmin tutustunut tutkimustarkoituksessa Vilho Suomi, jolle Volter Kilpi itse luovutti tutkimuskäyttöön laajasti kirjeenvaihtoaan. Vilho Suomen tutkimus Volter Kilvestä kattaa Kilven nuoruusvuodet ja katkeaa siihen, kun Kilpien avioliitto alkaa.²⁴

Volter ja Hilja Kilven seurusteluajan kirjeenvaihto on hyvä esimerkki ajalle tyypillisestä intiimistä kirjeenvaihdosta, jossa kirjeet toimivat erityisenä suhteen luomisen ja tutustumisen paikkana.²⁵ Tiivis kirjeenvaihto muodostaa niin itsenäisen oman maailmansa, että sen lukeminen kertomuksena ilman tarkempaa historiallisen kontekstin luomista on mahdollista. Kilpien avioliiton aikainen kirjeenvaihto on luonteeltaan hyvin erilainen. Tässä kirjeenvaihdossa pariskunnan koti on Volter ja Hilja Kilven yhteinen paikka, ja kirjeitä tarvitaan yhdessäolon välineeksi vain erossa olon hetkinä. Välillä kirjeet kulkevat tiuhaan ja antavat tutkijalle paljon tietoa Kilpien elämänvaiheista. Välillä väliin jää kokonainen kalenterivuosi ilman kirjeitä.

Kirjeenvaihdossa olevat aukot täytyy Kilpien elämän tutkijan koettaa täyttää muulla lähdemateriaalilla. Olen lukenut Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdon rinnalla muun muassa Volter Kilven kirjeenvaihtoa hänen ystäviensä, työtoveriensa, vanhempiensa ja

²¹ Tätä on vaikea varsinaisesti todentaa, mutta mikään ei erityisesti viittaa siihen, että sivujen puuttuminen olisi tahallista.

²² Neljä kirjeen sivua mahtuu yhdelle taitetulle paperiarkille.

²³ Lahtinen & al. 2011, 19. Kirjekokoelmien tulkitsemisesta kokonaisuuksina kirjoittaa mm. Stanley 2004.

²⁴ Vilho Suomi kommentoi teoksessaan kirjeenvaihtoa todeten, että tämä tavattoman laaja kirjeenvaihto on kokonaisuudessaan tallella. Suomi 1952, 304.

²⁵ Lahtinen & al. 2011, 18.

veljiensä kanssa.²⁶ Avioliiton aikaisen kirjeenvaihdon tutkiminen vaatii huolellista historiallisen kontekstin rakennustyötä. Kirjeenvaihtomateriaalien rinnalla olen lukenut muun muassa sanomalehtiartikkeleita, elämäkertatietoja ajan henkilöistä sekä Volter Kilven kirjallista tuotantoa. Arkistot tarjoavat monenlaista apua erilaisia johtolankoja, henkilöitä ja artikkeleita etsivälle tutkijalle, mutta kaikkiin aineistosta nouseviin kysymyksiin vastausta ei löydy.

Volter Kilvelle kirjeiden kirjoittaminen oli tärkeä tapa pitää yhteyttä sukulaisiin ja tuttaviiin. Kilvelle kirjeet olivat keskustelua ja hän käyttää toistuvasti kirjeissään ilmaisuja puheesta ja puhelemisesta. Toisaalta kirjailija Kilvelle kirjeet ovat varmasti toimineet myös itseilmaisun ja ajatuksien muodostamisen harjoitteina. Kirjailijoiden kirjeenvaihtoa on julkaistu ja tutkittu runsaasti.²⁷ Viime aikoina on alettu uudella tavalla kiinnittää huomiota kirjeiden välittämien historiallisten tapahtumien lisäksi itse kirjeiden lajityyppiin ja kerronnan tapaan. Kirjeiden tutkimuksessa on otettava huomioon niiden syntyprosessi tietyssä ajassa ja paikassa sekä kirjeiden monenlaiset vaihtoehtoiset tulkintamahdollisuudet ja tavoitteet. Kirjetutkimuksissa aineistoja kuvataan usein sanoilla intiimi, yksityinen tai henkilökohtainen. Toisaalta monet kirjeet sijoittuvat yksityisen ja julkisen välimaastoon, varsinkin kun puhutaan esimerkiksi taiteilijapositioitaan pohtivien modernien kulttuurihenkilöiden ajatustenvaihdosta.²⁸

Kirjailijoiden kohdalla kirjetutkimuksessa on omat erityiset haasteensa, sillä kirjailijan on kirjoittaessaan mahdotonta pitää erillään ammatillisia tyylikeinoja yksityisestä kirjoittamisesta. Kirjailijan ammatillisuus tekstin tuottajana ei poista kirjetekstin yksityisyyttä tai kirjoittajan kokemusten aitoutta. Tutkijan on hyvä olla tietoinen ammattikir-

²⁶ Olen käyttänyt työssäni Kilven julkaistuja kirjeenvaihtokokoelmia Anto Säynäslahden, Vilho Suomen sekä Alvar Renqvistin kanssa. Lisäksi olen käynyt Volter Kilven kirjeenvaihtoa läpi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkistossa työtäni koskevilta vuosilta. Volter Kilven kirjeet hänen veljiensä ja vanhempiensa kanssa ovat tutkimushistorialtaan samanlaisia kuin Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihto. Ne ovat yhä tarkemmin järjestämättä. Olen lukenut näitä kirjeitä tätä tutkielmaa koskevilta vuosilta. Volter Kilven kirjeenvaihto hänen vanhempiensa ja veljiensä kanssa on säilynyt hajanaisemmin kuin Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihto. Varsinkin kirjeenvaihto veljien kanssa on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkiston hallussa vain osittain, esimerkiksi osa kirjeistä Eero Kilven kanssa on säilytetty Teatterimuseon arkistossa ja muita kirjeitä on vielä sukulaisten hallussa tai kadonnut. Syksystä 1909 eteenpäin Volter Kilven ja hänen vanhempiensa välinen kirjeenvaihto vaikuttaisi olevan varsin kokonaisuudessaan säilynyt. Volter Kilven kirje vanhemmilleen selittää, miksi kirjeet ovat säilyneet: ”Viitsittekö säästää meidän kirjeemme! Voi olla hauskaa joskus myöhemmin niitä selailla ja muistella entisiä asioita!” Volter Kilven kirje vanhemmilleen 19.10.1909, SKS Kia. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdosta saattoi lukea jo seurusteluaikana, että kirjeet säilytettiin huolellisesti. Pariskunta luki lähetettyjä kirjeitä uudelleen ja kommentoi niiden herättämiä muistoja.

²⁷ Elomaa 2011, 273–275.

²⁸ Leskelä-Kärki 2006, 61, 64–66 ja 71–74; Lahtinen & al. 2011, 12–13.

joittajan tyyllillisestä taituruudesta, joka mahdollisesti tuo oman lisäkerroksensa kirjeiden tulkitsemiseen. Tutkimuskohteena kirjailijan kirjeet ovat haaste ja rikkaus. Toisaalta kirjailijan ammattitaito kielen käyttäjänä voi jollain tavalla värittää niin kutsuttua aitoa kokemusta kirjoitetun kertomuksen takana, toisaalta tämä kouliintunut kertojantaito antaa mahdollisuuksia kokemuksien hienovaraiseen tulkitsemiseen ja muistiin kirjaamiseen.²⁹ Yksityisten tekstien tutkimus voi auttaa jäljittämään sitä, miksi ja milloin tietyt kirjalliset ajatukset ovat alkaneet elää kirjailijan mielessä. Tarkastelen työssäni Kilpien kirjeenvaihtoa etsien viitteitä siitä, miten Volter Kilven kirjalliset ajatukset kehittyivät hänen mielessään tänä pitkänä kaunokirjallisen vaikenemisen kautena.

Erilaisia aineistoja lukiessa kirjetutkijan pitää huomioida, minkälaisia kirjoitusrooleja kirjeet ovat vaatineet. Kirjeiden kirjoittamista on aikanaan ohjannut kirje-etiketti, joka on määrittänyt kirjeissä käytettyjä sanavalintoja ja puhuttelumuoja. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihto on sävyltään intiimi, ja sen sanat huokuvat halua keskinäiseen ymmärrykseen. Vanhemmilleen Volter Kilpi kirjoittaa toisin. Kirjeistä voi havaita Kilven kunnioituksen vanhempiaan kohtaan, mutta myös huolen vanhenevien ihmisten hyvinvoinnista. Rinnakkaisissa kirjeissä kerrotaan joskus samoista asioista, mutta kertomisen sävy poikkeaa selvästi riippuen siitä, kuka on kirjeen vastaanottaja.

Tutkijan on tärkeä rekisteröidä näitä kirjeissä ilmeneviä kerronnan sävyjä luodessaan omaa tulkintaansa siitä, miten kirjeet korreloivat todellisten tapahtumien kanssa. Kirjeiden esittävä suhde ympäröivään todellisuuteen asettaa kirjeiden tulkinnalle omat haasteensa.³⁰ Tulkintani mukaan, vaikka havaitsenkin Volter Kilven kirjeissä sävyeroja kirjeen saajasta riippuen, en ole havainnut merkkejä siitä, että Kilpi yrittäisi esittää asi-

²⁹ Stanley 2004, 223; Caine 2010, 40–41. Kilven kohdalla hauskan esimerkin kirjailijan mielikuvituksen valloilleen pääsystä antaa esimerkiksi kirje, jossa Kilpi kuvaa kauppojen jouluikkunoita ja sekoittaa lopulta mukaan pääsiäiskoristeetkin. Tässä kirjeessä Kilven tekemä virhe paljastaa, että kirjailija ei enää kuvaa todellista maailmaa: ”Katukäytävät ovat kiirehtiviä ihmisiä täynnä, ja kauppojen ikkunat juhlallisesti valaistut. Itse ne ikkunat ovat näin joulun edellä erikoisesti järjestetyt komeiksi joulunäyttelyiksi, missä seisovat säteilevät joulukuuset lumisen (=pumpulisen) maiseman keskellä, toiseen ikkunaan taas on rakennettu komea kirkko, se kohoo sekin lumisen maiseman keskellä ja on sisältä lämpöisesti kodikkaasti valaistu. Eräässä ikkunassa ajavat Cook ja Peary kilpaa koirineen pohjoisnavalle suurissa kalosseissa, kaikenmoisten tonttujen tirkistellessä luolista ja majoistaan niiden matkaa. Eräässä ikkunassa on pieni valkoinen kanatarha ja siinä keltaisia pieniä kananpoikia, niistä kolme neljä todellista elävää kananpoikaa jotka juoksevat ja nappivat jyviä maasta.” Viimeisen lauseen yläpuolelle Kilpi on kirjoittanut: ”Huom! Tämä taisi olla sentään viime pääsiäisestä!” Volter Kilven kirje vanhemmilleen 19.12.1909, SKS Kia.

³⁰ Leskelä-Kärki 2006, 71–74; Lahtinen & al. 2011, 15–16 ja 21–22.

oita tahallisesti toisin, kuin ne ovat tapahtuneet.³¹ Joissakin erityisen vauhdikkaissa kerroksellisissa kohtaauksia Kilpi viipyy nautiskellen ja tunteille Kilvellä on myös oma tunnistettava sanavarastonsa, mutta kaiken kaikkiaan erityisesti kirjeissään Hiljalle on Volter Kilven sävy avoin ja vakava. Kilven kirjeistä Hiljalle voi lukea halun ja tarpeen syvään yhteisymmärrykseen.

Henkilökohtainen lähdeaineisto herättää kysymyksen tutkijan etiikasta. Kauan sitten kirjoitettujen kirjeiden sisäinen maailma on tutkijalle vieras. Onkin syytä muistuttaa sekä itselleen ja lukijoilleen, että kyse on aina aineiston tulkitsemisesta. On tärkeä pohtia, miten historiallisten henkilöiden intiimejä kirjeenvaihtoja on käsiteltävä.³² Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihtoa käsitellessäni olen pohtinut näitä eettisiä kysymyksiä. Se, että Volter Kilpi on halunnut säilyttää ja arkistoida omaa kirjemateriaaliaan ja on jo elossa ollessaan lainannut sitä tutkimuskäyttöön, antaa aiheen epäillä, että Kilpi on ollut ainakin jossain määrin tietoinen siitä, että näitä kirjekokoelmia lukee joskus joku muukin kuin hän itse. Yksityisten kirjeiden arkistoinen ja tutkimisen ajatus ei ollut vieras muillekaan tuon ajan kirjailijoille ja merkkihenkilöille.³³ Kilveltä on olemassa myös esimerkiksi kirjeenvaihtoa Vilho Suomen kanssa, joka on suorastaan kirjoitettu tarkoituksena selittää Kilven työskentelyä ja ajatuksia jälkipolville.³⁴ Kirjeistä on vahvasti luettavissa se, että Volter Kilpi kaipasi ymmärtäjiä taiteelleen. Kilven aineistosta voi siis halutessaan löytää jonkinlaista oikeutusta sille, että hänen yksityisiä kirjeitään tutkitaan. Materiaalin yksityinen luonne on silti syytä pitää tiukasti mielessä. Erityisesti siksi, että aineiston henkilökohtaisuus lisää virhetulkintojen riskiä.

Käytän kirjeitä lukiessani hermeneuttisen ja empaattisen lukutavan yhdistelmää, jota kulttuurihistorioitsija Maarit Leskelä-Kärki hyödynsi Krohnin sisarusten kirjailijuutta koskevassa tutkielmassaan. Hermeneuttisessa lukutavassa on kyse tekstin ymmärtämi-

³¹ Kirjeen kirjoittaja valitsee sen, mitä ja miten kirjeessä kertoo elämästään. Volter Kilven kirjeenvaihdosta voi nostaa esiin esimerkin siitä, miten kirjeet toisinaan eroavat todellisuudesta. Kirjeenvaihdossaan kustavilaiselle ystävälleen Anto Säynäslahdelle Volter Kilpi nuoruudessaan hieman leveileekin naisasioista. Todellisuudessa Kilpi oli naisten seurassa kohtuullisen ujo, eikä ainakaan nauttinut mitään erityistä naisten miehen asemaa. Kun sitten viimein Kilpi alkaa seurustella Hilja Vanhakartanon kanssa, hän vaikeenee asiasta Anto Säynäslahdelle oikeastaan tyystin. Tänä aikana kirjeenvaihto Säynäslahden kanssa miltei tyrehtyy. Kun suhde Hiljaan nousee kirjeissä lopulta esille, se esitetään hyvin suppeasti, vaikkakin merkittävin sanavalinnoin. Assman 1999, 25, 73, 75, 88, ja 95.

³² Leskelä-Kärki 2006, 71–74, 78–85 ja 631–639; Lahtinen & al. 2011, 23–24; Koskivirta & Lidman 2017, 12–16; Vainio-Korhonen 2017, 29–31 ja 42–43.

³³ Lahtinen & al. 2011, 18.

³⁴ Kirjeenvaihto on toimitettu kirjaksi. Lyytikäinen 1993.

sestä tiedostaen se, että mitään objektiivista tekstin lukemisen tasoa ei ole. On olennaista tunnistaa tekstin historiallisuus ja tehdä lukijalle selväksi tutkijan oma lukutapa. Empaattisuus taas sallii tutkijan tunteet ja auttaa tämän kautta tiedostamaan oman position tutkimuskohteeseen nähden entistä paremmin. Kilven kirjeiden pitkäaikainen tutkimus on tehnyt Kilven ajattelun minulle tärkeäksi ja läheiseksi. Pyrkimykseni on ymmärtää tutkimuskohdettani ja tehdä se myös lukijalle ymmärrettäväksi. Arvostukseni Kilven moniulotteista ajattelua kohtaan on myönteinen lähtökohta tutkimukselle, mutta samalla sellainen, josta minun ja lukijani on syytä olla tietoisia. Oma kunnioitukseni Kilpeä kohtaan ei saisi vaikuttaa siihen objektiivisuuteen, jolla luen ja valikoin alkuperäislähteitäni. Tavoitteeni on tehdä mahdollisimman oikeudenmukainen tulkinta aiheesta nyt saatavilla olevien lähteiden valossa.³⁵

1.3 Tutkimuskenttä

Tutkimukseni on kirjailijuuden kulttuurihistoriallista tutkimusta. Monet tutkimuskysymyksistäni johdattavat vahvasti myös elämäkerrallisen tutkimuksen äärelle, enkä pyri työssäni erityisesti välttämään elämäkerrallista otetta.³⁶ Tässä työssä tavoitteenani on tarkastella Volter Kilven kautta laajemmin kirjailijuutta 1900-luvun alussa. Volter Kilven kirjallinen elämä toimii lähtökohtanani, josta käsin lähestyn kirjailijuuteen liittyviä ilmiöitä. Volter Kilpi on työssäni esillä yksilönä, mutta lähdän siitä ajatuksesta, että yksilön tarkastelu kertoo jotain myös yleisistä käytännöistä.³⁷

Kirjailijuuden tutkimus on pitkään ollut melko vähäistä ja keskittynyt erityisesti naiskirjailijoiden tutkimukseen. Suomessa kirjailijuutta on tutkinut kulttuurihistorioitsija Maarit Leskelä-Kärki, jonka kirjoituksiin monin osin viittaan. Kirjailijuuden luovuuden ehtoja on Suomessa tarkastellut psykoanalyytikko Pirkko Siltala. Kirjailijuudella tarkoitan laajasti kirjailijana olemista, kirjoittavan ihmisen koko kirjallista elämää. Tämä ilmenee toisaalta tarkasteltaessa kirjailijan ja kirjailijan tuotannon asemaa osana koko kirjallista instituutiota. Toisaalta kirjailijuudella on syviä henkilökohtaisia merkityksiä.³⁸ Kirjoittaminen on usein mielletty kirjailijan identiteettiä keskeisimmin määrittävänä tekijänä.³⁹

³⁵ Leskelä-Kärki 2006, 78–85; Vainio-Korhonen 2017, 43.

³⁶ Jatkossa tavoitteenani onkin tarkastella Volter Kilven elämää kokonaisuutena.

³⁷ Tässä seuran esimerkiksi Maarit Leskelä-Kärjen käyttämää ajatusta siitä, että yksilön kautta voi kertoa toisaalta jostain poikkeuksellisesta ja toisaalta yleisemmästä ja laajemmasta. Tämä erityisen ja yleisen välinen jatkuvan dialogin ajatus on keskeistä kulttuurihistorian tutkimukselle. Leskelä-Kärki 2006, 22.

³⁸ Leskelä-Kärki 2006, 29–32.

³⁹ Leskelä-Kärki 2006, 30; Elomaa 2011, 275.

Kirjallisten ammattien kehitystä Suomessa esittelee hyvin Kai Häggmanin teos Suomen kirjailijaliiton historiasta.⁴⁰

Kirjailijuuden tutkimusta ei oikeastaan voi kokonaan erottaa elämäkerrallisesta tutkimuksesta kirjailijuuden ollessa kirjailijan identiteettiä ja elämää ehkä voimakkaimmin määrittävä ominaisuus.⁴¹ Tutkimukseni hyödyntää viime vuosina ilmestynyttä elämäkerrallista tutkimuskirjallisuutta, jonka runsaus kertoo elämäkerrallisesta käänteestä historian tutkimuksessa. Tärkeitä teoksia työni taustalla ovat muun muassa elämäkerrallista tutkimusta eri näkökulmista edustavat Barbara Cainen *Biography and history* (2010), *Historiallinen elämä* (2014) sekä *Biography, Gender and History: Nordic Perspectives* (2016). Lisäksi olen lukenut joukon Volter Kilven aikaisista suomalaisista mieskirjailijoista kirjoitettuja elämäkertoja, joita käytän pyrkiessäni ymmärtämään, missä määrin Kilven elämänratkaisut ilmentävät jotain ajalleen tyypillistä ja missä määrin taas erityistä.⁴²

Volter ja Hilja Kilven välinen kirjeenvaihto toimii tärkeimpänä alkuperäisenä lähdemateriaalinani. Tämän kirjeenvaihdon rinnalla käytän lisäksi myös muuta Volter Kilven yksityistä kirjeenvaihtoa, esimerkiksi Volter Kilven kirjeenvaihtoa hänen vanhempiansa kanssa. Aineistoni vuoksi työni on vahvasti kirjetutkimusta. Viittaan kirjetutkimusta monipuolisesti esittelevään teokseen *Kirjeet ja historian tutkimus* (2011). Yksityisen materiaalin käyttöön ja historiallisesta henkilöstä kirjoittamiseen liittyy monia eettisiä kysymyksiä, joissa viittaan muun muassa teokseen *Historiantutkimuksen etiikka* (2017).

Merkittävän näkökulman työhöni antaa Volter Kilven edustama mieheys, joka haastaa perinteisesti tulkittua sukupuolijakoa. Käytän suomalaisen mieheyden teemoja tarkastelutta *Näkymätön sukupuoli* (2014) -teosta sekä soveltaen joitakin naistutkimuksen klassikoita kuten Joan W. Scottin ja Toril Moin kirjoituksia. Tarkastelen Kilven elämässään tekemiä valintoja 1800-luvun loppua leimanneen velvollisuusetiikan valossa. Muun

⁴⁰ Häggman 2017.

⁴¹ Elomaa 2011, 275. Leskelä-Kärjen tutkimus Krohnin sisarusten kirjallisesta elämästä lähestyy samoista syistä elämäkerrallisuutta: ”Tutkimukseni henkilöhistoriallisuus on kuitenkin tärkeä elementti ja kirjoittaessani Krohnin sisarista erilaisista näkökulmista tulen myös kirjoittaneeksi tietyn tulkinnan heidän elämästään.” Leskelä-Kärki 2006, 22.

⁴² Käytän seuraavien kirjailijoiden elämäkertoja: Juhani Aho (Niemi 1985 sekä Rajala 2011), V. A. Koskenniemi (Häikiö 2010), Joel Lehtonen (Tarkka 2009 ja 2012), Eino Leino (Rajala 2017), Johannes Linnankoski (Mäittälä 1979), F. E. Sillanpää (Rajala 2015) sekä Viljo Tarkiainen (Tarkiainen 1987).

muassa Anne Ollila sekä Vesa Vares ovat käsitelleet teoksissaan velvollisuusetiikkaa 1800-luvun lopun naisten historiaa käsittelevissä teoksissaan.

Koska Volter Kilvestä ei ole toistaiseksi laadittu kokonaista elämäkerta, ovat hänen elämänsä vaiheet tässä työssä tarkastelemaltani ajanjaksolta tarkemmin tutkimatta ja kirjaamatta. Vilho Suomen *Nuori Volter Kilpi* (1952) tarkastelee perusteellisesti Kilven nuoruuden tuotantoa ja elämänvaiheita. Kirjallisuudentutkija Pirjo Lyytikäisen 1993 toimittama Vilho Suomen ja Volter Kilven välinen kirjeenvaihto valottaa monipuolisesti kuvaa Kilvestä kirjailijana. Lisäksi Kilveltä on julkaistu neljä muuta kirjeenvaihtokoelmaa.⁴³ Volter Kilven elämäkertatietoja valottavat myös Kilven laatima lyhyt omaelämäkerta kokoelmassa *Aleksis Kivestä Olavi Siippaiseen* (1944) sekä Dietrich Assmannin artikkeli *Kansallisbiografiassa*. Kilven yhteiskunnallinen ajattelu ja vaikutus on toistaiseksi jäänyt mittavamman tutkimuksen ulkopuolelle. Toistaiseksi Kilpeä on tutkittu lähestulkoon ainoastaan hänen kaunokirjallisen tuotantonsa kautta. Pirjo Lyytikäisen väitöskirja *Mielen meri, elämän pidot – Volter Kilven Alastalon salissa* (1992) esittelee perusteellisesti *Alastalon salissa* teoksen syntyhistoriaa kirjallisuuden tutkimuksen näkökulmasta. Saini Laurikkala on kirjoittanut Volter Kilven kirjastourasta pienen tutkielman vuonna 1948.

⁴³ Tarkka 1990; Kilpi 1997; Assman 1999; Kokko 2013.

2 Volter Kilven kirjailijuuden ulkoiset ehdot vuosina 1903–1933

2.1 ”Avioliitto on kahden ihmisen läheisin suhde.”⁴⁴ – Puolison merkitys

Hiljan, vaimovainajani kalliille muistolle on omistettu tämä raskaasti ja rakkaasti kirjoitettu kirja, jonka kirjoittamiseen ainoastaan hänen velvoittava luottamuksensa ja uskova tukensa on minut rohkaissut, ja jonka ensimmäisen luonnoksen syntymistä hän vielä seurasi toimekkaan rakkautensa valppaalla silmällä ja sydämellä.⁴⁵

Volter Kilven omistussanat *Alastalon salissa* -teoksen alussa kertovat selväsanaisesti puoliso Hiljan tärkeästä roolista Kilven kirjoittamiselle. Tosiasiassa Kilven julkinen kaunokirjallinen tuotanto kuitenkin katkesi koko hänen ensimmäisen avioliittonsa ajaksi. Jos tyytyy tarkastelemaan Volter Kilven kirjallista elämää vain vuosilukujen valossa, voisi ajatella, että avioliitto Hilja Kilven kanssa olisi jostain syystä estänyt Kilven kirjailijan uran jatkumisen. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdon kautta pyrin luomaan käsitystä siitä, mikä merkitys avioliitolla Hiljan kanssa oli Volter Kilven kirjailijuudelle.

Avioliiton vaikutusta uramahdollisuuksiin on aiemmissa tutkimuksissa tarkasteltu lähinnä naisten kohdalla. Vallitseva oletus on ollut, että avioliitolla ja erityisesti lastensaamisella on ollut selkeä vaikutus naistaiteilijan työuraan.⁴⁶ Sen sijaan kodin ja puolison vaikutus on usein nähty varsin epäolennaisena tarkasteltaessa miespuolisen taiteilijan tai tiedemiehen työtä.⁴⁷ Volter Kilven kirjailijuuden tarkasteleminen Kilpien avioliiton näkökulmasta nostaa keskiöön sen, millaiseksi resurssiksi tai esteeksi avioliitto muodostui nimenomaan miehen taiteelliselle luomistyölle.⁴⁸ Monen historiantutkijan mukaan onkin tärkeää tehdä myös miehet näkyviksi sukupuolena.⁴⁹ Näiden näkemysten mukaan miehiä käsittelevien elämäkertojen olisi syytä ottaa vakavasti miehiin sukupuolen vuoksi kohdistuneet odotukset ja toiveet, rajoitukset ja mahdollisuudet sekä tavat, joilla he toteuttavat maskuliinisuuttaan.⁵⁰ Miehen työ on elämäkerrallisessa tutkimuksessa usein haluttu eriyttää täysin yksityiselämästä. Yksityiselämän vaikutusta työuraan

⁴⁴ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 22.9.1914, SKS Kia.

⁴⁵ Kilpi 1933, v. Omistus on ikävä kyllä jäänyt pois teoksen uudemmista painoksista.

⁴⁶ Leskelä-Kärki 2006, 415–418; Florin 2014, 37.

⁴⁷ Florin 2014, 38. Myös esim. Tarkiainen 1987, 203: ”Mikä tapahtuu kodin seinien sisäpuolella, ei ole yhdentekevä seikka yksilön olemassaolossa, mutta ei ehkä aivan välttämätön kuvauksen kohde tiedemiehen elämäkerrassa.”

⁴⁸ Avioliiton merkitystä pariskuntien näkökulmasta on tarkastellut esimerkiksi Florin 2014, 35–38.

⁴⁹ Markkola, Östman & Lamberg 2014, 8; Hakosalo & al. 2014, 14.

⁵⁰ Hakosalo & al. 2014, 14.

ja elämäntyöhön on pitkään pidetty suorastaan epäolennaisena.⁵¹ Volter Kilven kirjailijan uran tarkasteleminen yksityisen kirjeenvaihdon kautta avaa mahdollisuuden arvioida uudelleen tämän yksityistä ja julkista toimintaa erillään pitävän lähestymistavan toimivuutta. Kun pohdin työssäni, mikä merkitys aviopuolisolla on arvioitaessa miehen taiteellista työskentelyä, tarkastelen yksityisen ja julkisen elämänpiirin vaikutusta toisiinsa.

Volter ja Hilja Kilven avioliiton aikana Volter Kilpi julkaisi ainoastaan kaksi teosta kirjan muodossa. Vuonna 1917 ilmestyneen *Kansallista itsetutkistelua* -teoksen alkulauseessa Kilpi kirjoittaa omistuksen Hiljalle: ”Työssäni on minua avustanut vaimoni Hilja, jonka huomautukset ja osanotto ovat tehokkaasti vaikuttaneet teokseni monipuolistumiseen ja muodolliseen selkenemiseen.”⁵² Lyhyessä kirjallisessa omaelämäkerrassaan Kilpi kirjoittaa kirjailijantyöstään: ”Jo 1919 hän [Hilja] painostamalla painosti, että minä jättäisin kaiken muun ja suorittaisin elämänvelkani. Minä kuitenkin tunsin työn kaikki vaatimukset, etenkin sen taloudellisten edellytysten puuttumisen, enkä taipunut.”⁵³

Volter Kilpi kirjoittaa teostensa omistussanoissa auki sen, mikä Hiljan merkitys hänen teostensa syntymiselle oli hänen omasta mielestään; Hilja tuki ja kannusti Volter Kilpeä kirjoittamaan. Kaikissa näissä mainituissa julkaistuissa katkelmissa nousee esiin Hilja Kilven osoittama kestävä luottamus Kilven kirjallista uraa kohtaan. Kilpi nimeää Hilja Kilven toimekkuuden ja konkreettisen avun kirjoittamiselle. Nämä teemat toistuvat usein myös Volter ja Hilja Kilven yksityisessä kirjeenvaihdossa. Tarkastelen tässä luvussa, miten Volter Kilven kirjailijuus on läsnä Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdossa. Samalla pohdin Hiljan vaikutusta Volter Kilven kaunokirjalliseen uralle.

Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdon kautta välittyy käsitys siitä, että Volter Kilven kirjailijuus vaikutti alusta saakka Hilja Vanhakartanon ja Kilven väliseen suhteeseen. Kun Volter Kilpi kohtasi ensimmäistä kertaa Hilja Vanhakartanon syksyllä 1904, tämä

⁵¹ Tämän havaitsee selaamalla suomalaisista mieskirjailijoista kirjoitettuja elämäkertoja.

⁵² Kilpi 1917, 7.

⁵³ Kilpi 1944, 257. Kilpi tarkoittaa tässä elämänvelalla kaunokirjallista elämäntyötään.

oli juuri Helsinkiin muuttanut ylioppilas.⁵⁴ Volter Kilpi oli jo tällöin tunnettu kirjailija. Kirjeenvaihto pariskunnan välillä alkoi lukuvuoden päätyttyä toukokuussa 1905. Hilja Vanhakartanon kirje vuodelta 1905 kuvastaa asetelmaa, jossa nuori ylioppilas ihmetellen ja ihailien vastaanottaa kirjailija Kilven kirjeitä:

Tunnen itseni, sinuun verraten, niin vähäpätöiseksi, tietämättömäksi lapseksi, joka hapuillen koettaa muodostaa itselleen käsityksen siitä, mikä elämää koskee, koettaa oppia ymmärtämään ja tuntemaan kaikki, mikä sinua liikuttaa syvimmästi. Miksi sinä Volter minua aina ajattelet? Miksi juuri minua? En voi tuota käsittää. Minä, tällainen tavallinen, mitätön tyttö – ja sinä – kirjailija!⁵⁵

Hilja Vanhakartanon kirje kertoo aidosta ihailusta, mutta sen voi samalla nähdä heijastavan aikakaudessa vallinneita ihanteita. 1800- ja 1900-luvun vaihteen velvollisuusetiikkaa tarkastelleen Vesa Vareksen mukaan tällaiset puolisoa ihannoivat kirjeet kertoivat sekä ajan rooliajattelusta että rakastuneen henkilön itseensä kohdistuvasta vähätelystä.⁵⁶

Kirjeenvaihtoa lukiessa voi nopeasti havaita, että Volter Kilven ja Hilja Vanhakartanon välinen suhde ei jää asemointiin, jossa nuori ylioppilas vain ihailisi tunnettua kirjailijaa. Hilja Kilven nuoruus välittyy kyllä hänen kirjeistään kirjeenvaihdon alkupuolella, mutta alusta saakka kirjeenvaihtoa tuntuu leimaavan pyrkimys tasa-arvoiseen ymmärtämiseen. Kilpi lähestyy kirjeissään Hilja Vanhakartanoa samaan aikaan kunnioittavasti, emotionaalisesti ja arasti. Volter Kilpi on vanhempi ja tunnetumpi, mutta Hilja Vanhakartanolle on emotionaalinen yliote. Kili kirjoittaa: ”En ole yhdenkään ihmisen edessä niin arka kuin Teidän. Pelkään joka sanalla säikähdyttäväni ja vieroittavani itsestäni Teidät. Olette niin omituisen arka ja säikähtyvä, eikä yhtenäkään hetkenä ole varma, ett’ette sulkeudu itseenne, ja käänny kokonaan vieraana pois.”⁵⁷ Pyrkimys tasa-arvoisuuteen tuntuisi leimaavan Kilpien kirjeenvaihtoa koko sen keston ajan.

⁵⁴ Hilja Vanhakartano sai hyvät koulutukselliset lähtökohdat. Kirjoitettuaan ylioppilaaksi Porin ruotsalaisesta yhteiskoulusta keväällä 1904 hän aloitti heti samana syksynä opiskelun Helsingin yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa.

⁵⁵ Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 26.6.1905, SKS Kia.

⁵⁶ Vares 2005, 134–135.

⁵⁷ Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 22.5.1905, SKS Kia.

Volter Kilpi toi kirjeenvaihdossa esille ihailunsa kirjailija C. J. L. Almqvistin ajattelua kohtaan⁵⁸, jonka teos *Det går an* (1839), vaikutti voimakkaasti avioliittokeskusteluun 1800-luvulta eteenpäin. Almqvist kritisoi aikansa avioliittolaitosta, kaksinaismoraalia ja tapojen pinnallisuutta. Almqvistiläinen avioliitto ymmärrettiin yksityisasiana, jossa keskiössä oli liiton solmivien henkilöiden tunneside.⁵⁹ Kilpien solmima avioliitto näyttäytyy 1800-lukulaisena rakkausavioliittona, joka painotti avioparin välistä rakkautta sekä henkistä tasa-arvoa.⁶⁰ Kilpien kohdalla avioliiton merkitys puolisoitten tekemänä kahdenvälisenä sopimuksena vielä korostui, sillä Hiljan vanhemmat eivät antaneet liitolle suostumustaan.⁶¹ Volter Kilpi ja Hilja Vanhakartano solmivat avioliittonsa vain Volter Kilven vanhempien todistaessa tilaisuutta.⁶² Kilpien avioliitto oli korostuneesti kahden ihmisen välinen tärkein suhde.

Kilpi pohti kirjeissään Hiljalle avioliittoinstituution ongelmallisuutta. Hän korosti Almqvistin linjan mukaisesti sitä, miten kahden ihmisen tulisi pysyä yhdessä vapaasta halustaan, eikä ulkoisen instituution pakottamana.⁶³ ”On niinkuin ei olisi maailmassa oikeata muotoa meidän yhdessäolemisellemme. En ole ennen kuin sinua ajatellen niin elävästi tuntenut, kuinka luonnoton ja muodoton sisällisimmästi asioita katsoen avioliitto on. Siihen on niin vaikeata saada sopimaan sieluansa.”⁶⁴ Kilven motivaatioon pohtia vaihtoehtoisia muotoja kahden ihmisen yhteiselämälle vaikutti vuonna 1906 varmasti osin Hilja Vanhakartanon vanhempien kielteinen suhtautuminen Kilpeen tyttärensä kosijana. Kilven ajatukset elävän rakkauden merkityksestä avioliitossa säilyivät koko kirjeenvaihdon ajan. Kilpi ajatteli, että rakkauden tuli perustua vapauteen ja siksi hän koki avioliittoinstituution osittain ongelmallisena.⁶⁵ Hänen myöhempi kirjeensä Hiljalle osoittaa, että avioliittoinstituution kyseenalaistaminen ja rakkauden vapaaehtoisuuden

⁵⁸ Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 1.7.1906, SKS Kia.

⁵⁹ Räisänen 1995, 37–38.

⁶⁰ Vrt. Leskelä-Kärki 2006, 442.

⁶¹ Vuosien 1863–1864 valtiopäivillä oli purettu naittajainstituutio, jonka jälkeen avioliittoon ei enää tarvittu isän tai holhoojan suostumusta. Räisänen 1995, 39–40; Leskelä-Kärki 2006, 442.

⁶² Avioliitto solmittiin Turussa 10.6.1907. Avioliitto ei merkinnyt lopullista välirikkoa Hiljan ja hänen vanhempiansa välillä. Volter Kilpi ei kuitenkaan tavannut Hiljan isää S. N. Vanhakartanoa koskaan. Hiljan äiti sen sijaan vietti myöhemmin aikaa Kilven perheen kanssa.

⁶³ Häggman 1994, 14–15.

⁶⁴ Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 20.11.1906, SKS Kia.

⁶⁵ ”Minä uskon, että kaksi ihmistä, jotka liittyvät toisiinsa, vihkivät sillä toisensa toiselleen koko elämäksi, mutta se vihkeminen ei saa olla mikään ulkonainen side, vaan sisällinen, alati kumpuava veto toisiansa kohden, sielun kestävä syvä omistautuminen toiselle ihmiselle, ja siinä omistautumisensa koko olemisensa toteutumisen löytäminen. Ja minä uskon, että mitä syvempi ja voimiltaan totisempi ihminen on, sitä syvempi ja totisempi on hänen uskollisuutensa, ja sitä iäisempi hänen liittymisensä, mutta sen liittymisen täytyy olla niin vapaan, vapaan sielun ilon.” Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 20.11.1906, SKS Kia.

korostaminen ei suinkaan merkinnyt hänelle sitä, että avioliittoon voisi suhtautua kevyesti. Päinvastoin Kilven ajattelussa tunteen vapaus toi mukanaan painavan vastuun.⁶⁶

Se on sitä ”nykyaikaisuutta”, jota minä inhoan. Herra istumassa ravintoloissa, rouva flängaamassa tahoillaan, suussa kaikellaiset, sulattamattomat, tyhjät, poikamaiset ”vapaus”-slängit, se on sitä ”nykyaikaista” avioliittoa ja elämää, jonka koko sisältö on karkeinta proosaa. – Olen aina katsonut kammolla, vastahakoisuudella ja surkuttelulla sellaista oloa. Olen niitä ihmisiä pitänyt alempina ihmisinä, jotka hakevat onneansa ja vapauttansa aivan väärältä taholta, ulkoa, kun ne kumpikin ovat ihmisessä sisällä.⁶⁷

Tämä kirje kertoo samalla myös Kilven kahtiajakautuneesta suhtautumisesta modernin maailman ilmiöihin. Hän kammosi aikakauden pinnallisuutta, mutta sitoutui toisaalta vahvasti moderniin ajatusmaailmaan korostaessaan yksilön vapautta ja sisäisen maailman ensisijaisuutta.⁶⁸

Avioliittokäsitys ja pyrkimys tasavertaisuuteen Volter ja Hilja Kilven välillä vaikuttivat osaltaan siihen, että heidän välisestä kirjeenvaihdostaan kasvoi kaunokirjallisestikin tärkeä kirjoitustila. Suhteen merkityksestä kertoo se, miten Kilpi alusta saakka kirjeissä pohti avoimesti oman elämänsä ja kirjallisia unelmia. Varsinkin kirjeenvaihdon alkupuolella Kilpi kuvasi ongelmiaan ryhtyä kirjoittamaan.⁶⁹ Kilven kirjailijuus oli läsnä koko kirjeenvaihdon ajan. Se ilmenee kirjeenvaihdossa sisäisenä kaipuuna, mutta myös kommentoitaessa suhteita ulkomaailmaan, kun Kilvet käsittelivät lukemaansa kirjallisuutta tai keskustelua sanomalehdissä. Hilja sai Volter Kilven kilvoittelemaan kirjallisesti luodakseen mahdollisuuden yhteisymmärrykseen kahden ihmisen välille. Suhde Hiljan kanssa näyttäytyy alusta saakka sellaisena läheisenä ihmissuhteena, jossa Volter Kilpi määritteli itseään kirjailijana.⁷⁰

⁶⁶ Platonin ajattelua mukaillen voi sanoa, että Kilvelle todellinen vapaus oli tietoista itsehallintaa. Tämä vapauden ja vastuun yhteys oli leimallista Kilven ajattelulle. Platonin ajattelusta Pietarinen 2005, 83.

⁶⁷ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 8.5.1919, SKS Kia.

⁶⁸ Kilven suhdetta modernismiin käsittelee monipuolisesti mm. Rojola 1993 ja 1995.

⁶⁹ Kilven kirjoittamisvaikeuksista kirjeissä on lukuisia esimerkkejä. Kilpi valittaa, miten sanat ovat heikkoja välikappaleita, kun pitäisi kuvata koko ihmisen mieli. Sanat saavat Kilven mukaan esiin vain ohuen kerroksen, kun hän tahtoi kuvata elämäntunnon kokonaisuena. ”On suloisempi vallan ajatella, kirjoittaminen on niin hankalaa. Ajatukset lentävät aina edelle, ja ovat niin paljon oikeampia ja lämpimämpiä kuin sanat. Ja sitte saa ajatuksissaan tunnetuksi yhtä aikaa niin paljon asioita, jotka kun esittää, täytyy eroittaa toisistaan, ja silloin ne muuttuvat ihan toisiksi, kuin mitä ne mielessään on tuntenut.” Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 7.6.1905, SKS Kia.

⁷⁰ vrt. Leskelä-Kärki 2006, 379–381.

Hilja ja Volter Kilven suhdetta voi tarkastella taiteilija-avioliittona.⁷¹ Hilja Kilpi toimi myös kirjallisella kentällä. Ainoa julkaistu teos häneltä oli näytelmä *Sillankorvan emäntä* vuodelta 1915.⁷² Kilvet erottuivat kuitenkin monista taiteilijapariskunnista siinä, että he elivät taloudellisesti varsin turvattua elämää. He eivät eläneet taiteella, vaan ehkä pikemminkin voisi sanoa, että he elivät taiteelle.⁷³ Hilja Kilpi oli Volter Kilvelle tärkeä tukija ja ymmärtäjä, mutta myös kriittinen, kommentoiva lukija. Hilja näki puolisonsa kirjailijana, kun muut olivat jo lakanneet odottamasta Kilveltä uusia kaunokirjallisia teoksia.⁷⁴ Volter Kilven kirjeissä Hiljalle kasvavana teemana toistuu kaikkien kirjeenvaihtovuosien halki unelma kirjallisesta elämäntyöstä: ”Minä kaipaen hiljaista, syvää, omaa työtäni, johon saisin mitään ulkopuolelleni ajattelematta ja huomioonottamatta antautua, ja sitte kuin salasta, sisästäni kehitellä esiin jotain, josta en vielä itsekään tiedä, mitä se olisi. Koota kokonaiseksi oma sieluni.”⁷⁵

Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdosta on luettavissa viitteitä siitä, että myös Volter Kilpi tuki Hiljan kirjallisia kunnianhimoja. Kilpi hoiti aluksi Hiljan puolesta yhteydet tämän näytelmän kustantajaan Werner Söderströmiin.⁷⁶ Lisäksi Volter Kilpi ehdotti Hilja Kilpeä tilalleen arvostelijaksi sanomalehti *Uuteen Auraan*.⁷⁷ Hilja Kilven suunnitelmassa kirjallisen uran jatkamista kirjeenvaihdosta voi lukea, miten Volter Kilpi yrittää pitää huolta siitä, että Hiljalla olisi riittävästi apua kodinhoidossa. Hilja Kilvellä oli siis

⁷¹ Syksyllä 1906 Hilja Vanhakartano ilmaisi vanhemmilleen halunsa vaihtaa lääketieteen opinnot arkkitehtuurin opiskeluun. Tätä suunnanmuutosta Hilja Vanhakartanon vanhemmat eivät hyväksyneet. Vanhakartanoiden kielteiseen asenteeseen vaikutti se, että Hilja Vanhakartano oli samalla kertonut myös tunteistaan Volter Kilpeä kohtaan. Hiljan vanhemmat päätyivät siihen, että Hiljan oli turha enää keväällä 1907 jatkaa opintojaan Helsingissä, koska tällä kerran oli jo muita suunnitelmia tulevaisuudelleen. Hilja Vanhakartanon opinnot jäivät siis kesken. Avoliiton aikana Hilja Kilpi pääsi toteuttamaan arkkitehdin unelmiaan. Volter Kilven kirjeenvaihdosta vanhempiensa kanssa voi lukea, miten Volter ja Hilja Kilpi yhdessä suunnittelivat rakennuspiirustuksia, kun Kustaviin suunniteltiin nuorisoseuran taloa Tuulentupaa sekä Kilven suvun kesäpaikkaa Telkkää. Vahvimmin Hilja Kilven kädenjälki näkyy Volter ja Hilja Kilven rakennuttamassa kesäpaikassa Lintukodossa, jonka sanotaan olleen Hilja Kilven suunnittelema. Taiteilija-avioliittoja on tutkinut Kontinen 1991 ja 2010.

⁷² Kirjeenvaihto Volter Kilven kanssa antaa ymmärtää, että Hilja Kilvellä oli enemmänkin kirjallisia pyrkimyksiä.

⁷³ Monet Riitta Konttisen käsittelemät esimerkit liittyvät taiteilija-avioliittoon olennaisesti taloudellisesti niukan toimeentulon. Kirjailijuudesta ja siihen liittyneestä taloudellisesta epävarmuudesta sekä boheemista elämäntavasta on kirjoittanut muun muassa Elomaa 2011. Volter Kilven toimeentulo ei muodostunut avoliiton aikana kirjailijan töistä, vaikka kirjailijuus olikin hänen todellinen kutsumusammattinsa. Kilvellen toimeentulon ja taiteen pitäminen erillään oli ainakin osittain tietoinen ratkaisu. Tästä lisää myöhemmin.

⁷⁴ Tällainen taiteilijuuden salliva kirjoitustila oli tärkeää taiteilijaidentiteetin säilymisen ja kehittymisen kannalta. Tästä muun muassa Leskelä-Kärki 2011, 250–264.

⁷⁵ Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 23.4.1907, SKS, Kia.

⁷⁶ Volter Kilven kirjeet Hilja Kilvelle 3.8.1915, 6.8.1915 ja 9.8.1915, SKS Kia.

⁷⁷ ”Muuten pyysi kyllä Päiviö *Uuteen Auraan* minulta kirjoitusta ja säännöllistä avustusta. En voinut luvata. Hän silloin kysyi, voitko ja haluatko sinä kirjoittaa? – Jos kirjoittaa alat, niin ota välttämättä palvelijatar, ja vakaa, vanhempi.” Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 25.1.1919, SKS Kia.

jonkinlaisia edellytyksiä työskentelyyn, vaikka hän kantoi ajalle tyypillisesti naisena suurimman vastuun kodin emännöimisestä ja lastenhoidosta.⁷⁸ Kodinhoidon rinnalla Hilja osallistui myös Volter Kilven kirjastöihin.⁷⁹ Kirjeenvaihdosta välittyvä kuva siitä, miten vahvasti Hilja tuki Volter Kilpeä töissään saa minut pohtimaan, oliko Hilja Kilpi sellainen ajalleen tyypillinen nainen, joka avusti miestään luovassa työssä jääden itse sivuun.⁸⁰ Kilpien avioliitto saa kuitenkin arvioimaan uudelleen vallitsevia käsityksiä naisen ja miehen rooleista 1900-luvun alussa. Kilpien perheessä työt tunnuttiin jakavan. Volter Kilpi kantoi päävastuun virkatyöstä, ja Hilja Kilpi huolehti pääosin taloudesta ja perheestä, mutta nämä roolit eivät olleet toisistaan erilliset. Kirjeenvaihto välittää monia tilanteita, joissa rooleja hoidettiin ainakin osittain myös toisin päin.⁸¹ On kiinnostava yrittää arvioida, missä määrin Kilvet toteuttivat ajalle tyypillistä toimintamallia ja missä määrin rikkoivat sitä.

Kirjailijoiden kirjeitä tutkittaessa on nostettu esiin ajatus kirjeistä kirjallisen työn harjoitteena tai verryttelynä. Kirjeet ovat olleet monelle kirjailijalle keino kehittyä kirjailijana.⁸² Hilja Vanhakartanosta Volter Kilpi sai syyn, suorastaan pakottavan ja välttämättömän syyn, tarttua kynään. Volter Kilven kirjeet Hiljalle voi halutessaan nähdä yhtenä kirjallisen tyylin kehittämisen paikkana. Kilpi hioi ilmaisuaan vyöryttäessään rakkautunuttaan ja etsiessään samoista teemoista aina hieman uudenlaisia variantteja. Ammattikirjailijan ote tekee kirjeistä lähteinä monikerroksisempia ja läpinäkymättömmämpiä kuin mitä kirjeet yleensä ovat. Kirjailijan tarkoitus tuskin on kirjeitä kirjoittaessaan varsinaisesti huijata lukijaansa, mutta oman itsen esittäminen kirjeissä saattaa muuttua roolihahmon luomiseksi ja teksti vie joskus kirjoittajan mukanaan.⁸³ Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdosta muodostui osaksi tällainen kirjallinen harjoitustyömaa.

Maarit Leskelä-Kärki huomauttaa, miten kirjoittamisen kulttuurihistoriallisuutta painottavassa näkökulmassa on syytä kyseenalaistaa totutut käsitykset kirjailijana olemisesta

⁷⁸ Häggman 1994, 220.

⁷⁹ Tämä käy ilmi monista kirjeistä. Esimerkiksi Hilja Kilven kirje Volter Kilvälle 30.7.1913 SKS, Kia: ”Älä nyt vaan turhan päiten ole kirjastossa aamusta iltaan! Väsyvät itsesi vaan ja saat hermosi jo alusta ärsytetyksi ja rasitetuksi liialla työllä. Kyllä minä sitte teen osaltani ja otetaan sitte takaisin, mitä nyt satuu jäämään. Se tulee muuten sinulle ylivoimaiseksi nyt kun joudut keskiv.-lauant. olemaan kauemmin yliopiston kirjastossa.”

⁸⁰ Tästä naisten näkymättömästä työstä kirjoittaa esimerkiksi Leskelä-Kärki 2006, 50.

⁸¹ Volter Kilpi osallistui ainakin jossain määrin kodin- ja lastenhoitoon. Lisäksi kirjeenvaihto antaa ymmärtää, että Kilvet saivat taloudellista tukea Hilja Kilven äidin välityksellä Vanhakartanoilta.

⁸² Elomaa 2011, 285 ja 287–289.

⁸³ Leskelä-Kärki 2006, 638; Elomaa 2011, 288.

ja kirjoittamisen julkisuuden ja yksityisyyden välisistä rajoista.⁸⁴ Kirjailijuus on vahvasti läsnä henkilökohtaisissakin teksteissä.⁸⁵ Volter Kilven ja Hilja Vanhakartanon seurusteluajainen kirjeenvaihto oli etenkin Volter Kilven osalta niin intensiivinen kirjoittamisen purkautumispaikka, että sen voi mielestäni suorastaan tulkita hänen kaunokirjallisen vaikenemisen vuosien kirjalliseksi pääteoksekseen. Kilpi kirjoittaa Hiljalle niin tiuhaan, että hän ei oikeastaan ehdi kirjoittaa juuri mitään muuta.⁸⁶ Hänen omien sanojensa mukaan hänen kirjeenvaihtonsakin tuona aikana supistui miltei yksinomaan Hilja Vanhakartanon kanssa käytyyn kirjeenvaihtoon.⁸⁷

Kirje oli vakiinnuttanut asemansa myös taiteellisena ilmaisukeinona julkaistujen kirjekokoelmien ja kirjeromaanien muodossa.⁸⁸ Volter ja Hilja Kilven välisen kirjeenvaihdon tulkitsemista täydentävänä osana Kilven kirjallista tuotantoa tukee esimerkiksi naisten kirjoittamisen historiaa tutkineen Norma Clarken näkemys Jane Carlylen kirjeenvaihdosta miehensä kirjailija Thomas Carlylen kanssa. Clarken mukaan Jane Carlyleä voi tarkastella kirjailijana, vaikka tältä ei jäänyt muuta kirjallista tuotantoa kuin kirjeenvaihto. Jane Carlyle ”suodatti kirjalliset ambitionsa kirjeenvaihtoihin, jotka osoittavat hänen taituruutensa kynän käyttäjänä”.⁸⁹

Kilpi kuvasi kirjeissään, miten hän etsi läheisyyttä Hiljaan. Hän kirjoitti arkin toisensa jälkeen ja ponnisteli löytääksensä sanat, jotka oikein kuvastaisivat hänen tunnettaan ja porautuisivat sisimpään. Volter Kilven kirjeet Hiljalle ovat sanallista kilvoittelua, jotka kuitenkin Kilven omasta mielestä usein epäonnistuivat saavuttamaan sitä sisintä, jota Kilpi tahtoi ilmaista:

Nytkin ennenkuin aloin kirjoittaa, kuvailin itselleni niin helposti kaikellaista hyvää ja syvää sanottavaa, oli kuin olisivat ajatukseni suorastaan kukoistaneet sinuun, ja syntyivät ne ajatukset niin väräjävästi toisistaan, ja täydensivät niin lämpimästi toisiaan. Luulin saavani selvitettyksi koko itseni sinulle. Mutta nyt kun olen kirjoittanut, en ole saanut yhtään sanaa mukaan siitä.⁹⁰

⁸⁴ Leskelä-Kärki 2006, 51

⁸⁵ Elomaa 2011, 287.

⁸⁶ Kilpi saattoi väliin kirjoittaa Hiljalle useitakin kirjeitä päivässä. Esimerkiksi 14.11.1905 kolme kirjettä.

⁸⁷ Volter Kilven kirje Anto Säynäslahdelle 18.3.1907. Assmann 1999, 94.

⁸⁸ Elomaa 2011, 280.

⁸⁹ Clarke 1990, 1-5; Leskelä-Kärki 2006, 51–52.

⁹⁰ Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 22.6.1905, SKS Kia.

Samankaltainen ponnistelu on luettavissa monen kirjailijan kirjeissä.⁹¹ Kirjeet olivat monelle kirjailijalle tärkeä yhteydenrakentamisen paikka ja toivat tauon yksinäiseen kirjailijan työhön.⁹² Kirjeet saivat vastaanottajiltaan ainakin useimmiten välittömämmän palautteen kuin kaunokirjalliset teokset.⁹³

Yksinäisyyden kokemus ja yhteyden kaipuu liittyvät osittain niihin haasteisiin, mitä kirjailijat usein kokevat omassa sisäisessä luomistyössään.⁹⁴ Tämän kirjoittamisen sisäisen tapahtuman voi hahmottaa eräänlaisena mielen sisäisenä vuoropuheluna.⁹⁵ Kirjailija etsii jonkinlaista yhteyttä tai ainakin tavoittelee oikeita sanoja ja usein ehkä epäonnistuukin omasta mielestään tässä. Kirjoittaminen tuo näin toisaalta rauhan, toisaalta pettymyksen. Se, mihin kirjailija tällöin rakentaa yhteyttä on kysymys, johon eri kirjailijat vastaavat hyvin eri tavoin.⁹⁶ Volter Kilvellä yhteyden rakentaminen kohdistui ihmisen syvimpään sisimpään olemukseen.⁹⁷ *Saaristosarjan* luomisprosessista Kilpi kirjoittaa: ”Tämä sarja on kotiseutuni eepos, jota minä en ole sepittänyt, vaan joka itse on luonut itsensä minussa, minä tottelevana meediona.”⁹⁸ Kirjeenvaihto Hiljan kanssa näyttäytyy monin paikoin tämän sisäisen yhteyden rakentamisen ja etsimisen tekstuaalisena tilana.⁹⁹

Jonkinlaisen sisäisen vuoropuhelun kokemus on monelle kirjailijalle kirjailijuuden ytimessä.¹⁰⁰ Volter Kilven ja Hilja Vanhakartanon seurusteluaikaisen kirjeenvaihdon voi intensiivisyydessään nähdä tällaisena sisäisen vuoropuhelun purkautumisen paikkana, vaikka toki kirjemuoto ja se, että kirjeellä on ulkopuolinen lukija on syytä ottaa huomioon. Leskelä-Kärki on tarkastellut kirjeiden dialogisuutta, joka näyttää yksilön relationaalisena, toista ihmistä vasten muotoutuvana yksilönä. Tämä kirjeissä rakentuva ker-

⁹¹ Tästä esimerkiksi Leskelä-Kärki 2006, 383 (Aune Krohn); 613–614 (Helmi Krohn).

⁹² Elomaa 2011, 276, 290.

⁹³ Ajatus kirjeiden myöhemmästäkin lukemisesta, tutkimisesta tai jopa julkaisemisesta ei ollut vieras kirjeitä kirjoittaville kirjailijoille. Tästä esimerkiksi Elomaa 2011, 288. Myös Leskelä-Kärki 2006 sekä 2011 nostaa esiin kirjeiden säilyttämisen ajatukset Krohnin sisaruksilla.

⁹⁴ Elomaa 2011, 290; Leskelä-Kärki 2011, 250–252.

⁹⁵ Siltala 1993, 8. Palaan Siltalan ajatuksiin kolmannessa luvussa.

⁹⁶ Leskelä-Kärjen tutkimus Krohnin kirjoittavista sisaruksista antaa tästä hyvän esimerkin. Sisaruksista Aino Kallas nimeää daimonin, Helmi Krohn spiritismin ja Aune Krohn kristinuskon. Leskelä-Kärki 2006.

⁹⁷ Kilvella ihmisen sisäinen maailma edusti vakautta ja oikean suunnan näyttäjää. Moderni, muuttuva ulkoinen maailma oli silmänräpäyksessä muuttuva ja helposti harhaan johtava. Rojola 1993, 157–158.

⁹⁸ Kilpi 1944, 257.

⁹⁹ Kilpi korostaa kirjeissä Hiljan olevan hänelle sisäisesti kaikkein läheisin ihminen. Kilpi kuvailee, miten hän kokiessaan elämää koko ajan kuvittelee, miten hän kuvaisi kaikkea Hiljalle.

¹⁰⁰ Siltala 1993, 8.

ronnallinen identiteetti on tärkeä näkökulma kirjetutkijalle. Kirjeen kirjoittaja kertoo ja rakentaa identiteettiään suhteessa kirjeen vastaanottajaan.¹⁰¹

Leskelä-Kärki on soveltanut kirjetutkimukseen filosofi Adrian Cavareron ajatusta, jonka mukaan ihmiset ovat kerronnallisia vain toisten ihmisten kautta. Leskelä-Kärjen mukaan dialogisena lajina juuri kirjeet voivat muodostaa erityisen tilan, jossa ”itse” tulee kerrotuksi. Kirjeenkirjoittaja kertoo elämästään kuullakseen siitä myös toisilta. Intiimi kirjeenvaihto muodostaa sopivan tilan näille alati päivittyville kertomuksille.¹⁰² Volter ja Hilja Kilvestä sanottiin, että heidän luonteensa täydensivät toisiaan.¹⁰³ Volter Kilven tunneherkkyys ja Hilja Kilven pidättyväisyys vaikuttivat toisiinsa. Hilja Kilven kuoltua Volter Kilven veli Anto totesi Kilvelle: ”Sinä olit liika tunneherkkä nuorena, nyt sinä olet koottu mies. Ja se on Hiljan tekoa sinussa.”¹⁰⁴ Varmasti tämä avioliiton vuosien aikana tapahtunut hidas sisäinen muutos vaikutti myös Kilven kirjoittamiseen.

Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdossa tulee monta kertaa esille se, miten Hilja eri tilanteissa konkreettisesti kannusti Volter Kilpeä kirjoittamaan. Tämä kannustus oli läsnä jo Hilja Vanhakartanon ensimmäisessä kirjeessä Volter Kilvelle: ”Kirjoittakaa, kirjoittakaa! Uskokaa paperille liikanaiset ajatukset, jos ette niitä kellekään muulle voi kertoa! Ehkä sekin jo voisi hiukan keventää mieltä, tai jos luotatte niin kertokaa minulle niin kuin ystävälle ainakin.”¹⁰⁵ Nuoren Hilja Vanhakartanon rohkeasti esittämä kannustus Volter Kilvelle kertoo ehkä jotain jo ennen kirjeenvaihdon alkamista syntyneestä luottamuksellisesta suhteesta pariskunnan välillä, vaikka kirjemuoto onkin teitittelyineen ja maistereineen nykylukijalle etäännyttävä. Hilja vaikuttaa kirjeenvaihdon alusta saakka ymmärtävän Kilven luonnetta varsin hyvin ja aistivan tämän alakuloisuuden syitä terävänäköisesti.

Kirjeenvaihto välittää sellaisen kuvan, että Hilja kannusti Volter Kilpeä kirjoittamaan juuri sellaisissa tilanteissa, joissa hän arvasi Kilven herkästi vaipuvan raskaiden ajatusten alle. Tällaisia hetkiä olivat usein esimerkiksi kesäloman jälkeiset eronhetket, jolloin Kilpi mieli usein murjottuna joutui palaamaan töihinsä kaupunkiin ennen Hiljaa: ”Rakas

¹⁰¹ Leskelä Kärki 2011, 261.

¹⁰² Leskelä-Kärki 2011, 261. Kirjeiden dialogisuudesta myös Stanley 2004, 211-214.

¹⁰³ Vilho Suomi kirjoittaa muun muassa: ”Aviopuolisoilla oli hyvin samansuuntaiset harrastukset, heidän elämänasenteensa oli harras ja vilpitön ja he täydensivät toisiaan onnellisella tavalla.” Suomi 1952, 235.

¹⁰⁴ Volter Kilven kirje Vilho Suomelle 2.1.1938. Lyytikäinen 1993, 105.

¹⁰⁵ Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 17.5.1905, SKS Kia.

pikku ukko, minun tulee niin vaikea olla sinun puolestasi, jos sinulla siellä nyt on ikävä tai muuten paha mieli minun tähteni. – Et sinä saa, et saa olla alakuloinen! Lähde ulos purjehtimaan Sulon kanssa tai ota kirjasi ja mene istumaan jonnekin varjoisalle kalliolle tai mäelle! Tai – – – !!!kirjoita!!!”¹⁰⁶ Tähän kehotukseen Kilpi vastasi: ”En minä sentään muuta tee kuin lueskelen, en mitään ’kirjoittele’ – muuta kuin kirjeitä, ja siitäkin ilosta näkyy tulevan loppu, koska paperi loppuu”¹⁰⁷ asettaen merkitsevästi lainausmerkkeihin ja vähättelevään muotoon omat mahdolliset kirjoituspyrkimyksensä.

Hiljan kannustamana Volter Kilpi aloitti lopulta varsinaisen paluun kirjoitustyöhön. Vuonna 1915 Kilpi jäi virkavapaalle, ensin neljäksi kesäkuukaudeksi ja sitten vielä marraskuuksi. Vanhemmilleen Volter Kilpi kirjoitti huhtikuussa 1915: ”Koetan kirjoitella jotakin nyt, jos siitä sitten mitään syntyy.”¹⁰⁸ Taas Kilpi käyttää kirjallisesta työskentelystään vähättelevää sanamuotoa ja esittää ylipäättään tiedonannon vanhemmilleen epävarmassa äänensävyssä. Kirjeenvaihdon kautta voi ylipäättään havainnoida Kilven kaksijakoista tapaa kuvata omaa kirjoitustyötä näinä kaunokirjallisen vaikenemisen vuosina. Toisaalta hän puhui kirjoittamisestaan hyvin epävarmaan sävyyn, vähättelevästi.¹⁰⁹ Toisaalta Kilpi puhui taas kuin väärinymmärretty nero, joka kirjoitti teoksiaan ”tuleville suomalaisille lukijasukupolville” tietoisena omasta erityisroolistaan.¹¹⁰

Kilven paluu kirjalliseen työhön sujui Kilven omien sanojen mukaan vuonna 1916 ”vaikeasti ja hitaasti.”¹¹¹ Tästä alkoi kuitenkin hiljalleen Volter Kilven paluu aktiiviseen kirjoittamiseen. Kahden yhteiskuntakriittisen teoksen jälkeen Kilpi jatkoi kirjoittamista. Turun yliopiston kirjaston palveluksessa työskennellessään hän viimein pystyi järjestä-

¹⁰⁶ Hilja Kilven kirje Volter Kilvelle 16.7.1909, SKS Kia.

¹⁰⁷ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 22.7.1909, SKS Kia.

¹⁰⁸ Volter Kilven kirje vanhemmilleen 9.4.1916, SKS Kia.

¹⁰⁹ Kilven vähättelevä äänensävy tuo mieleen esimerkiksi Aune Krohnin tavan puhua kirjoittamisesta. Leskelä-Kärki muistuttaa tässä yhteydessä, että Aunen vähättelevä puhetapa oli myös retoriikkaa, jota hän käytti kirjoittaessaan ambitioistaan kirjallisesti menestyneelle sisarelleen. Leskelä-Kärki 2006, 387. Myös Kilven puhetapa on osittain retorinen, hän ei kenties halunnut herättää liian suuria odotuksia pitkän kirjallisen tauon jälkeen.

¹¹⁰ Nerouteen liittyy ajatus aidosta uuden luomisesta, oman tien kulkemisesta, jota vähäisemmät henget koettavat sittemmin ymmärtää ja seurata. Vaden 2006, 416. Volter Kilpi vastasi Otavan mainososaston kysymyskaavakkeen kysymykseen siitä, minkälaisia lukijapiirejä Kilpi arvelee teokselleen Alastalon salissa sopiviksi. ”Tuleville suomalaisille lukijapolville, ~~mutta ei nykyiselle, myrkytetylle, sielultaan ja vereltään.~~” (Yliviivaus Kilven). Tarkka 1990, 87.

¹¹¹ Näillä sanoilla Kilpi kuvasi *Kansallista itsetutkistelua* –teoksen kirjoitustyötä. Volter Kilven kirje Anto Säynäslahdelle, 5.11.1916. Assman 1999, 185.

mään työnsä niin, että palkkasi itselleen sijaisen niiksi työtunneiksi, jotka hän käytti kirjoittamiseen.¹¹²

Avioliiton aikainen kirjeenvaihto paljastaa, miten paljon Hilja Kilpi tuki miestään auttaen tätä myös konkreettisesti erilaisissa töissä. Volter Kilpi kaipasi Hiljan mielipidettä niin arkisissa ratkaisuihin kuin myös tärkeissä päätöksissä, kuten kirjastovirkojen hakemisissa. Hilja muistutti Kilpeä monista töihin liittyvistä käytännöllisistä seikoista, kuten sanakirjojen mukaan ottamisesta maalle käännöstyötä varten. Volter Kilpi tukeutui Hiljaan myös taiteellisissa seikoissa. Kun Kilven piti arvioida uusia novelleja kansanvalistusseuraa varten, hän kirjoittaa: ”Kun olisit täällä nyt, että saisimme lukea yhdessä ja siten tulla objektiivisempaan tulokseen. Sinä nimittäin voit vaikuttaa minun arvosteluni objektiivisemmaksi.”¹¹³ Jo seurusteluaikaisessa kirjeenvaihdossa Volter Kilpi esitti ajatuksen siitä, että Hilja selkeytti hänen ajatteluaan:

Sinä näet lähelle selvästi, minä tunnen itsessäni voiman taas nähdä kauas; ja on niin kummallinen rauhotus mielelleni huomata tämä. Toisinaan, kun joskus puhut jotakin, – niin ovat sanasi niinkuin valoa minulle, ja mieleni täyttää niin suuri riemu nähdessäni sinun olevan niin selkeän.¹¹⁴

Kilpien kirjeenvaihto antaa ymmärtää, että Hilja Kilpi kommentoi Volter Kilven tekstejä. Hilja Kilven tiukkakin kotikriittikkous paljastuu muun muassa, kun Volter Kilpi oli puheenkirjoituspuuhissa Hiljan ollessa poissa kotoa:

Kyllä siitä puheesta tuli silkkaa ’Volter-Kilpeä.’! Arvaat siitä kummoinen se on. Pelkkää huudahdusta ja muodottomuutta, josta kukaan selväjärkinen ihminen ei voi päästä selville, mitä siinä lopulta on puhuttu. – Onneksi puheelleni et sinä ole täällä, sinä pyyhkisit siitä joka sanan pois, ja minä olisin kiipelissä. – Nyt naputan sen hyvässä turvassa koneella valmiiksi, ja olen siitä asiasta toistaiseksi levossa.¹¹⁵

Tämä katkelma antaa myös erinomaisen esimerkin Volter Kilven kyvystä itseironiaan. Kuinka paljon Volter Kilven kirjeessä on huumoria ja kuinka paljon totta jää osittain

¹¹² Kilpi aloitti kaunokirjallisen työskentelynsä uudestaan varsinaisesti 1.2.1924. Lyytikäinen 1992, 62–63.

¹¹³ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 21.8.1912, SKS Kia.

¹¹⁴ Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 8.7.1906, SKS Kia.

¹¹⁵ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 21.6.1914, SKS Kia.

arvailun varaan.¹¹⁶ Epäilystä ei kuitenkaan liene jäävän siitä, että Kilvet kävivät keskenään keskustelua myös Volter Kilven kaunokirjallisesta tyylistä.

Hilja Kilven yllättävä kuolema vuonna 1927 jätti Volter Kilven kokemaan valtavan surun. Hilja kuoli raskausmyrkytykseen vain 43 vuoden ikäisenä. Kilpi oli pohtinut avioliiton ainutlaatuista merkitystä enonsa hautajaisten jälkeen kirjoitetussa kirjeessä vuonna 1914:

Murheellista se oli. Mutta kun siellä katselin ja ajattelin, niin tunsin, että ainoa, jolle tällainen tapaus tuntuu lohduttomalta ja korvaamattomalta menetykseltä, on puoliso. – – – Kaikista ihmissuhteista on avioliitto oleellisin ja todellisin. Siinä kaksi ihmistä elävät kohtalonsa yhdessä, he täyttävät toisensa, yhtäaikaa sekä turvaten että turvaa saaden, avioliitto on teon, tekävän rakkauden liitto, siinä kaksi ihmistä omistavat itsensä toisilleen. Jos siinä toinen joutuu kuolemaan, on se eloon jääneelle menetys, jota ei elämässä enää mikään korvaa. – – – Avioliitto on kahden ihmisen läheisin suhde.¹¹⁷

Pohtiessaan enonsa lesken kokemaa surua Volter Kilpi kertoo tässä katkelmassa varmasti paljon omasta kokemuksestaan ja suhtautumisestaan aviopuolisoonsa.

Volter Kilven *Alastalon salissa* –teoksen luonnoksissa tapahtui merkittävä tyyli muutos juuri Hiljan kuoleman jälkeen vuonna 1927.¹¹⁸ Hiljan kuolema järkytti sekä Volter Kilven elämää että mieltä. Kilpi on itse kertonut, miten hänen esikoisteoksensa *Bathseba* aikanaan syntyi voimakkaan henkilökohtaisen menetyksen jälkeen, yhtenä nopeana purkauksena.¹¹⁹ Myös Hiljan kuoleman voi ajatella vaikuttaneen Kilpeen niin, että henkilökohtainen suru purkautui luovassa kirjoitustyössä. Tätä tukevat myös Kilven omat sanat: ”Kun menetin ensimmäisen vaimoni, oli isku hetkessä niin kova, että luulin pohjan murtuneen altani, mutta työ tuli avukseni.”¹²⁰ Volter Kilven käsikirjoituksiin teke-

¹¹⁶ Tämä on hyvä muistutus siitä, että kirjeet eivät kerro aukotonta tarinaa menneisyydestä, vaan niitä on täydentänyt koko kahden ihmisen välinen eletty elämä.

¹¹⁷ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 22.9.1914, SKS Kia.

¹¹⁸ Lyytikäinen 1992, 69–71.

¹¹⁹ Tästä muun muassa Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 30.6.1919, SKS Kia. ”Olen kerta ennen elänyt yhtä raskaan kriisikauden. Olin vuosikausia elänyt hätäytyneessä, ällöttävässä tyytymättömyydessä. Lukuni eivät edistyneet, sisäiset voimani halvatut, kaikki tukossa. Silloin sain vanhemmiltani luvan lähteä Saksaan jatkamaan siellä mahdolltomilta tuntuvia opintojani. Oikeastaan oli matkani tarkoitus itseni edessä toivottomampi, synkempi. Minun ajatukseni ja päätökseni oli, etten siltä matkalta palaisi. Mutta ennenkuin lähdin, jäin Helsinkiin pieneksi aikaa ja silloin kirjoitin Bathsheban. Se vapautti minut siitä tuottamisen taakasta, jonka olin tuntenut velvollisuudekseni ja jota en uskonut voivani täyttää.”

¹²⁰ Volter Kilven kirje Sampo Haahtelalle. Tarkka 1990, 10.

mien muistiinpanojen mukaan *Aurinkotyttin tanssin* kirjoittaminen sai alkunsa vain noin kaksi viikkoa Hilja Kilven kuoleman jälkeen.¹²¹

Aurinkotyttin tanssin kirjoittamisesta Kilpi kirjoitti, että siinä ”sain ikäänkuin itkeä lähimmän kipeyteni liikutukseksi. *Aurinkotyttistä* siirryin suoraan *Merimiehen leskeen*, jossa kaikella mieleni haikeudella sai olla täysi valtansa, mutta objektivoituna vieraseen ihmiseen. Minä luulen, että suruni purevin kärki tuli näissä töissä taitetuksi.”¹²² Kirjoittamisen voi tulkita myös yhtenä tapana tehdä surutyötä. Leskelä-Kärki on Krohnin sisaruksia tutkiessaan tarkastellut, miten tällainen kaunokirjallinen surutyö voi ilmentyä eri tavoin. Se saattoi tarjota toisaalta pakopaikan arjen keskellä eletystä surusta ja toisaalta konkreettisen tilan menetyksen käsittelyyn kirjoittamalla.¹²³ Volter Kilvenkään kohdalla ei voi ohittaa sitä vaikutusta, mikä Hilja Kilven kuolemalla on ollut kirjoitus-työn katalyyttinä. Kilven *Alastalon salissa* teoksen omistussanoissa mainitsema Hiljan ”velvoittava luottamus” on vahva todistus siitä, minkä testamentin puolison kuolema Kilvella jätti.

Kirjeenvaihto osoittaa, että Hilja osasi olla kriittinen lukija, joka suhtautui Volter Kilpeen ja tämän kirjoituksiin välillä tiukasti ja välillä huvittuneesti¹²⁴, mutta kuitenkin aina vahvasti tukien. On vaikea löytää kirjeenvaihdosta viitteitä siitä, että Hilja olisi jollain tavalla toiminut henkisenä esteenä Kilven kirjoittamiselle.¹²⁵ Päinvastoin Hiljan kannustus ja konkreettinen tuki käy ilmi kirjeenvaihdosta koko sen keston ajan. Kuiten-

¹²¹ *Aurinkotyttin tanssi* oli kertomus, joka ilmestyi osana *Saaristosarjan* toista osaa *Pitäjän pienempiä* vuonna 1934. Pirjo Lyytikäisen tutkimuksen mukaan tämä kertomus oli ensimmäinen, jonka Kilpi aloitti ja kirjoitti tyylimuutoksen jälkeen valmiiksi. *Aurinkotyttin tanssin* käsikirjoitukseen merkitty päiväys on 2.5.1927. Hilja Kilpi kuoli 20.4.1927. Lyytikäinen 1992, 70–71 & 277.

¹²² *Merimiehen leski* ilmestyi myös *Pitäjän pienempiä* teoksessa vuonna 1934. Volter Kilven kirje Sampo Haahdelalle. Tarkka 1990, 10.

¹²³ Leskelä-Kärki 2006, 610.

¹²⁴ Hilja saattoi muun muassa tokaista kirjeessään: ”Toimita minulle se *Uusi-Aura*, missä sinun viimeinen nerontuotteesi ilmestyy.” Hilja Kilven kirje Volter Kilvella 25.2.1919, SKS Kia.

¹²⁵ Jotkut tutkijat ovat esittäneet epäilyksiä siitä, että Hilja olisi jollain tavalla estänyt Kilven kirjoittamisen. Nämä epäilykset eivät perustu tässä tutkimuksessa käytössä olleeseen laajaan kirjeenvaihtomateriaaliin, sillä Kilpien välinen kirjeenvaihto ei ole ollut Vilho Suomen jälkeen ennen tätä työtä tutkimuskäytössä. Käsitys juontuu ilmeisesti pääosin Hiljan luonnetta leimanneesta pidättyväisyydestä, joka ulospäin ilmeni joskus jopa tynä tiukkuutena. Hilja kirjoitti ennen avioliittoa kirjeissään siitä, miten pelkäsi, että hän tulisi Volter Kilven taiteellisen työn esteeksi. Hänen toivonsa oli, että Kilpi ei luopuisi luovasta työstään hänen vuokseen. Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvella 8.11.1906, SKS Kia. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihto välittää hyvin puhtaan ja korkean käsityksen rakkaudesta. Kirjeitä sävyttää myös Volter Kilven kokema tunne Hiljan hauraudesta ja siitä, että Hiljan tunteita tuli varjella kaikelta pahalta. Tällainen toisen ihmisen tunteiden suojeleminen voisi tietyksi mahdollisesti muodostua elämää kahlitsevaksi tekijäksi, mutta ulkopuolisen on vaikea langettaa tällaista arviota. Kilpi itse ei koskaan maininnut koke-neensa tällaista Hiljan kanssa, päinvastoin hän korosti Hiljan kannustavaa merkitystä.

kin on mahdollista ajatella, että Volter Kilven elämä oli avioliitossa varsin runsasta ja kiireistä, jolloin kirjoittamiselle ei löytynyt luontevasti sen tarvitsemaa tilaa tai aikaa. Todeksi eletty rakkaus saattoi tilapäisesti vähentää tarvetta kirjoittamiseen. Lisäksi kirjoittamiselle ei kenties ollut perhe-elämän sujuessa enimminkin rauhallista kulkuaan niin suurta tarvetta. Kilven kirjeet Hiljalle kertovat kuitenkin jatkuvasta kaipuusta kirjoittamista kohtaan, joten tämän materiaalin valossa ei voi ajatella, että tarve kirjoittaa olisi jättänyt Kilven kokonaan rauhaan.

Avioliiton merkitystä tarkastellessa on syytä olla tietoinen siitä, että kahden ihmisen välinen suhde jää lopulta aina osittain arvoitukseksi ulkopuoliselle.¹²⁶ Jäljelle jäävä henkilökohtainen ja intiimikin kirjeenvaihto kertoo vain murto-osan eletystä ihmissuhteesta ja on lisäksi helposti tulkittavissa väärin.

2.2 ”Koko elämäni on teissä”¹²⁷ – Perhe-elämän haaste ja rikkaus

Kirjoittavia naisia koskevassa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, miten kodin merkitystä naiskirjailijoille on pitkään vähätelty.¹²⁸ Muun muassa Anna Nordenstam on painottanut julkisen ja yksityisen elämänalueen näkemistä relationaalisina, jolloin niitä ei voi tarkastella erillään toisistaan.¹²⁹ Mieskirjailijoiden kohdalla kodin neljän seinän sisäpuolella toimimista on otettu huomioon jos mahdollista vielä vähemmän. Miehen julkista toimintaa tarkasteltaessa on harvoin nähty tarpeellisena käsitellä kodin piiriin kuuluneita asioita.¹³⁰ On kiinnostava havaita suomalaisten mieskirjailijoiden elämäkertoja lukiessa, että lapsuuden perhe ja sukujuuret saavat yleensä kohtalaisen perinpohjaisen selvityksen, mutta avioliitto ohitetaan usein rakastumisen kuvauksella ja muutamalla lauseella siitä, miten vaimo huolehti kodista, lapsista ja puolisosta, jolloin mies saattoi keskittyä työntekoon.

Volter Kilven kirjailijuutta tarkastellessa pitkä kaunokirjallinen vaikeneminen suuntaa tutkijan mielenkiinnon kirjailijan yksityisten tekstien pariin, joiden voi nähdä kertovan

¹²⁶ Värikkään esimerkin siitä, miten yhtä avioliittoa voidaan tulkita ristiriitaisesti antaa muun muassa Hanna Elomaan kirjoitus Oskar Hultmanin elämäkerrasta. Elomaa 2000.

¹²⁷ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 7.5.1919, SKS Kia.

¹²⁸ Leskelä-Kärki nostaa tämän esille 2006, 105.

¹²⁹ Nordenstam 2001, 24-26; Leskelä-Kärki 2006, 105. Sama ajatus toistuu mm. Florin 2014, 38

¹³⁰ Florin 2014, 38. ”Intellektuaalista työtä tekeviä miehiä tarkastellessa on yleensä keskitytty siihen, mikä on rationaalista ja ammatillista, ja sysätty syrjään ruumis, kaipaus ja halu.”

toisaalta Kilven kokemasta yksinäisyydestä suomalaisessa kirjallisessa maailmassa ja toisaalta siitä, miten voimakkaasti Kilpi oli kiinnittynyt omaan perheeseensä. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihto todistaa puoliso Hilja Kilven vahvasta vaikutuksesta Volter Kilven läheisimpänä kirjallisenkin elämän tukijana, jota käsittelin edellisessä luvussa. Tässä luvussa tarkastelen, mitä perhe ja koti merkitsivät Volter Kilven kirjoittamiselle. Mitä Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihto kertoo puolisoitten rooleista perheessä? Latautuiko Kilpien kotielämään sellaisia velvollisuuksia, haasteita tai kokemuksia, joilla on merkitystä Kilven kirjailijuutta tarkasteltaessa?

Volter ja Hilja Kilven perheeseen syntyi kolme lasta. Esikoistytär Riitta syntyi 1910, pojat Jaakkima vuonna 1914 ja Lassi 1920. Kiireinen perhe-elämä ja virkatyö voivat osittain selittää sitä, että Volter Kilpi ei helposti löytänyt aikaa kirjoittamiselle. Perheen kasvu toi lisää taloudellista painetta Volter Kilven hartioille perheen elättäjänä. Kuitenkin moni Kilven aikaisista mieskirjailijoista pystyi yhdistämään kirjailijan uran ja perhe-elämän.¹³¹ Useimmiten tämä perustui siihen, että kirjailijan vaimo piti huolta kodista ja lapsista.¹³² Volter Kilven aikana oli myös naiskirjailijoita, jotka onnistuivat eri tavoin yhdistämään perheen ja kirjallisen uran.¹³³ Talouteen kuului yleensä myös palvelusväkeä, joka helpotti kotitehtävissä.¹³⁴ Kilpienkin talouteen kuului useimmiten palvelustytö.¹³⁵ Moni taiteilija-avioliitto perustui puolestaan boheemiin elämäntapaan ja taloudellisesti epävarmaan toimeentuloon.¹³⁶ Volter Kilpi ei kuitenkaan moneen vuoteen onnistunut yhdistämään perhe-elämää ja kirjailijuutta. Pohdin perhe-elämän vaikutusta Kilven kirjoittamiselle: missä määrin vastuu kasvavasta perheestä selitti Kilven kaunokirjallista vaikenemista. Minkälaisin sävyin perhe-elämästä kirjoitetaan Volter ja Hilja Kilven kirjeissä?

¹³¹ Esimerkiksi Juhani Aho, V. A. Koskenniemi, Johannes Linnankoski ja F. E. Sillanpää.

¹³² Kuten aiemmin jo on todettu, oletus on ollut se, että perhe ei vaikuttanut miehen työelämään. Tästä esimerkiksi Ollila 1998, 62; Florin 2014, 37–38.

¹³³ Esimerkiksi Maria Jotuni, Aino Kallas sekä Helmi Krohn.

¹³⁴ 1800-luvun alussa palvelijat olivat vielä ikään kuin kuuluneet talon väkeen, mutta 1800-luvun aikana isäntäperheen ja palvelijakunnan välille alkoi syntyä juopa. Palvelijoiden määrä alkoi myös vähentyä 1900-luvun alussa. Ollila 1998, 56–57.

¹³⁵ Kilpien kirjeistä voi tosin päätellä, että palvelijat vaihtuivat usein, eivätkä tulleet oikeastaan osaksi perhettä. Vasta 1920-luvulla Kilpien perheeseen tuli kotiapulaiseksi Lyyli Leppänen, joka hoiti Kilpien kotia Volter Kilven kuolemaan saakka. Kilpi, L., 1994, 27.

¹³⁶ Konttinen 1991, 7; Konttinen 2010, 22. Kilpien avioliittoa voi tarkastella puolisoitten taiteellisten taipumusten vuoksi taiteilija-avioliittona, mutta taiteilija-avioliittoon yleensä liitetty boheemi elämäntyyli ei kuvannut Kilpien elämää.

Perhehistorialliset tutkimukset ovat korostaneet, miten 1800-luvun kuluessa porvarillisesta ydinperheestä kehittyi Suomessakin yleisesti hyväksytty yhteiselämän normi.¹³⁷ Yhteistä tilaa asuttaneen monen sukupolven yhdessä muodostaneen suurperheen (*extended family*) sijaan siirryttiin 1800-1900-luvulla ydinperheeseen (*nuclear family*).¹³⁸ Avioliiton solmiminen perustui puolisoiden väliseen rakkauteen perheiden ja sukujen välisen sopimuksen sijaan.¹³⁹ Perhe käsitettiin ensisijaisesti vanhempien ja lasten muodostamaksi kasvatusyksiköksi.¹⁴⁰

Volter ja Hilja Kilven perhe muodosti selkeästi itsenäisen edellisestä sukupolvesta eroavan ydinperheen. Erityisesti suhteessa Hiljan vanhempiin erotus oli avioliiton alussa selvä, koska nämä eivät hyväksyneet Kilpien avioliittoa. Suhde Kilven vanhempiin oli läheisempi, ja heidän kanssaan Volter ja Hilja Kilpi viettivät yhteisiä kesiä Kustavissa. Kilpi oli selvästi sisäistänyt ajatuksen ydinperheestä läheisimpänä yksikkönään kirjoittaessaan Hiljalle suhteesta omiin vanhempiinsa:

On niin sanomattoman vähän, mitä minä voin ihmisyydestäni heille omistaa, se on yksinomaan kohdistunut sinuun ja lapsiini, ja täytyy siten olla, kaikki minun työni, sisällinen ja ulkonainen, henkinen ja ruumiillinen olentoni on teille omistettu, vanhemmilleni on minulla jälellä ainoastaan viileämpi kiitollisuus, jonka tunnen inhimilliseksi velvollisuudekseni.¹⁴¹

Ennen avioitumistaan Volter Kilpi ja Hilja Vanhakartano kirjoittivat hyvin samansuuntaisesti toisilleen korostaen avioliiton sisäisen rikkauden merkitystä aineellisten lähtökohtien sijaan. Molemmat kuvasivat itsensä vaatimattomiksi ihmisiksi, jotka eivät ulkonaisesti niin suuria tarvinneet. Hilja kirjoitti omasta kokemuksestaan, miten ei ”ihminen yltäkyläisessä toimettomuudessa ja huolettomuudessa ole onnellinen eikä tyytyväinen ja ettei se tuota mitään sydämen iloa ja hyvyyttä, päinvastoin tekee ihmisen kovaksi ja

¹³⁷ Ollila 1996, 83; Vainio-Korhonen & Lahtinen 2015. Ollila muistuttaa, miten ydinperheen merkitystä on kenties liioiteltu tutkittaessa muutosta perherakenteissa 1800-luvulla. Ihmisten yhteiselämä oli tosiasiasa paljon monimuotoisempaa. Ydinperhemalli koski lähinnä sivistyneistöä, johon Kilvet lukeutuivat. Kilpienkin kohdalla on syytä huomata, että esimerkiksi Volter Kilven veli Sulo asui jonkin aikaa samassa taloudessa.

¹³⁸ Häggman 1996, 26.

¹³⁹ Vainio-Korhonen & Lahtinen 2015, 190.

¹⁴⁰ Häggman 1994, 218.

¹⁴¹ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 21.9.1914, SKS Kia.

itsekkääksi ja tukahuttaa hänen paremmat halunsa ja taipumuksensa.”¹⁴² Lisäksi Hilja korosti sitä merkitystä ja tehtävää, jonka hän avioliiton kautta tulisi saamaan.¹⁴³

Esittäessään kosintansa Hiljan vanhemmille kirjeitse Volter Kilpi kirjoitti tulevan kodin vaatimattomuudesta:

...voin Hiljalle valmistaa ainoastaan hyvin vaatimattoman kodin, ja tiedän, että Hiljalle ei ole oleva ulkonaisesti mikään kevyt ja huoleton elämä kanssani, mutta kaikesta siitä huolimatta tohdin tätä ratkaisevaa asiaa teiltä pyytää. Luotan nimittäin siihen, että vilpittömällä työllä voimme tehdä elämämme mahdolliseksi, ja näen ja tiedän myöskin sen, että ilman syvintä sielullista vammaa ja kärsimystä emme enää voi toisistamme luopua –
144

Volter Kilpi kantoi huolta siitä, että Hilja ei olisi valmistautunut siihen, että aineelliset lähtökohdat avioliitolle olivat vaatimattomat. Hilja kiisti tämän, mutta varoitti omasta puolestaan Kilpeä kokemattomuudestaan kodinhoidossa: ”minulla ei ole ollut tilaisuutta ottaa tietoa käytännöllisistä toimista, joissa olen ihan taitamaton ja kokematon – tämä ehkä voi vaikuttaa asiaan ja sinulle tulee pettymys.”¹⁴⁵

Ilmaistessaan epävarmuutensa Volter Kilpi ja Hilja Vanhakartano kommentoivat suoraan niitä odotuksia, mitä naiseen ja mieheen kohdistui 1900-luvun alussa avioliittoa solmittaessa. Naiselle kuului vastuu talousaskareista ja lapsista, kun mies taas kantoi taloudellisen vastuun.¹⁴⁶ Sivistyneistömiehet rakensivat identiteettinsä ja elämäntapansa työnteon sekä kilpailun kautta. Mieheltä vaadittiin menestymistä. Pärjääminen työelämässä oli myös perheen perustamisen edellytys.¹⁴⁷ Perhekäsitys ja sukupuolten välinen suhde olivat tänä aikana muutoksessa. Kuitenkin miehen asema perheen taloudellisena vastuunkantajana oli vallinnut normi.¹⁴⁸ Murros vallitsevissa rooleissa välittyi myös Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdon lukijalle.

¹⁴² Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 6.–7.3.1907, SKS Kia.

¹⁴³ Ilman avioliittoa Hiljalla ei olisi ”ketään, joka minua tarvitsisi ja kaipaisi, jolle tuntisin olevani joksikin hyödyksi, ei mitään työtä, josta olisi iloa jollekin, ei päämäärää! – – – Oi rakas, salli minun rakastaa sinua, ja siinä koettaa tulla hyväksi, ja tuntea että voin minäkin jollekin olla tarpeellinen.” Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 6.–7.3.1907, SKS Kia.

¹⁴⁴ Volter Kilven kirje luonnos S. N. Vanhakartanolle 18.3.1907, SKS Kia.

¹⁴⁵ Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvelle 8.5.1907, SKS Kia.

¹⁴⁶ Häggman 1994, 220.

¹⁴⁷ Ollila 1998, 191.

¹⁴⁸ Häggman 1994, 215–220.

Avioliitto ja perhe asettivat Volter Kilven taloudelliseen vastuuseen, jonka hän kirjeenvaihdosta päätellen tahtoi kantaa vakaasti. Hilja Kilpi oli rikkaan suvun tytär, joka kenties sukunsa tukeen luottaen, olisi uskaltanut irrottautua jo aiemmin kirjastojen Volter Kilvelle tarjoamista kapeahkoista työtuloista.¹⁴⁹ Volter Kilven tunnollinen luonne ei kuitenkaan pystynyt tähän. Hän tunsi velvollisuuden painavana, eikä tohtinut irtautua vapaaksi taiteilijaksi, vaikka tämä vaihtoehto häntä viekoittelikin.¹⁵⁰ Perheen elättäminen piti Kilven päivät kiireisinä kirjastotyössä, joka harvoin antoi Kilvelle henkistä tyydytystä.¹⁵¹ Kilven kaunokirjallisen tuotannon katkeamisen taustalla voi osasyynä nähdä perhe-elämän tärkeän merkityksen ja sen mukanaan tuoman kiireen. Vastuun kantaminen perheestä oli Kilvelle tärkeä arvo.

Volter ja Hilja Kilven erilaiset perhetaustat vaikuttivat avioelämän aikaisiin tilanteisiin ja valintoihin.¹⁵² Kirjeenvaihto kertoo, että Volter ja Hilja Kilven perhe ei lopulta eriytynytkään niin voimakkaasti Volter Kilven ja Hilja Vanhakartanon lapsuudenkodeista. Kitkaa avioliiton aikana syntyi sekä suhteessa Hiljan vanhempiin Vanhakartanoihin, että suhteessa Volter Kilven vanhempiin Ericssoneihin.¹⁵³ Hilja Kilven vauras tausta vaikutti taustalla niin, että Volter Kilpi koki taloudellisen vastuunsa perheenpäänä entistä kipeämpänä:

Ehkä meidän suurin vaikeutemme on siinä, että sinä olet varakkaasta kodista, ja että et senvuoksi huomaa antaa arvoa sille työlle, jota minäkin olen koettanut tehdä yhteisen kotimme hyväksi ja että minulla senvuoksi ei ole sitä asemaa sinun tunnossasi ja arvonannossasi kuin minä odottaisin. Kun avioliittomme perustimme, olin siinä käsityksessä, että aineellisesti olisimme lopullisesti irti sinun kodistasi ja että meillä ei sieltäkäs olisi mitään odotettavaa enää. Jos siten olisi käynyt, olisi avioliittomme ehkä pysynytkin tasaisempana, köyhempänä tosin, mutta onnellisempana. Niin kuin asiat nyt ovat, en minä ole perheeni turva, ja kun en sitä ole, on ase-

¹⁴⁹ Tästä kertovat muun muassa Hilja Kilven esittämä ajatus omavaraistalouden saamisesta Yyteristä. Hilja Kilven kirje Volter Kilvelle 6.8.1918, SKS Kia. Samoin vuonna 1919 Hilja Kilpi oli valmis siihen, että Volter Kilpi luopuisi Turun kirjastovirasta. Hilja Kilven kirje Volter Kilvelle 11.5.1919, SKS Kia.

¹⁵⁰ Esimerkiksi Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 30.7.1913, SKS Kia.

¹⁵¹ Sama kuin edellä, myös esimerkiksi 23.6.1911, SKS Kia.

¹⁵² Volter Kilven lapsuudenperhe oli kyllä kunnioitettu merikapteenin perhe Kustavista, mutta Hilja Kilven perhe Vanhakartano oli tähän verrattuna huomattavan vauras. Vanhakartanoilla oli omistuksessaan kaksi erillisistä kartanoa sekä tämän lisäksi runsaasti maaomistusta.

¹⁵³ Volter Kilpi otti käyttöönsä sukunimen Kilpi vuonna 1886. Oikeastaan suhteessa Vanhakartanoihin välit pikku hiljaa paranivat avioliiton solmimisesta seuranneen välirikon jälkeen. Hiljan isää Volter Kilpi ei tosin koskaan tavannut. Hiljan ja Volter Kilven vanhempien välit tulehtuivat muutamaan otteeseen yhteisinä kesinä Kustavissa. Tästä näkyy merkkejä kirjeissä esimerkiksi Hilja Kilven kirjeet Volter Kilvelle 20.9.1914 ja 20.6.1919, SKS Kia.

mani perheessäni heikko ja arvoa vailla ja siitä johtuu ehkä suureksi osaksi se kirous, jonka alla tunnumme elävän.¹⁵⁴

Vaikuttaa siltä, että Kilvet ponnistelivat aikakauden muuttuvien ajatusmallien välillä. Volter Kilpi oli toisaalta moderni ja tasa-arvoinen puoliso, mutta toisaalta hän yhä koki voimakkaasti perinteisen velvoituksen miehenä perheen elättäjänä.¹⁵⁵ Kirjeen katkelmasta voi päätellä, että varakkaampi ja itsenäinen vaimo murensi tiettyinä hetkinä Volter Kilven henkistä asemaa, vaikka Kilven ajattelu edustikin ainakin osittain almqvistiläistä liberaalia avioliittomallia.¹⁵⁶

Volter Kilven ajattelua voi tarkastella aikakauden sivistyneistöä vahvasti ohjanneen velvollisuusetiikan näkökulmasta, jonka mukaan kaiken toiminnan tuli suuntautua johonkin itseä suurempaan ja jalompaan tavoitteeseen.¹⁵⁷ Erityisesti velvollisuusetiikan vaikutuksia on tarkasteltu 1800–1900-lukujen vaihteessa sivistyneistönaisten elämänvalintojen mahdollisuuksien suhteen.¹⁵⁸ Tässä yhteydessä on usein tulkittu, että naisille velvollisuusetiikka korosti tunnollisuutta ja vaatimattomuutta, kun taas miehen osana oli suurempi vapaus itsensä toteuttamiseen. Vesa Vares huomauttaa, että tämä analyysi pohjautuu osin harhaanjohtavasti sukupuolten toiminnan ulkonaisille merkeille. Varesen mukaan uhrautumisen ja velvollisuusetiikan sisäistäneitä miehiä sitoivat monet moraaliset vaatimukset. Miehen toiminnan piti tähdätä johonkin suurempaan – kansansa palvelemiseen tai suurempiin moraalis-siveellisiin arvoihin. Velvollisuusetiikka ei siis antanut miehille minkäänlaista aatteellista erikoislupaa itsekeskeisyydelle tai perhediktatuurille. Päinvastoin miehen piti pyrkiä voittamaan omat viettinsä ja kantaa lisäksi huoltajan vastuu. Vapaus ja valtuudet olivat suuremmat kuin naisilla, mutta ne toivat mukanaan vastuun ja velvollisuuden. Vares muistuttaa myös, että näiden vaatimusten täyttämiseen ei useinkaan ylletty, eikä edes aina pyritty.¹⁵⁹

¹⁵⁴ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 26.6.1919, SKS Kia.

¹⁵⁵ Häggman 1994, 220 toteaa, että erilaiset vapaudet ja oikeudet lisääntyivät perheen sisällä 1820–1900. Säätyläisperheiden elämäntavassa oli kuitenkin keskeisiä rakenteita, jotka eivät sanottavasti muuttuneet. Yksi tällainen rakenne oli miehen päätösvallan ratkaisuvoima. Naisen oikeudet paranivat 1800-luvun lopulla, kun vuoden 1878 valtiopäivillä astui voimaan yhtäläinen naima- ja perintäoikeus miehille ja naisille sekä 1889 vaimolle myönnettiin oikeus hallita irtainta omaisuutta ja työasioita. Häggman 1994, 212–213; Leskelä-Kärki 2006, 442.

¹⁵⁶ Yleisesti ottaen liberaalien perhenäkemysten vähäisyys leimasi Häggmanin mukaan julkista keskustelua Suomessa. Almqvist kohtasi hänen mukaansa yhtenäisen kansallisen rintaman. Kilven Almqvistia ihaileva ajattelu oli siis Suomessa poikkeus vallinneista normeista. Häggman 1994, 222.

¹⁵⁷ Ollila 1998, 70–82; Vares 2005, 16–20 ja 129.

¹⁵⁸ Kuten Ollila 1998; Vares 2005.

¹⁵⁹ Vares 2005, 92–94.

Kirjeenvaihdon kautta välittyy, miten Kilven elämänunelma ja sitä samalla seurannut velvollisuuden tunne kohdistui kahteen suuntaan. Toisaalta Kilven mielen täytti rakkaus Hiljaa kohtaan, ja sen kautta syntyi unelma yhteisestä kodista, perheestä ja elämän harmonisuudesta. Koti ja perhe merkitsivät myös suurta taloudellista sitoumusta ja velvoitetta. Toisaalta yhtä suuri unelma Kilvelle oli unelma todellisesta, merkityksellisestä työstä. Todellinen työ tarkoitti Kilvelle kirjailijan työtä, josta seurasi tahollaan myös suuri velvollisuus.¹⁶⁰ Kilpi vaikuttaa ilmentävän aikakautensa velvollisuusetiikan vaatimuksia tarkasti. Historioitsija Kai Häggmanin mukaan naisen asema määriteltiin perheen kautta, mutta myös miehen uskottiin saavan rauhan sielulleen vasta, kun hän olisi ”rajoittanut elämänsä naiseen ja perheeseen”. Ero miehen ja naisen välillä tässä oli siinä, että mies ei elänyt vain naisen ja perheen tähden, vaan hänen katsottiin olevan mies vasta sitten, kun hän oli toteuttanut itseään julkisessa toimintapiirissä.¹⁶¹ Ajan velvollisuusetiikan vaatimus miehelle sisälsi siis onnistumisen sekä yksityisessä että julkisessa elämässä. Kirjeenvaihdon kautta voi seurata, miten Volter Kilpi kamppaili pitkään ennen kuin hänen elämänsä sai muodon, jossa hänen onnistui yhdistää sekä työhön että perhe-elämään liittyneet sisäiset haaveet ja vaatimukset. Volter Kilven kautta voi tarkastella, miten yksityinen ja julkinen elämäalue vaikuttivat toisiinsa; miten taloudellinen vastuu perheen elättämisestä saattoi vaikuttaa myös mieskirjailijan mahdollisuuksiin kirjoittaa.

Kilvet kirjoittivat toisilleen ennen avioliittoa valmistautuvansa vaatimattomaan elämään yhdessä. Kirjeenvaihdon kautta vaikuttaa kuitenkin siltä, että vuosien mittaan Kilpien koti rakentui vakavaraiseksi sivistyneistökodiksi, jossa kirjahyllyt ja taideteokset löysivät paikkansa.¹⁶² Kilvet asuivat avioliittonsa aikana viidessä eri osoitteessa.¹⁶³ Erityisesti avioelämän alussa, asuntojen ollessa vielä tilapäisiä, kodikkuus ja kotona viihtyminen liittyivät kotia asuttaviin ihmisiin. Kun Volter Kilpi palaa kesäloman vietosta syyskuussa 1907 ennen Hiljaa Helsinkiin, voi kirjeistä lukea, miten Volter Kilpi ei osannut enää

¹⁶⁰ Esimerkiksi Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 17.5.1907, SKS Kia. Kilpi koki kirjailijan työn todelliseksi sisäiseksi tehtäväkseen ja velvollisuudekseen.

¹⁶¹ Häggman 1994, 193; Vares 2005, 93–94.

¹⁶² Kirjahyllyistä muun muassa Volter Kilven kirjeissä Hilja Kilvelle 8.9.1910, 1.7.1922; taidehankinnoista muun muassa Volter Kilven kirjeissä Hilja Kilvelle 20.6.1911, 25.12.1912, SKS Kia.

¹⁶³ Kilvet asuivat Albertinkadulla 1907–1910, Liisankadulla 1910–1917, Kulosaaressa kahdessa eri huvilassa vuosina 1917–1919 sekä Turussa Vartiovuorenmäellä 1919 alkaen. Kilvet asuivat Turussa Vartiovuorenkadulla yhdessä Hiljan kuolemaan saakka. Volter Kilpi jäi perheensä kanssa asumaan Vartiovuorenkadulle kuolemaansa saakka. Lisäksi keväällä 1919 Volter Kilpi asui Turussa Piispankadulla.

kotiutua ilman Hiljaa:¹⁶⁴ ”On niin omituisen tyhjä tunne, kun sinä olet poissa. On niin-
kuin olisi täällä kaikki tyhjää, henki poistunut kaikesta.”¹⁶⁵ Taiteentutkija Päivi Granö
on tarkastellut kodista kirjoittamisen muotoja kirjeenvaihdossa. Granön mukaan ihmi-
set, jotka muodostivat perheen, loivat kodin. Kotikeskeisyys ja uusi perheideaali, jossa
nainen luo rauhan tyyssijan julkisen elämän vastapainoksi, oli erityisesti nousevan kes-
kiluokan ihannetta. Kodista kirjoittaminen kirjeissä oli osa kodin luomista, sillä koti
muodostui sosiaalisissa suhteissa ja kommunikaatiossa.¹⁶⁶

Vuonna 1910 Kilvet ostivat Liisankadulle valmistuvasta Karjalaisen osakunnan talosta
huoneiston, ensimmäisen oman kodin, jossa oli kolme huonetta ja keittiö. Tähän asun-
toon muutti myös Volter Kilven veli Sulo Kilpi. Saman talon yläkertaan muutti lisäksi
Volter Kilven enon Albin Alpolan perhe. Kilpien asumisjärjestely kertoo siitä, että
vaikka ydinperheajattelu oli pääsääntöisesti vallalla, ajalle oli kuitenkin vielä tyypillistä
korostunut perheen yhteisöllisyys.¹⁶⁷ Kilvet pääsivät muuttamaan uuteen asuntoonsa
syksyllä 1910, kun perheen ensimmäinen lapsi Riitta oli juuri syntynyt. Kilpi kirjoittaa
Hiljalle sairaalaan yksityiskohtaisia kirjeitä kuvaten toimiaan uuden kodin järjestämi-
seksi.¹⁶⁸

Lapsen syntymä merkitsi Volter ja Hilja Kilvelle kodin rakentumista entisestään: ”Se on
hyvin vakava, mutta hyvin hyväkin asia meille, vasta lapsi tekee kodin täydelliseksi
kodiksi.”¹⁶⁹ Lapsen syntymä liitti Kilvet selvemmin osaksi sukupolvien ketjua. Volter
Kilven ajatukset palasivat lapsen myötä omaan lapsuuteensa. ”Lieneekö Riittan-olo
siihen vaikuttanut, vai mikä tunnelma se on, mutta yhtämittaa on minulla hetkiä, kuin
kukostaisi jotain aikaisimmasta lapsuudesta mielessä, jokin tuodittava turvallinen kodin

¹⁶⁴ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 1.9.1907, SKS Kia. Kirje sisältää kuitenkin mainintoja kotoisista
toimista, kuten Kilven matkakorien purkamisesta ja ehjien juomalasien määrästä.

¹⁶⁵ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 27.3.1908, SKS Kia.

¹⁶⁶ Granö 2004, 122–123 sekä 128.

¹⁶⁷ Ollila 1998, 83–115 kuvailee, miten pitkään vielä 1800-luvulla oli vallassa moninaisia perhemalleja.
Toisaalta Granö 2004, 126 toteaa, että 1900-luvulla tämä yhteisöllisyys oli vähitellen katoamassa. Kilvillä
asui myöhemmin myös Hiljan sisaruksia.

¹⁶⁸ Hilja oli synnytyksen jälkeen sairaalassa Turussa. Volter Kilpi kuvasi Hiljalle kodin monia yksityis-
kohtia kuten tapettien värejä, mattoja sekä hankkimiaan valaisimia. Puuhaa oli paljon, mutta oma koti
tuntui hyvältä. ”Somalta se nyt tuntuu sentään tämä, tässä päähuoneessa on niin kodikkaan lämpöisä
tuntu.” Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 5.9.1910, SKS Kia. Hilja on kiitollinen Volterin kirjeistä, joiden
kautta hän pääsee mukaan uuden kodin perustamiseen. Hilja Kilven kirje Volter Kilvelle 6.9.1910, SKS
Kia.

¹⁶⁹ Volter Kilven kirje äidilleen Anna Lucina Ericssonille 14.3.1910, SKS Kia. Sama ajatus ilmenee Päivi
Granön tutkimuksessa, Granö 2004, 127.

kehä.”¹⁷⁰ Granö huomioi, miten uusi, oikea ja oma koti saavutetaan rakentamalla riittävä yhteys menneen, nykyisyyden ja tulevaisuuden välille.¹⁷¹ Nykyisyyteen ja tulevaan viittaavan oman lapsen sekä menneisyyteen viittaavien omien lapsuusmuistojen yhdistyessä Kilven kokemus kodista syveni hänen mielessään. Kilven kirjailijuudelle tällä syventyvällä kodin tunnelmalla oli tärkeä merkitys.

Maarit Leskelä-Kärki muistuttaa tutkimuksessaan Krohnin sisaruksista siitä, miten koti ei ole pelkkä paikka, talo tai elämänmuoto, vaan se on intensiivisesti symboleilla ja tunteilla ladattu. Koti muodostuu tunteista, tavoista ja muistoista. Siinä on aina kyse identiteetistä, yhteisyydestä ja kuulumisesta johonkin.¹⁷² Perheen elättäminen vei Volter Kilveltä aikaa ja resursseja, mutta toisaalta Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdosta on luettavissa, että juuri perheen kanssa vietetty aika kylvi Kilven mieleen ituja, joista *Saaris-tosarja* alkoi aikanaan muotoutua. Seuratessaan lastensa puuhia, hän pystyi palaamaan itsekin lapsuuden muistoihin, joista hänelle aukeni tie muinaiseen Kustaviin.¹⁷³ Kesti kuitenkin vuosia ennen kuin Kilpi tälle tielle lopulta lähti.

Kilvet muuttivat vuonna 1917 Kulosaareen.¹⁷⁴ Volter Kilpi kirjoitti Kulosaaresta ihailevasti vanhemmilleen jo vuonna 1910, jolloin Kulosaaren huvila-asutuksen rakentaminen oli vasta aluillaan. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdossa Kulosaari esiintyi virkistävänä retkikohteena ja ihailtuna asuinpaikkana.¹⁷⁵ Hiljan ja lasten terveys ilmenee Volter Kilven kirjeissä taustasyynä uuden asunnon etsimiseen Kulosaaresta. Kilpien kirjeis-

¹⁷⁰ Volter Kilven kirje Anto Säynäslahdelle 16.12.1910. Assman 1999, 153.

¹⁷¹ Granö 2004, 122.

¹⁷² Leskelä-Kärki 2006, 357.

¹⁷³ Tämä näkyy Volter Kilven kirjeissä vanhemmilleen jo heti Riittan synnyttyä 1910, myös esimerkiksi 18.9.1915, SKS Kia. Kilpi kirjoittaa tästä lisäksi omaelämäkerrassaan. Kilpi 1944. Kirjeistä voi lukea myös, että jo Hilja itse johdatti Kilven ajatukset lapsuutensa maisemiin: ”Tiedätkö, kun sinua ajattelen, on minussa tunto niinkuin omasta kodistani. En tiedä, mistä se johtuu, mutta sinä johdat mieleni, niinkuin lapsuuteni aikoihin, sinä olet ihan niin kuin minun oman lapsuuteni kodin tunto, jotain niin omaista, tuttua, vaatimatonta, niinkuin kauan sitte uneksittua.” Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 31.12.1905, SKS Kia.

¹⁷⁴ Uutena asuinalueena Kulosaari edusti monia ajalle ominaisia ilmiöitä. Tällaisia olivat mm. keskiluokan kasvu, lisääntynyt tietoisuus kaupunkiasumisen ongelmista sekä perheyksikön korostunut merkitys. Oman kodin ihanne syntyi 1800-luvun lopulla, kun kodin entinen merkitys tuotantoyksikkönä alkoi häviää. Kodin ja työn erottaminen merkitsi, että yksityisyydestä tuli kotien ensivaatimus. Kodin tuli edustaa vapaa-aikaa ja lepoa. AB Brändö Villastad perustettiin vuonna 1907 ja sen samana vuonna laadittu kaavasuunnitelma korosti asuinympäristön viihtyisyyttä ja rauhallisuutta sekä yksilöllistä rakentamista maismaa kunnioittaen. Kolbe 1988, 48–49 sekä 56–57.

¹⁷⁵ Lisäksi jo vuonna 1912 Volter Kilpi tekee selkoa Hiljalle osallistumisestaan huvilahuutokauppaan Kulosaaressa. Tällöin Kilpi ei kuitenkaan ollut vielä ostoaikeissa, vaan osallistui huutokauppaan lähinnä uteliaisuudesta. Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 24.8.1912, SKS Kia.

tä välittyä aikaa leimannut tietoisuus kaupunkiympäristön haitoista ja ulkoilman terveysvaikutuksista.

Kirjeenvaihdosta päätellen Kilvet viihtyivät Kulosaaressa erinomaisesti. Maisemallisesti Kulosaarella oli selvä yhteys Kustavin saaristoluontoon. Päivi Granö on nostanut esiin tutun ja läheisen maiseman merkityksen kodin tunteen vahvistajana.¹⁷⁶ Volter Kilvelle meren läheisyys, ympäröivät puut ja oma rauha tuntuivat tuovan helpotusta yksinäisiin hetkiin, jotka kaupungin keskustassa olivat tuntuneet vaikeammilta. Kulosaaresta kirjoitetut kirjeet ovat onnellisia, kodin tunnelmasta nauttivia runollisia kuvauksia:

On täällä sentään aikalailla hupaisempi olla, kuin oli kaupunkikodissa. Siitä ajasta, mikä on käytettävänä, en juuri malta olla poissa kotoa ollenkaan. Aika menee pienessä häärimisessä ja hiljalleen istumisessa. Varsinkin iltoina tuntuu olevan ylen hupaista toimetonna istua verannalla, antaa illan pimetä ympärillään, kuunnella metsän tohinata ja katsella runkojen lomitse pilkistelevää vettä ja illan kultaa. Kun hiukka tummenee, vilkahtaa metsän latvojen keskellä lyhty tuikkaamaan, kaupunki ja maaseutu: katu-lyhty ja metsän rauha liittyvät tarunomaiseksi valaistustunnelmaksi.¹⁷⁷

Vuonna 1919 Kilven uusi työpaikka Turun kaupunginkirjastossa teki muuton Kulosaaresta Turkuun välttämättömäksi. Kilvet luopuivat asumisesta Kulosaaresta haikein mielin. Turussa oli suunnaton asuntopula perheille sopivista asunnoista, joten Volter Kilpi muutti ensin Turkuun yksin. Kevään 1919 Volter Kilpi olikin ikään kuin koditon asuessaan erossa perheestään Turun Henrikinkadulla. Kilven väliaikainen asumus saa kyllä kirjeissä huvittuneita kuvauksia, mutta ilman perhettä Kilpi oli yksinäinen. Tänä aikana alakuloinen Volter Kilpi kaipasi erityisesti kaunokirjallisen purkautumistien tuomaa lohtua.¹⁷⁸ Kiivas asunnon etsiminen onnistui lopulta, ja Kilvet hankkivat itselleen komean kodin Vartiovuorenmäeltä.¹⁷⁹ Turkuun muuton jälkeen Kilpien kirjeenvaihto vähenee selvästi. Oma Kustaviin rakentunut kesäpaikka Lintukoto¹⁸⁰ ja kolmilapsinen

¹⁷⁶ Granö 2004, 121–122.

¹⁷⁷ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 2.9.1917, SKS Kia.

¹⁷⁸ Esimerkiksi Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 26.6.1919, SKS Kia. ”Olen kyllä ehkä potanut tuskaa ja kokemusta niin paljon, että minä taas yhden kirjan saattaisin täyttää, mutta emme me yhdellä kirjalla elä.”

¹⁷⁹ Kilvet saivat Turun asuntokaupan hoitumaan itselleen edullisesti, mutta kauppaan liittyi silti monimutkaisia velkajärjestelyjä, sillä Kilvet eivät luopuneet huvilastaan Kulosaaressa, vaan pitivät sen omistuksessaan. Veloista ja takaajista käytiin neuvotteluja monissa Kilpien kirjeissä keväällä 1919.

¹⁸⁰ Hilja Kilven suunnittelema Lintukoto valmistui 1917. Kilvet pääsivät sinne käymään vasta kesällä 1918, sillä Lintukoto oli paikallisten punakaartilaisien hallussa keväällä 1918. Tommila 2010, 37–39. Lassi Kilven mukaan Lintukodossa alettiin viettää kesiä vasta vuonna 1920. Kilpi, L. 1994, 26.

perhe vaikuttivat Kilpien elämään niin, että erossa vietetyt hetket jäivät varsin vähäisiksi, joten kirjeitä ei enää tarvittu yhteydenpidossa.

Volter Kilvelle kodin vaikutus ilmenee kirjeenvaihtojen kautta hyvin merkityksellisenä. Tästä merkityksestä todistavat toisaalta mittavat kirjeenvaihdot, joita Kilpi kävi juuri kotipiiriinsä kuuluneiden ihmisten (vanhemmat, veljet, vaimo ja tytär) kanssa. Hiljan kanssa Volter Kilvelle muodostui oikeastaan miltei oma sanavarastonsa, jolla viitattiin kodikkaisiin asioihin. Tällaisia sanoja olivat esimerkiksi kodinhumina, omainen ja sisäinen. Kielellä oli näin mahdollista ilmaista läheisyyttä. Perheenjäsenille kirjoitettujen kirjeiden lukumäärä ja mitta kertovat paitsi ajan yhteydenpitotavasta myös siitä, että yhteys perheeseen oli Kilvelle ensisijaisen tärkeä.¹⁸¹ Kesällä 1919 Kilpi kirjoitti vaimolleen Hiljalle merkitykselliset sanat, joilla hän viittasi Hiljaan ja lapsiinsa: ”koko elämäni on teissä.”¹⁸² Perhe-elämän voi nähdä antaneen sisäistä merkityksellisyyttä Volter Kilven kaunokirjallisen vaikenemisen vuosiin.

Kilpien kirjeenvaihdon kautta välittyy kuva Volter Kilvestä omistautuvana aviomiehenä ja huolehtivana perheenisänä. Kilpi osallistui lastensa elämään hyvin aktiivisesti ja huolehti myös kodin asioista, vaikka Hilja Kilpi vaikuttikin olleen vahva ja huolehtiva perheen emäntä.¹⁸³ Volter Kilven kuvaukset kotiaskareissa puuhailusta ovat osittain humoristista luettavaa:

Olen nyt saanut olla itse oma palvelijattareni täällä. Ja kyllä siinäkin työtä näkyy olevan! Mikään ensiluokan sisäkkö en ainakaan ole. Tänään pyyhin ensi kerran tomun! Lattiat olen alakerrassa lakaissut kahteen kertaan, muualla yhteen! Myöskin kellarit lakaisin eräänä aamuna pahimmasta roskasta puhtaiksi.¹⁸⁴

Kilpi erottuu kotiaskareitaan kuvatessaan stereotyyppisestä käsityksestä aikalaismiehistä.¹⁸⁵ Kilpi korosti kirjeissä omaa epäkäytännöllisyyttään kotitöissä tavalla, joka vaikut-

¹⁸¹ Muun muassa Elomaa 2011, 286 muistuttaa, että kirjeenkirjoittaminen oli vielä 1900-luvun alussa keskeinen osa sivistyneistön kulttuuria. Kirjeet olivat lähes jokapäiväinen kommunikaation muoto.

¹⁸² Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 7.5.1919, SKS Kia.

¹⁸³ Kilpi vertautuu tässä esimerkiksi kuvaukseen Aino Kallaksen miehestä Oskar Kallaksesta, jolle modernina kumppanina aviomiehen ja isän rooli oli keskeinen identiteetin pohja. Leskelä-Kärki 2006, 443.

¹⁸⁴ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 9.9.1917, SKS Kia. Kirjeenvaihdosta löytyy myös esimerkiksi Volter Kilven yksityiskohtaisia selostuksia lääkäriltä saaduista ohjeista lasten syömisten suhteen tai Kilven huolestuneita kirjeitä lapsen sairaudesta, hänen ollessaan hoitovastuussa.

¹⁸⁵ Anne Ollila kuvaa, miten 1800-luvun lopulla naisten taloustoimet jäivät miehille vieraaksi. Miehet eivät Ollilan mukaan tienneet naisten töistä paljoakaan, vaan näkivät vain valmiin lopputuloksen. Suur-siivouksen aikaan miehet pakenivat paikalta. Ollila 1998, 23. Kilpi erottuu selvästi esimerkiksi V. A. Koskenniemestä, jonka elämäkerrassa todetaan: ”Kotioiloissa Koskenniemi keskittyi omiin töihinsä eikä

taa sopivan kirjeen kerronnallisuuteen. Kirjeistä tuli hauskenpää, kun Kilvellä oli ”tonttuilijan” rooli.¹⁸⁶ Rooli saattoi kyllä olla suurilta osin tosikin. Kilpi oli kotitöissä kokeilun, ja Hilja Kilvellä oli vastuu taloudenhoidosta. Kirjeet sisältävät esimerkiksi Hilja Kilven yksityiskohtaisia ohjeita tavaroiden pakkaamiseen. Hiljan ohjeista huolimatta Kilpi saattoi lähettää matkaan aivan väärä tavarat.

Volter Kilpi ei ehkä vastaa aivan tyypillistä käsitystä 1900-luvun alun autoritäärisestä perheenpäästä. Voi ajatella, että Kilven lapsuudella oli tähän oma vaikutuksensa. Kilven merikapteeni isän ollessa poissa merellä Volter Kilpi kasvoi naisten keskellä. Perheen isännän ollessa poissa naiset hoitivat ”miehenkin tehtävät”:

Tilaa hallitsi tällöin leski, äidinäitini, lämminsydämisesti uskonnollinen, mutta elävään elämäntodellisuuteenkin kääntynyt ihminen, jolla hänelläkin oli laatua-antavana lapsuuden perintönä vauraan talonpoikaisuuden itsepohjainen, mutta edesvastuuseen velvoittava elämänsänsä. Hänen ja hänen tyttärensä, äitini huomissa, joka, isäni liikkua merillä edelleen asui lapsuudenkodissaan, kehkeni lapsuuteni, kahden naisen, joilla kummallakin oli suuri sydämen lämpö, mutta yhtä raitis arjen taju.¹⁸⁷

Tämä on saattanut vaikuttanut siihen, että Kilven muodostama käsitys miesten ja naisten tehtävistä poikkesi ajan vallinneista normeista.

Koti oli Kilvelle se paikka, missä hän kirjoitti kirjojaan. Kilpi kirjoitti julkaistuja teoksiaan kotonaan Kulosaareissa, Kustavin kesäpaikassa Lintukodossa sekä Turussa Vartiovuorenmäellä. Volter Kilven poika Lassi Kilpi muisteli, että hänen isänsä työskenteli ”kesät talvet joka aamu Saaristo-sarjaa kirjoittaen klo 8.30-11 – – – Noina aamutunteina ei kenelläkään, ei Turussa sen paremmin kuin Kustavissakaan, tullut mieleenkään mennä kirjoitushuoneeseen muuta kuin todella tärkeässä asiassa.”¹⁸⁸ Tässä vaikuttaisi kirjoittuvan Kilvenkin perheessä toteen se, että mieskirjailijalle oli tapana antaa kirjoitusrauha omassa työhuoneessaan.¹⁸⁹ Kilven oli mahdollista työskennellä aamutunteina ko-

puuttunut kotiapulaisten ja Vieno Koskenniemen hoitamaan talouteen. Perheessä muisteltiinkin, miten ”V. A. K. kävi kerran vuodessa keittiössä”. Häikiö 2010, 274.

¹⁸⁶ Pitkäaikaisissa kirjeenvaihtosuhteen aikana syntyy usein konventioita, jotka ohjaavat sitä, mistä ja miten kirjeissä kirjoitetaan. Kirjeitä tulkitessa on syytä huomata kirjeiden representatiivinen ja performatiivinen ote. Lahtinen & al. 2011, 19 ja 21–22; Elomaa 2011, 288. Kilpi kuvasi itseään monissa suhteissa epäkäytännölliseksi, mutta onnistui lopulta usein paremmin kuin antoi ennalta ymmärtää.

¹⁸⁷ Kilpi 1944, 247–248.

¹⁸⁸ Kilpi, L. 1994, 28.

¹⁸⁹ Leskelä-Kärki 2006, 446 ja 449.

tonaan, sillä hän kustansi itse näiksi työtunneiksi työntekijän Turun yliopiston kirjastoon.¹⁹⁰

Kilpien kirjeenvaihdon kautta välittyvä kuva Volter ja Hilja Kilven perhe-elämän muotoutumisesta haastaa vahvasti pitkään säilyneen ajatuksen siitä, että miehen julkista elämää voisi tarkastella yksityistä elämää huomioimatta. Volter Kilvelle kaunokirjallisen vaikenemisen vuosina perhe oli toisaalta velvoite työntekoon, toisaalta suuri henkilökohtaisen ja kirjallisenkin elämän sisällön antaja.

2.3 ”Suuri työ ja suuri lepo, muu kaikki on turhuutta!”¹⁹¹ – Kirjastomies ja kirjailija

Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdosta käy ilmi Volter Kilven haave suuresta kirjallisesta elämäntyöstä, jolle hän tahtoi antautua koko sielullaan.¹⁹² Tämä Kilven unelma noudatti ajan velvollisuusetiikan miehelle asettamaa ideaalia. Sivistyneen miehen odotettiin täyttävän perheen pään rooli ja menestyvän julkisessa elämässä.¹⁹³ Nämä tehtävät vaikuttivat toisiinsa, sillä perheen elättäminen edellytti taloudellista vakautta. 1900-luvun alussa Volter Kilpi oli ansainnut itselleen kirjailijan tittelin julkaistuaan nuoruudentuotantonsa teokset. Tarkastelemallani pitkällä ajanjaksolla Kilpi ei kuitenkaan kirjoittanut kaunokirjallisuutta, vaan työskenteli pääasiassa kirjastovirkamiehenä eri kirjastoissa. Kirjeissä Hiljalle Volter Kilven kuvaukset kirjastotyöstä eivät vastaa käsitystä merkityksellisestä elämäntyöstä: ”Kyllä se on sentään suuri aukko elämässä, kun joka päivä kieltää itseni kahdeksan tuntia, sammuttaa kaikki ajatuksensa ja mielensä liikkeet ja tekee koneellista uutunutta työtä, joka ei mitenkään ole omaa mieltä lähellä.”¹⁹⁴ Volter Kilpi luopui kaunokirjallisesta kirjailijan urastaan miltei kolmenkymmenen vuoden ajaksi. Tässä luvussa tarkastelen Kilven ammatillisia identiteettejä ja erilaisia rooleja kirjallisella kentällä. Miten Kilven ammatilliset roolit ja ratkaisut näkyvät Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdossa? Mitä koko elämän kestänyt kirjastomiehen ura merkitsi Kilven kirjailijuudelle? Miten Kilven ammatilliset roolit ja sijoittuminen kirjallisella kentällä voivat selittää kaunokirjallista vaikenemista?

¹⁹⁰ Tarkka 1990, 27. Hilja Kilven isän Simon Nikolai Vanhakartano kuolema vuonna 1923 vaikutti Kilpien perheen taloudelliseen tilanteeseen parantavasti.

¹⁹¹ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 16.6.1919, SKS Kia.

¹⁹² Tästä mm. Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 17.5.1907, SKS Kia.

¹⁹³ Häggman 1994, 193; Ollila 1998, 191; Vares 2005, 94.

¹⁹⁴ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 26.8.1912, SKS Kia.

Volter Kilpi aloitti kirjastouransa vuonna 1898 Helsingin yliopiston kirjaston ylimääräisenä amanuenssina. Kilpi teki pitkän ja monipuolisen työuran eri kirjastoissa, hoitaen vuosia jopa kahta virkaa samanaikaisesti.¹⁹⁵ Kilven ensimmäinen julkaisu kirjastoalalta syntyi jo ylioppilaana vuonna 1898.¹⁹⁶ Kilven viimeinen ja merkittävin työpaikka oli Turun suomalaisen yliopiston kirjastossa, jonne hänet valittiin ensin 1920 väliaikaiseksi kirjastonhoitajaksi ja 1922 ylikirjastonhoitajaksi. Turun yliopiston palveluksessa Kilpi toimi kuolemaansa saakka vuoteen 1939.¹⁹⁷

Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdossa kirjailijuus ilmenee koko ajan Volter Kilven todellisena kutsumusammattina. Kirjailijan ammatti on harjoittajalleen usein yksi identiteetin keskeisimpiä määrittäjiä, jolloin kirjoittaminen koetaan suorastaan elinehdoksi.¹⁹⁸ Volter Kilpi kuvasi monessa kirjeessä Hiljalle, mitä kirjoittaminen hänelle merkitsi. Se oli hänelle aikaa ja rauhaa vaativaa sisäistä kuuntelemista, vakavaa ponnistelua saada sisäinen tunne muotoiltua sanoiksi. Kirjoittamalla Kilpi koki täyttävänsä hänelle kuuluvaa tehtävää. Kirjeenvaihdosta käy myös ilmi, että Kilvelle kirjojen kirjoittaminen oli liittynyt kipeiden elämäntilanteiden jälkeiseen aikaan. Kilven kohdatessa kriisejä Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdon aikana, kirjoittaminen nousee hänen mieleensä helpottavana mahdollisuutena. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdon aikana Kilpi ei kuitenkaan julkaise kaunokirjallisuutta. Mikä sai Volter Kilven luopumaan kutsumuksesta ja tyytymään kirjastotyöhön?

Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdon alkaessa Kilven nuoruudenteokset olivat juuri ilmestyneet. Kilven esikoisteos *Bathseba* toi ilmestyessään vuonna 1900 Suomen kirjallisuuteen tuulahduksen kansainvälistä symbolismia ja sen eksotiikkaa.¹⁹⁹ *Bathseba* ilmensi modernisaation myötä koettua muutosta. Kilven reaktio moderniin oli kääntyä tarkastelemaan entistä intensiivisemmin ihmisen sisäistä maailmaa. Tämä oli seurausta ympäröivän modernin maailman jatkuvasta muutoksesta.²⁰⁰ Taiteen oli Kilven mukaan

¹⁹⁵ Helsingin yliopiston kirjastossa Kilpi työskenteli vuoden 1918 loppuun kohoten lopulta vanhemmaksi assistentiksi. Vuodet 1906–1911 hän toimi Helsingin Ylioppilaskunnan kirjastonhoitajana. Vuosina 1912–1918 Kilpi hoiti Helsingin kaupunginkirjaston apulaiskirjastonhoitajan virkaa. Vuodet 1919–1920 Kilpi toimi Turun kaupunginkirjaston kirjastonhoitajana.

¹⁹⁶ Laurikkala 1948, 24–25. Kilpi kirjoitti *Länsi-Suomen kansanlehteen* kansankirjastojen järjestämisestä. Kilven kirjastoalaa koskeva tuotanto jäi vähäiseksi, mutta se sisälsi Laurikkalan mukaan merkittäviä kirjoituksia.

¹⁹⁷ Kilven kirjastourasta tarkemmin Laurikkala 1948.

¹⁹⁸ Elomaa 2011, 283.

¹⁹⁹ Lyytikäinen 1995, vii.

²⁰⁰ Rojola 1993, 157–159.

muututtava vivahde- ja silmänräpäystaiteeksi tavoittaakseen aikakauden levottoman sielun.²⁰¹ *Bathseba* kohisutti kirjallista maailmaa. Kilpi sai siitä valtionpalkinnon vuonna 1901. Lehdistöissä *Bathseba* sai sekä myönteisiä että kielteisiä arvioita. Myönteisesti teosta arvioitiin yleisesti taiteellisista lähtökohdista, kielteiset kannat liittyivät usein teoksessa oletettuun moraalittomuuteen. *Bathseban* ilmestymisen jälkeen Kilpi oli hetken suomalaisen kirjallisen kentän keskiössä, kun hänen taakseen ryhmittäytyivät joksi-kin aikaa monet huomattavimmat nuoret kirjailijat, kuten Joel Lehtonen, Johannes Linnankoski ja L. Onerva.²⁰²

Bathseban jälkeen Kilpi julkaisi nopeassa tahdissa koko nuoruudentuotantonsa: *Parsifal* ja esseemuotoinen teos *Ihmisestä ja elämästä* ilmestyivät 1902, *Antinous* 1903. Nopeasti nuoruudentuotantonsa julkaistuaan Kilpi koki kuitenkin jäävänsä yksin. Totta olikin, että viimeistä teosta, *Antinouta*, olivat ymmärtäneet enää harvat.²⁰³ Teosten myynti jäi vähäiseksi ja arvostelijat suhtautuivat osa epäilevästi osa kunnioittavasti ihmetellen Kilven omaleimaiseen kieleen. *Bathseba* oli nostanut Kilven kirjallisten piirien keskiöön, mutta vaikka hänen seuraavat teoksensakin herättivät mielenkiintoa, ne eivät enää tavoittaneet yleisöä *Bathseban* tavoin.²⁰⁴ *Uuden Suomettaren* arvio kiteytti yleisen ajatuksen *Antinouksen* vastaanotossa todeten, että kirjailija oli yhä enemmän vieraantunut todellisesta elämästä.²⁰⁵ Kilpeen hänen teostensa huono menekki ja ymmärtämätön arvostelu vaikuttivat suuresti. Hän seiso i teostensa takana ja kaipasi niille ymmärtäviä lukijoita.²⁰⁶ Tämä ymmärryksen ja tunnustuksen kaipuu on yhteistä monille kirjailijoille.²⁰⁷

Volter Kilpi jäi kirjailijana yksin myös siinä mielessä, että hän ei tuntunut löytävän paikkaansa ajan kirjallisista piireistä.²⁰⁸ Nuoruudentuotannon julkaisemisen aikaan Kilven toimintaa leimasi aktiivisuus. Kilven nimi nousi esiin monissa yhteyksissä. Joukko nuoria taiteilijoita pyysi Volter Kilpeä suunnittelemansa kirjallistaiteellisen aikakaus-

²⁰¹ Lyytikäinen 1996, 9. Lyytikäinen toteaa, että Kilven esittämä taiteellinen ohjelma oli modernin taiteen ja alkavan modernismin ohjelma.

²⁰² 1995, vii–ix.

²⁰³ Lyytikäinen 1995, vii–ix.

²⁰⁴ Suomi 1952, 113–114, 134–136, 152–155 ja 166–169.

²⁰⁵ Suomi 1952, 153.

²⁰⁶ Tästä esim. Volter Kilven kirje Anton Säynäslahdelle 13.7.1902. Assman 1999, 60.

²⁰⁷ Esim. Aino Kallaksesta Leskelä-Kärki 2006, 576.

²⁰⁸ Kilven yksinäisyydestä Suomi 1952, 229. Esimerkiksi Elomaa 2011 on käsitellyt kollegiaalisen tuen merkitystä kirjailijuudelle.

lehden päätoimittajaksi vuonna 1901, johon tehtävään Kilpi myös suostui. Taloudellisista syistä tämä lehden perustaminen jäi kuitenkin vain yritykseksi.²⁰⁹ Kilpi piti joitakin esitelmää, muun muassa Ylioppilaiden kaunotaiteellisen yhdistyksen kokouksessa vuonna 1901 otsikolla *Uusimpien taidesuuntien pyrkimykset*.²¹⁰ Kilpi julkaisi joitakin merkittäviä kirjoituksia, muun muassa *Nykyaikaisista taidepyrinnöistä* vuonna 1905.²¹¹ Kilven nimi yhdistyi lyhyesti myös runoilija L. Onervaan.²¹² Kuitenkin Volter Kilpi liikkui Helsingin taiteilijapiireissä vain harvoin. Aikalaislähteiden ja kirjeenvaihtojen perusteella Volter Kilpi ei ollut mikään pitkien iltojen istuja.²¹³ Kilpi kuului Suomen Kirjailijaliiton johtokuntaan vuosina 1908–1909, mutta luopui tämän lyhyen kauden jälkeen tehtävästä.²¹⁴

Huonokuuloisuus on varmasti vaikuttanut osaltaan Kilven sosiaaliseen elämään. Aina-kin ulkopuoliset tulkitsivat huonokuuloisuuden syyksi Kilven vetäytyvälle käytökselle.²¹⁵ Kulttuurihistorioitsija Hanna Elomaa on kirjoittanut kirjailijoiden kollegiaalisen verkostoitumisen merkityksestä. Ammattitoveri oli tunnistava toinen, ihminen, joka jakoi kirjoittamisen tärkeyden. Elomaan mukaan muiden kirjailijoiden kanssa oli mahdollista keskustella kirjoista ja kirjallisuuden suunnasta asiantuntevasti ja sisältä päin. Mitä lähempänä keskustelijoiden näkemykset olivat toisiaan, sitä luontevampaa ja helpompaa oli kommunikointi.²¹⁶ Kirjailijakollegoiden kanssa kommunikoidessa vahvistettiin myös omaa asemaa kirjallisella kentällä.²¹⁷ Kilvellä tällaisia läheisiä kirjailijakollegoita ei juuri ollut. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihto osoittaa, että Kilpi tapasi ohimennen joitakin kirjailijakollegoitaan, mutta ei oikeastaan ystäväystynyt näiden kanssa.²¹⁸ Läheisimpänä kirjailijakolleganaan Kilpi mainitsi Juhani Siljon, johon Kilpi tutus-

²⁰⁹ Kilven nimi nousi vielä uudelleen esiin vuosina 1903 ja 1906 samanlaisen hankkeen ollessa suunnitteilla. Lopulta aikakauslehti *Aika* syntyi vuonna 1907, mutta siinä Volter Kilpi ei enää ollut mukana. Suomi 1952, 236–237.

²¹⁰ Suomi 1952, 77. Volter Kilpeen yhdistettiin mm. tämän esitelmän johdosta muodikas nietzcheläisyyden leima.

²¹¹ Kirjoitus ilmestyi *Valvojassa* v. 1905. Kirjoitus on julkaistu uudelleen vuonna 1990 Kilven kirjoituksia koonneessa teoksessa *Ihmisestä ja elämästä*.

²¹² Kortelainen 2006, 99–100.

²¹³ Tästä esimerkiksi Jalkanen 1956, 114. Aihe tulee esiin myös Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdossa.

²¹⁴ Jalkanen 1956, 112–114; Häggman 2017, 533.

²¹⁵ Esimerkiksi Jalkanen 1956, 114; Kilpi, L. 1994, 29; Ryyänen 2004.

²¹⁶ Elomaa 2011, 280.

²¹⁷ Elomaa 2011, 274. Elomaan mukaan yhteyden luominen ammattitovereihin liitti yksittäiset ja yksinäiset kirjailijat konkreettisesti osaksi kirjallista maailmaa.

²¹⁸ Kirjeenvaihdossa nousevat esiin muun muassa V. A. Koskenniemi, johon Kilpi tutustui jo vuonna 1907, Viljo Tarkiainen sekä Juhani Aho.

tui Helsingin ylioppilaskunnan kirjaston työvuosina.²¹⁹ Kilven kirjallinen lähipiiri oli hyvin rajoitettu. Puoliso Hiljasta muodostui näin myös kirjallinen tukija.

Volter Kilvelle ei luontevasti sopinut ajalle tyypillinen kirjallinen ammattilaisuus, joka koostui hyvin monenlaisesta työstä kirjallisella kentällä.²²⁰ Kirjailijan ammattiasema oli vasta kehittyvässä 1900-luvun alun Suomessa. Vuonna 1891 kirjailijoiden asemaa käsiteltiin laajasti valtiopäivillä. Kaunokirjallisuus nähtiin siellä ylevänä sivupuuhana, jota harrastettiin viranhoidon sekä muiden yhteiskunnallisten velvoitteiden rinnalla.²²¹ Kirjalliset ammatit olivat jo eriytymässä 1900-luvun alussa, mutta monesti yhä esimerkiksi kirjailijan ja kääntäjän ammatit yhdistyivät samassa persoonassa.²²² Myös Kilpi teki erilaisia kirjallisia töitä ja toimi kääntäjänä. Kilpeä tämä sekatyöläisyys häiritsi, sillä hän koki laadun kärsivän siitä, että samat ihmiset yrittivät puuhastella joka taholla. Ajan suomenkielinen sivistyneistö toisaalta oli vielä varsin ohut, joka osaltaan selitti, miksi samat nimet tulivat vastaan joka tilanteessa.²²³ Kilvelle mielenkiinnon jakaminen moneen suuntaan oli luonteen vastaista.²²⁴ Toisaalta Kilven asenne kertoo myös siitä, että hänellä oli oma palkkatyönsä kirjastossa, joten hän ei ollut riippuvainen kaikista eritahtoista saatavista kirjoituspalkkioista toisin kuin pelkästään kirjoittamalla elävät kirjailijat.

Volter Kilpi toimi urallaan jonkin aikaa kriitikkona ja kirjallisuuden kääntäjänä. Leskelä-Kärki mainitsee kriitikon aseman kirjallisuusinstituutiossa olleen pitkään lähinnä sivulauseen roolissa. Kriitikot olivat Volter Kilven aikaan, ja ovat vielä osittain nykyaänkin, arvostettuja kirjailijoita.²²⁵ Kilven kriitikon ura jäi lyhyeksi, mutta sen sisältämiä kirjoituksia on pidetty merkittävinä.²²⁶ Kirjallisuuden kääntäminen on usein hahmotettu sijainniltaan kirjallisen kentän marginaaliin, koska se on jokseenkin näkymätöntä ja nimettömyyden taakse jäävää työtä.²²⁷ Volter Kilven aikaan moni kirjailija toimi ai-

²¹⁹ Silvo liittyi ylioppilaskunnan kirjaston henkilökuntaan keväällä 1911. Suomi 1952, 240–241. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdossa Siljon nimi esiintyi vain yhdessä kirjeessä vuodelta 1917, jossa kerrotaan Siljon käyneen Kilven luona kylässä. Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 9.9.1917, SKS Kia.

²²⁰ Leskelä-Kärki 2006, 107 nostaa esiin kirjallisen sekatyöläisyyden esiin tutkimiansa Krohnin sisarusten kohdalla.

²²¹ Häggman 2017, 17.

²²² Leskelä-Kärki 2006, 111.

²²³ Tämän mainitsee esimerkiksi Granö 2004, 104.

²²⁴ Esim. Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 16.6.1919, SKS Kia.

²²⁵ Leskelä-Kärki 2006, 147.

²²⁶ Suomi 1952, 245–249.

²²⁷ Leskelä-Kärki 2006, 107–110.

nakin jossain vaiheessa uraansa kääntäjänä.²²⁸ Kilven laatimat käännökset sijoittuivat hänen kirjallisen uransa alkupuolelle. Käännöstyö jatkui kuitenkin varsinaisen kaunokirjallisen uran katkeamisen ylitse. Kilven kaikki seitsemän käännöstyötä ilmestyivät tässä työssä tarkasteltuna ajanjaksona. Viimeinen Volter Kilven käännös Ralph Waldo Emersonin *Ihmiskunnan edustajia* ilmestyi vuonna 1909.²²⁹

Volter Kilpi sai paljon kritiikkiä käännöksistään. Gustav Frenssenin *Hillingelein* käännöksen (1906) ilmestyttyä Artturi Kannisto kirjoitti tiukan jopa herjaavan sävyisen arvostelun Kilven käännöstyöstä *Virittäjä*-lehdessä 1907. Kilpi puolusti vastineessaan Kannistolle vahvasti luovan kirjailijan luomisvapautta myös kieleen katsoen.²³⁰ Kilven saama kritiikki käännöksistä vaikutti ehkä jossain määrin siihen, että Kilpi luopui kääntämisestä. Toisaalta Volter ja Hilja Kilven välisestä kirjeenvaihdosta voi lukea, että kääntäminen ei ollut Kilvelle ainoastaan mieluisaa puuhaa.²³¹ Kilven Kannistolle kirjoittama vastine valottaa Kilven kielellisiä valintoja kaunokirjailijana.

Jo *Antinouksen* (1903) ilmestymisen aikaan Volter Kilpi vaipui alakuloisen mielialan valtaan.²³² Tähän vaikutti varmasti osittain tietoisuus julkaistujen teosten varsin hämentyneestä vastaanotosta, mutta taustalla oli muutakin. Kilpi koki olevansa yksin myös henkilökohtaisella tasolla. Lisäksi hän koki pakottaneensa itseään liikaa ja käyttäneensä loppuun voimansa kirjoittaa. Myös huoli taloudesta alkoi painaa Volter Kilven mieltä:

Juuri tietoisuus *Antinouksen* liika joudutetusta luomisprosessista oli tässä ratkaiseva tekijä. – – – Kirjojeni laatu oli luonnollisesti puhunut hyvin rajoitetulle lukijapiirille, ja menekki oli tietysti ollut senmukainen. Olin juossut loppuun taloudelliset mahdollisuuteni kirjailijana.²³³

²²⁸ Leskelä-Kärki 2006, 110–111.

²²⁹ Suomi 1952, 305. Kilven käännökset ilmestyivät seuraavasti: Gustav Frenssen: *Jörn Uhl* (1903) sekä *Kolme toverusta* (1904), J. W. V. Goethe: *Nuoren Wertherin kärsimykset* (1904), Gustav Frenssen: *Hillingenlei ja Vapahtajan elämä* (1906), Paul Wernle: *Jeesuksen elämän lähdekirjat* (1907), Ralph Waldo Emerson: *Ihmiskunnan edustajia* (1909). Näistä Goethen ja Emersonin teokset syntyivät Kilven omasta aloitteesta kustantajalle.

²³⁰ Suomi 1952, 216–222. Kilvelle myös käännöstyö merkitsi luovaa kirjoittamista.

²³¹ ”Koetin kääntää, mutta olen kadottanut kaiken mieltymykseni kirjaan. Ajatus siinä tuntuu niin puisevalta. En saa mitään toimeen sen kanssa. Huh, kun saisin sen pois hartioiltani! – – Minä tahtoisin paljon pois hartioiltani! ja sitte syvän, koko sielun ja olennon valtaavan työn.” Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 3.9.1907, SKS Kia. Vilho Suomelle Kilpi kirjoittaa kääntämisestä: ”suomennustehtävän, ollakseen sisäisesti tyydyttävän, pitää olla sellainen, että se ärsyttää ja kirjottaa voimia, kulkea jollakin tavalla oman henkisen latauksen suunnassa.” Volter Kilven kirje Vilho Suomelle 19.12.1937. Lyytikäinen 1993, 97–98.

²³² Suomi 1952, 140–141 ja 231–232.

²³³ Kilpi 1944, 256.

Hanna Elomaa kirjoittaa, miten kirjailijaksi ryhtyminen usein merkitsi luopumista taloudellista turvallisuudesta. Kirjailijaksi ryhtyminen oli riskin ottamista, joka kirjailijan tuli perustella itselleen ja ympäristölleen.²³⁴ Kilven lapsuudenperheessä kirjoittaminen taitona oli kyllä ollut välttämätön meritoiminnan vuoksi, mutta ”kaunokirjaileminen” oli jotain uutta. Volter Kilven isä suhtautui pessimistisesti poikansa unelmiin kirjailijan ammatista. Kun nuori Kilpi paljasti toiveensa kirjoittamisesta, hänen isänsä vastasi kirjeeseen: ”Ei sinusta semmoista neroa tule että romaanin kirjoituksella toimeen tulet.”²³⁵ Ammatillisuudesta kertoi siis Kilven isänkin käsityksen mukaan se, että kirjailijuudella tuli pystyä elättämään itsensä. Kirjailijan ammatillinen asema oli taloudellisessa mielessä Kilven aikana vielä hyvin heikko. Valtiopäivien asettama valiokunta totesi vuonna 1891 lausunnossaan, että kaunokirjallisuuden taso laski väistämättä, jos siitä tehtiin joku päiväistä työtä. Valiokunnan kanta oli, että jos joku päätti ryhtyä kokopäiväiseksi kirjailijaksi, tuli silloin tyytyä markkinavoimien tuomioon. Ajateltiin, että todelliset kirjalliset nerot kyllä tunkeutuivat julkisuuteen ilman valtion apuakin.²³⁶

Volter Kilpi unelmoi kirjailijan urasta, mutta toisaalta hän pelkäsi ammattikirjailijan työtahdin vaikutusta tuotantonsa laatuun:

Kun olin viimeisen teokseni [*Antinous*] julkaissut, ja palkkioni nostanut sekä palannut vanhempaini kotiin, tein laskelman silloisesta tilastani. Otin asemani tiukasti sellaisena kuin se oli. Mitään mahdollisuutta ei minulla ollut ansaita toimeentuloani kirjailijana. Tiesin, että minunlaatuiseini kirjailija ei voinut, joutumatta kirjailijana turmioon, kiihottaa produktioniaan. Ja tiesin myöskin laatuni niin oudoksi, että en ollut oikeutettu odottamaan juuri mitään myötätuntoa yleisön puolelta, sellaista myötätuntoa nimittäin, joka olisi oikeuttanut kustantajat aineellisesti korvaamaan työni.²³⁷

Kilven ajatukset sopivat hyvin yhteen ajassa vallinneiden käsitysten kanssa. Kai Häggman toteaa tutkimuksessaan, miten kotimaisten kirjailijoiden myyntilukujen noustessa 1920-luvulla, jotkut kirjailijoista saattoivat elää ja ehkä jopa perustaa perheenkin pelkällä kirjamyynnillä. Tämä kehitys herätti kuitenkin kritiikkiä ”kauppakirjailijoista,” joita pidettiin liian tuotteliaina ja joiden ajateltiin kirjoittavan vain rahan ansaitsemiseksi.²³⁸ Tällainen kehitys oli Kilvella kauhistus. Kilpi tuntui noudattavan suuresti ihailemansa

²³⁴ Elomaa 2011, 283.

²³⁵ David Ericssonin kirje Volter Kilvälle 16.3.1897, SKS Kia; Suomi 1952, 51.

²³⁶ Häggman 2017, 16–17.

²³⁷ Volter Kilven kirje Eliel Aspelin Haapkyllälle 2.12.1914 SKS Kia; Suomi 1952, 239–240.

²³⁸ Häggman 2017, 113.

Johann Wolfgang von Goethen jaottelua. Goethe esitti, että oli olemassa ero runoilijan ja kirjailijan välillä. Goethe piti itseään kutsumusta noudattavana runoilijana, joka ei sietänyt kirjailijan ammattimaista nimikettä, koska se sisälsi Goethen mukaan ajatuksen siitä, että kirjallinen työ oli keino ansaita elanto.²³⁹ Kilpikin näki itsensä tässä mielessä runoilijana.

Koska kirjailijan ammattia leimaa vahvasti ajatus kutsumuksesta, on monissa kirjailija-elämäkerroissa jätetty sivuun materiaaliset kysymykset toimeentulosta. Taloudellisista seikoista puhumista on pidetty jollain tavalla jopa häpeällisenä, kun on haluttu korostaa käsitystä taiteilijan pyyteettömyydestä.²⁴⁰ Kuitenkin rahasta puhuminen on monen kirjailijan kirjeenvaihdossa jopa keskeisessä roolissa.²⁴¹ Julkisessa puheessa kirjailijoista on haluttu korostaa kirjailijan inspiraatiota ja taiteellista polkua arkisten asioiden si- jaan.²⁴² Oman rahan merkitys on korostunut naiskirjailijoiden kohdalla²⁴³, kun taas miesten kohdalla oikeus omaan rahaan ja talouteen oli enemmänkin itsestänselvyys. Vapaus ammatillisen uran luomiseen ja oikeus omaan rahaan toivat ainakin toisille miehistä mukanaan myös kasvavan vastuun.

Volter ja Hilja Kilven välisessä kirjeenvaihdossa kysymys kirjoittamisesta ei koskaan suoraan kytkeydy rahaan. Kilven ansiotyö kirjeenvaihdon aikana on kirjastotyö, joka esiintyy aikaa vievänä ja väsyttävänä tekijänä, kirjoitusunelmien vastakohtana. Kilpi on käsitellyt muussa kirjeenvaihdossaan taloudellisia mahdollisuuksiaan kirjoittamiseen.²⁴⁴ Myös omaelämäkerrassaan Kilpi kirjoittaa, miten nuoruudentuotantonsa jälkeen hän totesi taloudelliset mahdollisuutensa kirjoittajana käytetyiksi.²⁴⁵ Hän ei voinut kustantaa itselleen sellaista aikaa, jota hänen kirjailijan laatunsa vaati. Kilvelle ammattikirjailijuus

²³⁹ Jalkanen 1956, 17–18.

²⁴⁰ Leskelä-Kärki 2006, 463–464.

²⁴¹ Leskelä-Kärki nostaa esiin, miten Krohnin sisaruksien kohdalla kirjoittaminen liittyi perustavanlaatuisesti elannon ansaitsemiseen. Tämä näkyi sisarusten kirjeissä välillä hyvinkin keskeisenä teimana. Leskelä-Kärki 2006, 463–464. Kysymys kirjailijan toimeentulosta hallitsee muun muassa Timo K. Mukan julkaistua kirjekokoelmaa (Lahtinen 2012).

²⁴² Leskelä-Kärki 2006, 464.

²⁴³ Erityisen vaikutusvaltainen teos on ollut Virginia Woolfin *A Room of One's Own* (1928), jossa hän tarkasteli naisten kirjoittamisen ehtoja ja loi samalla yhä ajankohtaisen pohjan aiheesta käytävälle keskustelulle. Woolfin siteeratuin teesi on se, että ”naisella on oltava rahaa ja oma huone jos hän aikoo kirjoittaa.” Woolf 1928 (2001), 12. Kirjailijan ammatti oli yksi mahdollinen ja hyväksyttävä ammatti myös naiselle. Leskelä-Kärki 2006, 462.

²⁴⁴ Esimerkiksi Volter Kilven kirje Eliel Aspelin-Haapkylälle 2.12.1914, Suomi 1952, 239–240. Alvar Renqvistille Kilpi kirjoitti 12.10.1935 kirjeen, missä hän käsittelee laajasti taloudellisesti tappiollista kirjailijanuraansa. Tarkka 1990, 155–157.

²⁴⁵ Kilpi 1944, 256.

oli ristiriitainen asia. Kilpeä kauhistutti ajatus siitä, että pitäisi kirjoittaa pakosta ja julkaista joskus keskeneräisempääkin, koska kirjailijan toimeentulo oli kiinni julkaisuista.²⁴⁶ Tätä Kilpi ei voinut hyväksyä. Hänelle kirjoittamisen tuli olla vapaata kaikesta pakosta.²⁴⁷ Samalla Kilven mainitsevat syyt luopua kirjoittamisesta kertovat siitä, että hän ei pitänyt mahdollisena jatkaa taloudellisesti kannattamatonta kirjoittamista.²⁴⁸ Teosten huono menekki pakotti Kilven etsimään varsinaisen toimeentulon lähteen muualta.

Kilvelle kirjoittamisen ja talouden suhde oli monimuotoinen kysymys. Hän ei tahtonut sitoa itseään ammattikirjailijaksi, jolloin hänen tulisi tuottaa tekstiä koko ajan rahaa ansaitakseen. Kirjailijuuden tuli säilyä siinä mielessä vapaana. Toisaalta raha oli Kilvelle, kuten monelle muullekin kirjailijalle yksi keino mitata kirjallista menestystä. Myös saatujen apurahojen ja valtionpalkintojen merkitys oli tärkeä mitattaessa omaa sijaintia kirjallisella kentällä.²⁴⁹ Kilpi koki pettymystä siitä, että hänen kirjansa eivät herättäneet suurempaa kiinnostusta. Hänen omanarvontunteensa sai tästä suuren kolauksen. Kilvelle jonkinlainen ratkaisu oli valita kirjastoura, joka vapautti kirjailijuuden taloushuolilta. Kirjasto vei kuitenkin paljon aikaa ja voimia kirjoittamiselta. Kilpi koki olleensa pakotettu tekemään tämän ratkaisun.²⁵⁰

Kirjastoura merkitsi Volter Kilvelle, kirjojen ja kirjastojen rakastajalle, ristiriitaisia asioita. Kilpi on muistellut lämmöllä, miten koululaisena Turussa hänelle aukesi kirjojen maailma entistä laajempaan, kun hän, joka oli ”noiduttu lukijaksi,” pääsi käsiksi Turun kaupunginkirjaston ja kansankirjaston kokoelmiin. Ylioppilaana Helsingissä ”olivat ylioppilaskunnan kirjasto ja kohta sen jälkeen yliopiston kirjasto rajattomilta tuntuvina saalismaina.”²⁵¹ Kirjasto oli Kilvelle rakas ympäristö, joka varmasti muodostui luontevasti ja ehkä vähän kuin vahingossa myös koko elämän mittaiseksi työpaikaksi. Työ kirjastoissa ei kuitenkaan pitkään aikaan onnistunut täyttämään Kilven elämäntyölle

²⁴⁶ Kilpi 1944, 256.

²⁴⁷ Tämä vapauden vaatimus liittyi Kilven vahvaan idealismiin, jonka vaikutus Kilven elämänvalintoihin näkyy tässä työssä aiemmin esimerkiksi hänen suhtautumisessaan avioliittoon.

²⁴⁸ Kilpi sitoo kaunokirjallisen vaikenemisensa syyn osaksi teosten huonoon menekkiin. Tästä muun muassa Volter Kilven kirje Eliel Aspelin-Haapkylälle 2.12.1914, Suomi 1952, 239–240; Kilpi 1944, 256. Myös Volter Kilven isän kirjoittama kirje kertoo siitä, miten kirjailijana menestyminen liitettiin ansaitsemiseen (David Ericssonin kirje Volter Kilvelle 16.3.1897, SKS Kia; Suomi 1952, 51).

²⁴⁹ Esim. Leskelä-Kärki 2006, 463–471 ja 575–582.

²⁵⁰ Tästä esim. Volter Kilven kirje Eliel Aspelin-Haapkylälle 2.12.1914; Suomi 1952, 239–240.

²⁵¹ Kilpi 1944, 251–253; Laurikkala 1948, 3–4.

asettamia vaatimuksia. Kilpi ei saanut toimia tehtävissään itsenäisesti. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdosta voi lukea, miten Kilven tyytymättömyys kasvoi, kun hän koki tulleen monissa virantäytöissä väärin kohdelluksi.²⁵²

Virantäytöissä häviölle jääminen murjoi Kilven mieltä, varsinkin kun hän koki jo kirjastotyössä ajautuneensa sivuun todellisesta elämäntehtävästään. Kustavilaiselle ystäväleen Anto Säynäslahdelle Kilpi kuvasi kirjastotyötään sanoen, että siinä ”ikään kuin livistäisi vakavimmasta tehtävästään johonkin keveämpään, sulaan aikansa kuluttamiseen vaan.”²⁵³ Vakavimmalla tehtävällään Kilpi tarkoitti kirjailijan uraansa.

Volter Kilven ristiriitaiset tuntemukset uravalintojensa suhteen käyvät ilmi kirjeestä, jonka Kilpi kirjoitti professori Eliel Aspelin-Haapkylälle koettuaan pettymyksen Helsingin ylioppilaskunnan kirjaston virantäytössä.²⁵⁴

...tiesin, että jos kirjailijatoimen jätän, ja omistan jonkun muun tehtävän ansiotyökseksi, niin en enää voi saada tilaisuutta siihen sielun rauhaan ja kokoutumiseen, jonka tiesin välttämättömäksi itselleni, jotta yleensä voisin mitään sisimpääni tuottaa. – Oli siis valittava joko kirjailijana rappeutuminen, tai kirjailijatoimen jättäminen. Valitsin tietoisesti jälkimmäisen, mutta sillä salaisella toivolla, että joskus sittenkin saisin vielä tilaisuuden siihen tehtävään palata, jonka sisimmässäni tunnen elämäntehtäväkseni, ja jossa tiedän voivani täyttää sijan, joka henkisessä elämässämme on tyhjä.²⁵⁵

Kilven yksinäisestä asemasta kertoo, että hän kirjoitti tällaisen hyvin henkilökohtaisen, pitkän kirjeen henkilölle, jota tunsikin vain pintapuolisesti.²⁵⁶ Kirje on pettynyt ja tilittävä, mutta siitä käy selvästi ilmi Kilven todellinen kutsumus ja se, miten ainutlaatuisena hän oman kirjailijuutensa hahmotti. On syytä huomata, että Volter ja Hilja Kilven välisessä kirjeenvaihdossa Kilpi ei kirjoita koskaan siitä, että olisi tehnyt tietoisesti valinnan luopua kirjailijan työstä. Kirjeenvaihto eroaa tässä siitä kuvasta, minkä Kilpi antoi myöhemmissä teksteissään. Esimerkiksi myöhemmissä omaelämäkerrassaan Kilpi loi eheän

²⁵² Suomi 1952, 238–240. Esimerkiksi Volter Kilven kirjeet Hilja Kilvelle 19.1.1919 sekä 30.1.1919 sivuavat Kilven ja Helsingin yliopiston kirjaston ylikirjastonhoitajan Georg Schaumanin huonoja välejä, SKS Kia.

²⁵³ Volter Kilven kirje Anto Säynäslahdelle 5.11.1906, Assman 1999, 88.

²⁵⁴ Aspelin-Haapkylä oli puoltanut Kilven sijaan valittua tohtori Holmaa. Suomi 1952, 238–240.

²⁵⁵ Volter Kilven kirje Eliel Aspelin-Haapkylälle 2.12.1914, Suomi 1952, 239–240.

²⁵⁶ Toisaalta Elomaa 2011, 286 nostaa esiin sen, että tuona aikana kynnys lähestyä kirjeitse itselle entuudestaan suhteellisen tuntemattomiakin ihmisiä oli matalampi, koska kirjeenvaihto oli tyypillinen kommunikaation muoto.

kertomuksen kirjailijan urastaan, jossa kaunokirjallinen vaikeneminen mainitaan tietoisena päätöksenä.²⁵⁷

Kilven kirjailijan urasta luopuminen ei tosiasiassa käynyt helposti eikä yksiselitteisesti. Ainakin Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdon ulkopuoliselle lukijalle Volter Kilpi tuntuu puhuvan kirjeissään kirjoitustyötään etsivän ja kaipaavan kirjailijan äänellä. Myös kirjeessään Aspelin-Haapkyllälle Kilpi viittasi kirjailijanuraansa itsetietoisesti: ”...olisi minun sisässäni voimia toisellaiseenkin työhön, töihin, jotka tässä maassa jäävät tekemättä, ellen minä niitä tee.”²⁵⁸

Volter Kilvelle kirjastotyöstä muodostui ammatti, joka pakollisena virkatyönä tuntui usein loputtoman kuivalta työmaalta. Erityisesti kesälomien jälkeen Kilpi kokee työnsä synkkänä. ”Minä alan oikein kammota kirjastoa. – – – Ne työtunnit siellä ovat autioita tunteja!”²⁵⁹ Tämä ikävyyden kokemus toistuu Kilven kirjeissä jokaisena syksynä.²⁶⁰ Työn ikävyys saa Kilven kaipaamaan entistä enemmän muutosta elämäänsä. Monena syksynä hän uhkaa karata kirjastosta. Häntä vaivaa kuitenkin uskalluksen puute:

Kun olisi se miehuus ja uskallus minussa, että uskaltaisin potkaista itseni pois noista kaikista pahan kurjen kirjastoista – – – Olisi oikea taiteilijaveri minussa nyt, niin karkaisin, karkaisin pois täältä ja näyttäisin pitkää nenää kirjastoille, noille tomuluolille!²⁶¹

Kirjastotyöllä oli myös paljon myönteistä annettavaa Volter Kilvelle. Se oli keino seurata aktiivisesti ajan kirjallista maailmaa ja vaikuttaa siihen, minkälaisia kokoelmia kirjastoihin hankittiin. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihto osoittaa, että Kilpi viihtyi työssään aina, kun sai antautua siihen keskittyneesti ja vapaasti. Kilpi kutsui itseään mielikuvitustyöskentelijäksi. Tämä merkitsi Kilvelle sitä, että hän työskenteli parhaiten saadessaan työskennellä itsenäisesti. ”Olen semmoinen mielikuvitustyöskentelijä, joka haluaa omassa rauhassa kehittää tehtäviäni. Muutun työssäni hedelmättömäksi kohta, kun minun pitäisi ruveta toisten ajatusten ja suunnitelmien toteuttajaksi.”²⁶² Turun yliopiston kirjastossa Kilvelle tarjoutui viimein mahdollisuus mielenkiintoiseen itsenäiseen työ-

²⁵⁷ Kilpi 1944, 255–256.

²⁵⁸ Volter Kilven kirje Eliel Aspelin-Haapkyllälle 2.12.1914, SKS Kia. Suomi 1952, 239–240.

²⁵⁹ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 26.8.1912, SKS Kia.

²⁶⁰ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 30.7.1913, SKS Kia.

²⁶¹ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 30.7.1913, SKS Kia.

²⁶² Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 1.3.1919, SKS Kia.

kentelyyn ja Kilpi käytti asemaansa vahvasti, rasittaen välillä rehtori V. A. Koskenniemeä loputtomine toiveineen kirjastomäärärahojen kasvattamisesta.²⁶³

Kirjastouran kautta voi tarkkailla Kilpeä julkisena toimijana, joka otti tulisesti kantaa puolustaessaan kirjaston kehitysideoita. Kirjastotyö yksityisen kirjeenvaihdon valossa tarkasteltuna paljastaa Kilvestä monia luonteenpiirteitä. Kilpi oli määrätietoinen ja pedantti kokoelman kehittäjä, tulistuva julkinen kannanottaja kirjallisesti, mutta epävarma julkisena esiintyjänä. Kirjastotyö tulee näkyviin Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdossa myös satiirisina luonnekuvauksina kirjaston asiakkaita, jotka ovat ehkä humoristisimpia kohtia koko kirjeenvaihdossa.²⁶⁴

Kaunokirjallisen nuoruudentuotantonsa jälkeen Kilpi vaipui hiljaiseen elämään kirjallisella kentällä. Vilho Suomi kuvaa Kilven elämää tänä aikana mainiten tyynen, ”humisevan” kotielämän yhtäällä, työn kestävän paineen toisaalla. Juhani Siljon, mukaan Kilven yksinäisyys tänä aikana oli ”mietteliästä huuhkajan-yksinäisyyttä”, josta silloin tällöin kajahti tiukka signaali julkisuuteen. Kilpi seurasi kulttuuri-ilmiöitä alati ja valppaalla silmällä, ja osallistui tarvittaessa julkiseen keskusteluun. Tällaisia keskustelunavauksia Kilpi teki esimerkiksi kirjallista kenttää, teatterikysymystä ja Turun suomalaisen yliopiston perustamista koskien.²⁶⁵

Kilpi palasi julkaisevaksi kirjailijaksi vuosina 1917 ja 1918. Hänen tällöin julkaisemansa kulttuurikriittiset teokset jäivät kuitenkin vaille suurempaa kaikupohjaa sisällissodan ja muiden suurien yhteiskunnallisten muutosten kourissa. Harva enää odotti Kilveltä jatkoa hänen nuoruutensa kaunokirjallisille teoksille. Kilpi teki kuitenkin paluun kaunokirjalliseen työhön. Hän palkkasi omalla kustannuksellaan lisätyövoimaa Turun ylipis-

²⁶³ Laurikkala 1948, 15–23; Häikiö 2010, 252–253.

²⁶⁴ ”Eräs neiti siellä varsinkin on koko riiviö kirjoja pyytämään, kaikenmoiset 1500-luvun kokkikirjat ja ”tapainpeilit” se on onkinut tietoonsa ja niitä haettaa, ja kun hänen haluamistaan kirjoista ylen harva on kirjastossa, ja sellaisen vanhain kirjojen tittelit ja tekijänimet ovat hyvin epämääräiset, joten ei koskaan ole täysin varmaa, puuttuuko puheenaoleva teos todellakin kirjastosta, niin on koko neiti minusta aivan herran vitse meille kirjastovirkamiehille kuritukseksi. Nyt se on sentään pari päivää ollut poissa, joten minulla on heikko toivo, että se on lähtenyt juhannuksen viettoon maille. Kunpa sillä nyt olisi niin hauska juhannus, ettei tulisi tänne ennen heinäkuun alkua takaisin. – Niin, näet nyt näistä interiööreistä nykyaikaiset huoleni. ja sen myöskin näet, ett’ei palveleva kirjastomies ole erikoinen ahkerain tutkijain ystävä.” Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 20.6.1911, SKS Kia.

²⁶⁵ Suomi 1952, 241

ton kirjastoon, jotta pystyi omien sanojensa mukaan ”vapaalla omallatunnolla” omistaa työtunnit ennen aamiaista ”tosimpaan työhön”.²⁶⁶

Kilven työuraa voi tarkastella kilpailevien velvollisuuksien suorittamisen näkökulmasta. Hän ei tuntunut löytävän luontevasti aikakauden velvollisuusetiikan miehelle asettamaa sijaa, joka sisälsi vaatimuksen onnistumisesta sekä työ- että yksityiselämässä.²⁶⁷ Kilven mainitseman miehuuden voisi katsoa viittaavan näihin miehelle asetettuihin odotuksiin. Taiteilijaveri taas liittyi taiteilijan palavaan kutsumukseen. Kirjailijuus oli Kilven kutsumus ja sellainen asema, jonka hän itsekin mielsi elämäntyöksi. Taloudelliset ja toisaalta myös taiteelliset syyt pakottivat Kilven valitsemaan kirjastouran. Kirjastotyössä Kilpi joutui pitkään tyytymään tehtäviin, joissa hän ei päässyt toteuttamaan itseään. Volter Kilven luonnetta leimasi erityinen tarve keskittyä yhteen asiaan kokonaisvaltaisesti. Kaunokirjallinen nuoruudentuotanto oli ollut tällainen kokonaistyö, samoin kuin tätä edeltäneet taidehistorian opinnot. Tutkimallani ajanjaksolla Kilvellä ei ole tällaista elämäntehtävää kuin lyhyinä hetkinä.²⁶⁸

Kilven uraa voikin tarkastella eri näkökulmista. Toisaalta näin jälkeempäin tutkija voi tarkastella Kilven etenemistä kirjastouralla kokonaisena merkittävänä elämänmittaisena työskana, jonka viimeinen tehtävä Turun yliopiston kirjastossa oli uran huipentuma.. Samoin nykylukijan näkökulmasta Kilven kirjailijan ura näyttäytyy onnistuneena ja johdonmukaisena kokonaisuutena. Yksityisen kirjeenvaihdon tarkasteleminen kertoo kuitenkin Kilven ristiriitaisesta, välillä kivuliaastakin suhteesta toisaalta kirjastomiehen leipätyöhön ja toisaalta kirjailijan kutsumusammattiin.

²⁶⁶ Volter Kilven kirje Alvar Renqvistille 12.10.1935. Tarkka 1990, 155.

²⁶⁷ Häggman 1994, 193; Vares 2005, 93–94.

²⁶⁸ Kilpi haki ja suunnitteli hakevansa tänä ajanjaksona toistuvasti myös muita töitä. Erilaisten kirjasto-työpaikkojen lisäksi teatteri kiinnosti Kilpeä. Kansallisteatteri houkutteli Kilpeä työpaikkana useampaan otteeseen. Suomi 1952, 241–245.

3 Volter Kilven kirjailijuuden sisäiset ehdot vuosina 1903–1933

3.1 ”Ainoastaan sisältään, itsestään voi ihminen löytää syvyytensä ja iäisyytensä lähteensuonen”²⁶⁹ – Volter Kilven sisäinen maailma

Volter Kilven kaunokirjallisen tuotannon pinnallisempikin tarkastelu paljastaa, että hänen teoksensa keskittyvät nimenomaan ihmisen sisäisen kokemuksen kuvaukseen. Tämän sisäisen kokemuksen kautta teoksissa tavoitetaan myös ulkoinen maailma, mutta päähuomio kohdistuu juonellisen kerronnan sijaan sisäisiin tapahtumiin.²⁷⁰ Myös Kilven henkilökohtaisessa elämässä sisäisellä kokemuksella oli selvästi määräävä rooli. Kilven elämä oli ulkopuolelta tarkasteltuna tasaista ja harmonista. Hän ei elänyt niin kutsuttua taiteilijaelämää: hän ei ollut maailmanmatkaaja, ei harrastanut taiteilijapiireissä ravintolailtoja eikä tuhlailut rahojaan.²⁷¹ Sen sijaan sisäisesti Volter Kilpi eli täyttä ja kokemusrikasta elämää.²⁷² Tässä tutkielmassa tarkastelemani Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihto paljastaa, miten voimakasta ja vivahteikasta Kilven tunne-elämä oli. Taloushuolet, kirjastotyö ja kiireinen perhe-elämä eivät tyhjentävästi selitä Kilven vaikenemisen syitä. Tässä luvussa tarkastelen, miten Kilven persoonallisuutta hallinneet piirteet sekä Kilven sisäisen maailman asettamat vaatimukset vaikuttivat hänen kaunokirjalliseen vaikenemiseensa. Lisäksi pohdin, millä tavoin yksityinen kirjeenvaihto voi mahdollisesti täydentää jo olemassa olevaa kuvaa Volter Kilven kirjailijuudesta.

Pirkko Siltala muistuttaa naiskirjailijoiden luovuutta koskevassa tutkimuksessaan, miten kirjoittaminen on sekä kulttuurinen ja yhteisöllinen, että yksilöllinen ilmiö. Ulkoisen maailman ehtojen on täytyttävä tietyllä tavalla, jotta kirjailijan on taloudellisesti ja ajankäytöllisesti mahdollista tehdä kirjallista työtään. Samoin on kirjailijan sisäisen maail-

²⁶⁹ Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 12.7.1905, SKS Kia.

²⁷⁰ Volter Kilven nuoruudentuotannon osalta tätä käsittelevät muun muassa Suomi 1952, 191 sekä Rojola 1993, 157–159. *Saaristosarjan* osalta Lyytikäinen 1992, 71–74.

²⁷¹ Tämä käy ilmi monista lähteistä. Volter ja Hilja Kilven välinen kirjeenvaihto kertoo Kilven pienestä ystäväpiiristä ja rauhallisesta sosiaalisesta elämästä. Muun muassa Jalkanen 1956, 114 mainitsee, että Kilpi ei harrastanut ravintolassa istumista. On kiinnostava huomata, että Volter Kilpi syntyi kustavilaisen merikapteenin perheeseen, jossa matkanteko oli luonnollinen osa elämää. Volter Kilpi oli perheen neljästä pojasta ainoa, joka ei matkustanut. Anto veljestä tuli merikapteeni. Näyttelijäveli Eero Kilpi matkusti Eurooppaan moneen otteeseen. Myös nuorin veljistä Sulo, josta tuli kemian professori, matkusti opintojensa yhteydessä ulkomaille. Se, että Volter Kilpi ei matkustanut kuin kerran elämänsä lopulla Viroon, oli siis hänen perhetaustansa huomioiden erityinen valinta.

²⁷² ”Olen saanut elää niin merkillisen elämän, en kyllä rikkaan ulkonaisilta tapauksista, mutta sisällisesti semmoisen, että se ajottain on leikannut eläväksi joka-ainoan tunteen minussa.” Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 7.6.1905, SKS Kia.

man ehtojen laita. Luovuudella on sekä kulttuurisia että subjektiivisia ehtoja. Kirjailijan luovuus ei ole automaattinen tai pysyvä tila, vaan se on jatkuvassa muutoksessa.²⁷³ Volter Kilven persoonassa ja ajattelussa oli tiettyjä piirteitä, joista johtuen ajattelen, että hänen kohdallaan nämä sisäisen maailman ehdot esiintyivät erityisen vaativina.

Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdosta voi monesta eri kirjeestä lukea, miten voimakkaasti Volter Kilpi ajatteli kokemusmaailman jakautuvan kahtia. Ulkoinen maailma sisälsi ihmisen vaelluksen kaikissa elämän tarjoilemissa seikkailuissa. Sisäinen maailma, ajattelun ja mielikuvien maailma, oli Kilven mukaan jopa tärkeämpi ja tavallaan todellisempi kuin ulkoinen maailma:

Toinen on kaikki se häärinä ja hyörinä ja sekava pyrkiminen, joka väkisinkin tahtoo täyttää ihmisen mielen jokapäiväisessä elämässä, ja joka huomaamatta anastaa koko ihmisen ja tekee hänestä kaikellaisen merkityksettömän ulkonaisen työskentelyn ja pyrkimisen orjan. Toinen on taas se syvempi ja ijausempi, joka lepää kuin äärettömyyden ja liikkumattomuuden merenä kaiken tuon häälyilevän hetken elämän alla ja takana, ja jota nähden ja tuntien kaikki tuo hetken elämä ja tärkeys hälvenee kuin tyhjäksi varjojen leikiksi, joka vaan häiritsee silmää ja mieltä sitä syvempää ja todellisempaa näkemästä.²⁷⁴

Kilven ajattelusta välittyi miltei halveksuva suhtautuminen ulkoiseen maailmaan.

Sisäiseen maailmaan keskittyminen liittyi Volter Kilven persoonaan, mutta Kilven ajattelu edusti myös laajemmin käsitystä modernista yksilöstä.²⁷⁵ 1900-luvun vaihteen taide-elämässä ja kirjallisuudessa vaikuttivat ristiriitaiset tuntemukset. Toisaalta vuosisadan vaihde oli täynnä uskoa uuteen aikakauteen, tieteen kehitykseen sekä uuden kauneuden tavoitteluun, toisaalta samaan aikaan olivat vallassa lopun aikojen tunnelmat sekä pessimismin, väsymyksen ja melankolian tunteet.²⁷⁶ Esseessään *Nykyaikaisista taidepyrinnöistä* (1905) Kilpi kuvasi modernin aikakauden uusia levottomia ilmiöitä. Kirjallisuudentutkija Lea Rojola kiinnittää huomion Kilven tapaan hahmottaa ympäröivää modernia maailmaa, jonka vuoksi uusi taide oli hänestä välttämätöntä. Kilpi korosti esseessään tekniikan ja tieteen kehitystä, kiihkeää elämänrytmiä sekä silmänräpäyksessä

²⁷³ Siltala 1993, 7–8.

²⁷⁴ Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 12.7.1905, SKS Kia.

²⁷⁵ Leskelä-Kärki nostaa esiin, miten esimerkiksi Krohnin sisarukset edustivat modernille yksilölle ominaista yksinäisyyden, etsimisen ja ahdistuneisuuden tematiikkaa. Leskelä-Kärki 2006, 530.

²⁷⁶ Rojola 1993, 160; Lyytikäinen 1996, 7.

toiseksi muuttuvaa maailmaa. Hänen taiteellinen ratkaisunsa, entistä intensiivisempi ihmisen ajattelun ja sisäisten tunteiden tarkastelu, oli seurausta ympärillä kuohuvasta modernista maailmasta. Oman tuntemuksen tarkka ja sitova esitys oli Kilven mukaan ainoa objektiivinen ja jokaiselle pätevä esitystapa.²⁷⁷ Kilpien kirjeenvaihdosta voi lukea, miten syvästi Volter Kilpi kaipasi rauhaa ja sisäisyyttä myös henkilökohtaisessa elämässään. Ihmisen sisäiseen ajatteluun keskittyminen ei ollut Kilvelle ainoastaan taiteellinen ratkaisu, vaan hänen taidekäsitteensä tuntui ohjaavan syvästi myös hänen henkilökohtaista elämäänsä.

Pirkko Siltala hahmottaa kirjoittamisen luovan prosessin kirjailijan lähimpänä toisena, johon kirjailija siirtää sisäiset kokemuksensa ja koko sisäisen piilotajuksen maailmansa.²⁷⁸ Tämä Siltalan ajatus sopii hyvin yhteen sen kanssa, miten Volter Kilpi kuvaa kaukokirjallista työskentelyään:

Minun elämänuneni on saada unohtaa itseni suuremman elämän edessä. Päästä kuulemaan kuin iäisten siipien suhinaa. – – – Kun saisi elää niin hiljaa, että voisi nähdä elämän kokonaisuudesta! Voisi kuunnella sen kaikkein salaisimman, sen joka siinä on salaisesti, äkillisesti, pitkän kärsivällisen työn ja odotuksen jälkeen yllätettävänä. – Oh, en minä osaa kuvata nautintoani, sitä joka minulla on kokoutumisesta, sukeltaumisesta, unohtumisesta, siitä, kun henki imee koko elämästä salaisia aineksiaan.²⁷⁹

Tällaisen kirjallisen toisen läsnäolon kirjailijan elämässä voi nähdä muodostuvan myös kirjailijaa ympäristöstä eristäväksi tekijäksi.²⁸⁰ Kirjailijan intensiivinen sisäinen vuoropuhelu voi korostaa ulkopuolisuuden tunnetta todellisesta maailmasta, jossa tätä sisäistä puolta on vaikea jakaa.²⁸¹ Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdosta välittyy kuva siitä, miten Kilpi usein seurassa koki olevansa yksin omassa maailmassaan.

²⁷⁷ Rojola 1993, 155–156.

²⁷⁸ Siltala 1993, 8.

²⁷⁹ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 27.3.1908, SKS Kia.

²⁸⁰ ”Niinpä onkin elämä jollakin tapaa leikannut sisällisen ihmiseni joka väreessään tietoisaksi, jos olen kirjailijana jotakin kirjoittanut, joka ansaitsee, että joku mieli siitä värähtää, niin lähtee se yksinomaan tästä, sillä ulkonaista muodollisia esityslahjoja ei minulla ole ollenkaan. Sisäänpäin kääntyneen, kaikkea ulkonaista vierovan luonteenlaatuni vuoksi olen sitte yhä enemmän eksynyt vallan sisäisten asiain huomaamiseen, ja sisällisissä asioissa elämiseen, ulkonainen todellinen elämä on kadottanut kaiken merkityksensä minulle, enkä ole ennättänyt kuin jollakin vähäpätöisellä sivuajatuksella sen kanssa joskus askartelemaan. Niinpä olen ikään kuin kahdella tapaa joutunut syrjäpuolelle elämään.” Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 7.6.1905, SKS Kia. Tästä esim. Leskelä-Kärki 2011, 252.

²⁸¹ Saman ilmiön nostaa esiin Helmi Krohnin ja Erkki Melartinin välistä kirjeenvaihtoa tutkinut Leskelä-Kärki 2011. Myös intensiivinen kirjesuhde voi muodostua ulkomaailmasta eristäväksi tekijäksi, jos kokiessa maailmaa mieli jo keskittyy siihen, miten kuvata koettu kirjeessä. Kilpi itse kirjoittaa siitä, miten lukemisen maailma muodostui ulkomaailmasta eristäväksi tekijäksi. Kilpi 1944, 250–251.

Volter Kilven elämässä oli havaittavissa vahva veto sisäisen maailman pariin jo varhain. Hän muisteli, että hänen lapsuuttaan leimasi eräänlaisen välimatkan kokemus suhteessa muihin ihmisiin.²⁸² Tämä johtui toisaalta konkreettisesti Volter Kilven lapsuuden kotitalon sijainnista eristyneellä luodolla. Toisaalta henkinen välimatka syntyi siitä, että silloisessa yhteisössä talon alustalaiset pitivät tiettyä etäisyyttä isäntäperheeseen, jota Kilven perhe edusti: ”Tunto distanssista ja mielikuvitusta ruokkiva havaintohalu kehittyi täten lapselle miltei luonnoksi.”²⁸³ Nuoruusvuosinaan Kilpi muisteli leikkineensä ja kilvoitelleensa tovereidensa kanssa, mutta kokeneensa silti toisten seurassa jonkinlaista ulkopuolisuutta. Kirjojen ja lukemisen maailma oli temmannut nuoren Volter Kilven mukaansa varhain, ja tästä sisäinen maailma sai runsaasti itseään ruokkivaa polttoainetta.²⁸⁴

Volter Kilven omaelämäkerrassa mainitsemat lapsuusmuistot ovat luonnollisesti myöhemmän elämäkokemuksen sävyttämiä. Muisteluun sisältyy aina tietoisia ja tiedostamattomia virheitä.²⁸⁵ Siltala muistuttaa, miten epätodet korostukset syntyvät helposti, kun menneisyyttä tarkastellaan jo saavutetun taiteilijavision näkökulmasta. Muisteluissa kirjailijan elämä saattaa näyttää hyvinkin ehjältä kokonaisuudelta.²⁸⁶ Tämä on totta Volter Kilvenkin kohdalla. Hieman ennen Kilven kuolemaa kirjoitettu lyhyt omaelämäkerta on ehjä kokonaisuus, jossa kaunokirjallinen vaikeneminen ilmaistaan tietoisena valintana. Kirjeenvaihdosta on selvästi tunnistettavissa Kilven omaelämäkerran lapsuudenmuistoissa esiin nostamat ominaisuudet; sisäisen maailman korostuneisuus sekä tietty ulkopuolisuuden tuntemus. Kuitenkin kirjeenvaihdon kautta avautuva kertomus Kilven elämästä on epävarmempi ja etsivämpi kuin jälkikäteen kirjoitetun omaelämäkerran.

Tietty etäisyyden tunne leimasi Volter Kilven elämää myös siinä, että hänen lähipiirinsä pysyi varsin rajattuna. Hän kiintyi läheiseen tuttavapiiriinsä ja koki hankalana solmia uusia ihmissuhteita. Hänen läheisimpinä ystävinään pysyi koko elämän halki sama länsisuomalainen ystäväjoukko.²⁸⁷ Kilpi ei löytänyt läheisiä ystäviä kirjallisuuspiireistä.²⁸⁸

²⁸² Kilpi 1944, 247–248; Suomi 1952, 30.

²⁸³ Kilpi 1944, 248.

²⁸⁴ Kilpi 1944, 250–254.

²⁸⁵ Siltala 1993, 15.

²⁸⁶ Siltala 1993, 15. Aiheesta myös esimerkiksi Leskelä-Kärki 2006, 97–98.

²⁸⁷ Suomi 1952, 73.

²⁸⁸ Jo aiemmin mainittua Juhani Siljoa lukuun ottamatta.

Hilja Kilpikään ei erityisesti etsiytynyt suuriin ystäväjoukkoihin.²⁸⁹ Kirjeenvaihdon kautta saa käsityksen siitä, että vaikka pieni ystäväpiiri oli Volter Kilven oma valinta, hän tuns silti aika ajoin olonsa yksinäiseksi. Moni aikalaismuistelmus Volter Kilvestä toistaa havainnon Kilven eristäytyneisyydestä, vaikka häntä samalla kuvataan miellyttävänä, älykkäänä ja voimakkaasti tuntevana henkilönä. Huonokuuloisuus mainitaan usein selittävänä tekijänä Kilven yksinäisyydelle.²⁹⁰

Kuulovamman vuoksi häneltä puuttuivat naapurin keskustelut, tarpeellisissakin asioissa hän oli ehkä yksin. Mutta hän ei ollut koskaan huonotuulinen, hermostunut tai väsynyt. Hän eli varmaan monta hiljaista hetkeä yksinkin *Alastalon salissa*. – – – Kilven huonokuuloisuus esti henkilökohtaisen kontaktin, kun aina tuntui meidänkin kesken, että ei ollut tarpeeksi painavaa sanottavaa ylääänisesti ja vielä johtajalle. Asioista hän keskusteli aina vain yhden työntekijän kanssa, lähellä ja vastakkain.²⁹¹

Kirjeet olivat Kilvelle ominainen tapa kohdata ihmisiä. Kirjeenvaihtojen kautta Kilvestä välittyy kuva syvällisenä ja kiihkeänä keskustelijana, joka ei karttanut vaikeita aiheita. Erityisesti intensiivisissä kirjeenvaihtosuhteissa toistuu usein ajatus kirjeistä kahdenkeskisenä keskusteluna. Kirjeitse tapahtuva keskustelu on toisille tarjonnut sellaisen tilan, jossa aito kaksinolon tunne on ollut helpompi saavuttaa kuin todellisuudessa.²⁹² Kirjeitse käytävä keskustelu on erityinen dialogin muoto. Siinä ajallinen ja tilallinen erotus keskustelukumppanista antaa mahdollisuuksia eräänlaiseen monologimuotoiseen keskusteluun.²⁹³ Kirje ei ole kuitenkaan yksinäinen monologi, koska se on nimenomaan kommunikaatiota, joka suunnataan vastaanottajalle. Kuitenkin kirjoittaessa ihminen usein on yksin ajatustensa kanssa.²⁹⁴ Kilvelle tällainen rauhoittuminen omien ajatusten äärelle mahdollisti todemman yhteyden syntymisen myös toisen ihmisen ajatusten kanssa.²⁹⁵

²⁸⁹ Kirjeenvaihdon kautta välittyy käsitys siitä, että Kilpien elämässä muutamat Kulosaareissa vietetyt vuodet erottuvat muusta ajasta siinä, että Kilvetkin tuntuvat jonkin verran tempautuvan mukaan pienen yhteisön yhteisiin hankkeisiin.

²⁹⁰ Kilpi 1944, 257; Suomi 1952, 30.

²⁹¹ Ryyänen 2004.

²⁹² Esimerkiksi Helmi Krohn kärsi yksinäisyydestä muiden ihmisten seurassa, joiden kanssa syvällisempi kanssakäyminen oli mahdotonta. Kirjoittaessa Helmi Krohn koki olevansa vapaampi kasvokkain kohtaamiseen liittyvästä jäykkyyden tunteesta. Leskelä-Kärki 2011, 252–256.

²⁹³ Lahtinen & al. 2011, 20–21; Sarasti-Wilenius 2011, 298.

²⁹⁴ Lahtinen & al. 2011, 20–21.

²⁹⁵ ”On ikäänkuin en osaisi itse ajatella ja tuntea ilman että joku toinen minua siihen lämmittää, ja ilman että saan jollekin toiselle tehdä sen kaiken eläväksi. Kaikki mitä huomaan ja tuntee ja ajattelee kukoistaa ikäänkuin itsestään välittömäksi mielenpuheluksi toisen kanssa. Nyt olette te ihan ilman omaa syytänne joutunut siksi toiseksi.” Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 1.6.1905, SKS Kia.

Volter Kilvelle sisäinen maailma oli ensisijainen ulkoiseen maailmaan nähden. Sisäisen maailman tavoittaminen ei ollut aina arkisen elämän keskellä yksinkertaista. Se vaati rauhaa. Kilven mukaan ihmisen tuli voida kuunnella rauhassa sisälleen ja löytää sitä kautta oikeanlaiset elämänratkaisut. Ulkoinen maailma saattoi estää yhteyden sisäisen maailman kanssa. Erityisesti varhaisissa seurusteluaikaisissa kirjeissä Hiljalle Kilpi päästi sisäisen maailman kaipuunsa valloilleen. Näissä kirjeissä sekä muotoilu että sisältö ovat kuin suoraa jatkoa Kilven nuoruudentuotannolle:

Ainoastaan sisältään, itsestään voi ihminen löytää syvyytensä ja iäisyytensä lähteensuonen – – – olisikin elämän ainoa oikea tarkoitus saada elää tälle sisäisyydelleen. – – – Ja sen voisikin tehdä, kun saisi elämänsä luontumaan kaikesta ulkoisuudesta puhtaaksi, kun saisi ikään kuin siirtyä hetkelisestä, ympärillä häilyvästä ja häiritsevästä elämästä omaan sisäisten ijaisten liikutustensa maailmaan.

Kilpi kaipasi rauhaa elääkseen sisäisen maailmansa mukaisesti. Yleisen elämänsuunnan etsinnän lisäksi Volter Kilpi kuvasi kirjeissä myös arjen konkreettisia työtilanteita, joissa hän olisi tarvinnut oman rauhallisen tilansa, itsenäisen aseman, työskennelläkseen tehokkaasti. Esimerkiksi Kilven aloittaessa työnsä Turun kaupunginkirjastossa Kilpi kuvasi olleensa juuri löytämässä innon ja rytmin työskentelyyn, kunnes hän menetti intonsa kuullessaan kirjaston johtokunnan henkilövalinnoista, joiden hän näki vaikuttavan itsenäistä asemaansa heikentävästi.²⁹⁶

Sisäisen maailman voimakas läsnäolo oli yksi Volter Kilpeä ehkä hallitsevimmin kuvaava piirre. Kilpi oli kanssaihmiesten näkökulmasta pohdiskelija ja unelmoija.²⁹⁷ Volter Kilpi suhtautui maailman sisäiseen kokemiseen hyvin ehdottomasti. Sisäisen maailman mukaisesti toimiminen oli suorastaan ihmisen eettinen velvoite.²⁹⁸ Sisäinen maailma antoi ulkoiselle toiminnalle merkityksen. Kilven mukaan sisäisen maailman tuli ohjata ulkoisen maailman toimintaa. Tämä vaatimus päti hänen mielestään sekä yksilön että yhteisön toimintaan. Yhteiskunnallisissa teoksissaan Kilpi arvosteli suomalaisen yhteis-

²⁹⁶ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 1.3.1919, SKS Kia.

²⁹⁷ Kustavilainen räätäli, joka tunnettiin Kustavin vitsikkäimpänä miehenä kysyi Volter Kilveltä: ”Oletkos sinä se Ericssonin pojista, kun aina käy toinen jalka ilmassa?” Kilpi on kertonut tämän tarinan ystävälleen Eetu Tukkilalle kirjeessä 21.8.1901. Suomi 1952, 140.

²⁹⁸ Kilven ajatuksilla voi nähdä monissa kohdin yhteyden Platonin filosofiaan. Kilven sisäisen maailman voi ajatella edustavan Platonin ideamaailmaa. Platon ajatteli, että kaikilla tutkimisen kannalta mielekkäillä asioilla on *telos* eli päämäärä. Kaikilla asioilla on myös *ergon* eli tehtävä, jonka olio suorittaa paremmin kuin muut. Platonin ajattelussa muodoista eli pysyvistä ideoista tulee se hyvä, joka muodostaa ihmisen *teloksen*, ja onni syntyy muotojen tuntemisesta. Pietarinen 2005, 37–39 ja 46.

kunnan toimintaa lyhytjänteisyydestä. Tällä Kilpi tarkoitti sitä, että hänen mielestään Suomessa ei osattu rakentaa tulevaisuutta menneisyyttä kuullen ja kunnioittaen. Yhteiskunnan kohdalla tämä sisäisen maailman kuunteleminen merkitsi siis myös historian tajua. Kilpi koki, että liian harvat ihmiset ehtivät ja välittivät kuunnella sisäisen maailmansa ohjeita, siksi ihmiset olivat liian helposti ohjattavissa populististen aatteiden viettäviksi.²⁹⁹

Tulkintani mukaan Volter Kilven sisäisen maailman ehdottomuus, se rauha, mitä yhteyden rakentaminen tähän sisäiseen maailmaan vaati, nousi osittain syyksi myös sille, miksi Kilpi ei kirjoittanut pitkään aikaan kaunokirjallisuutta. Ne sisäiset ehdot, mitä Kilvellä oli sille, että hän pääsisi kehittämään jotain uutta kaunokirjallisesti, eivät täytyneet. Kilpi kuitenkin kaipasi tilaisuutta tähän Hiljan kanssa käydyn kirjeenvaihdon alusta saakka:

Minä tahtoisin, tahtoisin omistaa olentoni, pääni, joka ajatukseni sisimmän kehittämiselle valoon, saada kuunnella ensin, sisälleen, tunkeutuvasti, hellittämättömän kiinteästi, ja sitte, kun alkaa häämyillä soitto, tarttua siihen ja vetää esiin, työllä, tuskalla. Sinun rinnallasi Hilja, ja omistautuneena työlle, johon koko olennoilleen heittäytyy, katso Hilja, se olisi kokonaisuuden elämä!³⁰⁰

Kirjeistä voi lukea, miten korkealle arvoasteikossa Kilpi sijoitti kirjoitustyön. Kilvelle nimenomaan lukeminen ja kirjoittaminen merkitsivät hiljentymistä ja yhteyden rakentamista ihmisen sisäisen maailman kanssa:

Ja sitte on maailmassa elänyt toisia ihmisiä, joiden silmä on tykähtänyt tähän iäisyyteen, ja jotka ovat löytäneet tälle iäiselle ihanuudelle sanat, jotka tuntuvat kuin viileänä, koko sielua ottavana suudelmana sydämelle, jotka ovat antaneet tämän sisäisen ihanuuden kumpua kuviksi, joissa paaltaa kuin mielen riemuksi hykähdyttävä taivas. Nämä sanat ja nämä kuvat tahdotisi aina sydämessään elää, ja aina koko mielessään niistä väristä.³⁰¹

Kirjoittamisen aloittaminen uudelleen muodostui erityisen haasteelliseksi mielestäni siksi, että Kilvelle kirjoittaminen merkitsi kaikkein tärkeintä sisäistä elämäntehtävää. Hän ei voinut sallia sitä, että pitäisi julkaista keskeneräistä tai harkitsematonta tai jotain joka ei todella suoraan kummunnut oman itsensä sisuksista. Volter Kilpi muisteli oma-

²⁹⁹ Kilpi 1917, 1918.

³⁰⁰ Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 17.5.1907, SKS Kia.

³⁰¹ Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 12.7.1905, SKS Kia.

elämäkerrassaan tilannettaan julkaistuaan nuoruudentuotantonsa viimeisen teoksen *Antinouksen*: ”Ymmärsin, että olin suistumassa ammattikirjailijan elämänkurimukseen: pakkoon tehdä työtä, joka ei vielä ole kypsyyssasteella.”³⁰² Kilven perinpohjaiselle, idealistiselle luonteelleen kompromissien tekeminen tässä luovassa työssä oli suorastaan eettisesti väärin. Kilpi koki päästäneensä *Antinouksen* käsistään liian nopeasti, jolloin se ei saavuttanut Kilven mielestä riittävää taiteellista tasoa.³⁰³

On myös tärkeä kiinnittää huomio Volter Kilven luonnetta leimaavaan perinpohjaiseen tapaan tarkastella maailman ilmiöitä. Tämä perinpohjaisuus näkyi oikeastaan kaikessa, mihin Kilpi ryhtyi. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihto osoittaa lisäksi, että Kilpi suhtautui asioihin hyvin kiihkeästi. Tämä kiihkeys näkyi erityisesti henkilökohtaisissa kirjeissä. Tutkijan on mahdollista havaita teksteissä selvä sävyero, mikäli Kilpi käsitteli jotakin asiaa sekä julkisesti että yksityisesti. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdosta löytyy lukuisia esimerkkejä siitä, miten Kilven ajatukset lähtivät kiivaina laukkaamaan, jolloin hän laati mielessään yksityiskohtaisia, valtavia ja kauaskantoisia suunnitelmia:

Päivällisen jälkeen istuin pitkän tuokion Vuotilla saarnaten kirkon reformista niin suurella tyytyväisyydellä aatteisiini ja suunnitelmiini, että lopujen lopuksi pidin Suomen kirkolle varsin suotavana, että papit valitsisivat minut tulevaksi arkkipiispaksi. Eelo, joka oli nukahtanut koko minun neroleimuni ajaksi heräsi juuri tähän viimeiseen aatteitteni huippuun ja ihmetteli, että joko minä nyt olin se ’antikristus’.³⁰⁴

Kirjeenvaihto osoittaa onneksi sen, että Volter Kilvellä oli kiihkeän idealisminsa rinnalla myös runsaasti huumorintajua.

Volter Kilven luonnetta leimannut perinpohjaisuus vaikutti siihen, että Kilpi sai aikaan perusteellista työtä, kun vain sai rauhassa syventyä työhönsä. Kilpien kirjeenvaihto tuo esiin lukuisia esimerkkejä Kilven syvällisistä kannanotoista eri aihealueisiin, jotka eivät ole aiemmassa Kilpi-tutkimuksessa laajemmin tunnettuja. Kilpi syventyy kirjeenvaihdon vuosina muun muassa Kansallisteatterin tilanteeseen, Turun yliopiston perustamiseen sekä Turun yliopiston kirjaston järjestämiseen laajemmaksi keskuskirjastoksi.

³⁰² Kilpi 1944, 256.

³⁰³ Kilpi 1944, 256. Volter Kilven kaunokirjallinen vaikenemisessa voi nähdä yhtymäkohtia esimerkiksi Aino Kallaksen kirjalliseen kriisiin vuosina 1907–1915, vaikka Kallaksen kriisi ei ole niin pitkä ja totaalinen kuin Volter Kilven. Kallas koki, että ei ollut taiteellisesti saavuttanut haluamaansa ja etsi työlleen entistä todempaa suuntaa. Leskelä-Kärki 2006, 562.

³⁰⁴ Volter Kilven kirje Hilja Kilvälle 26.5.1919, SKS Kia.

Kilven luonteen perinpohjaisuus teki toisaalta asioiden aloittamisen miltei mahdottomaksi, kun tehtävä tuntui kasvavan valtavaksi jo ennen aloitusta. Tämä piirre näkyy Kilpien kirjeenvaihdon kautta niin konkreettisissa tehtävissä kuin sisäistä ajattelua koskevissa pohdinnoissa. Kilven luonnetta leimannut perinpohjaisuus yhdistettynä sisäisen maailman vaativiin ehtoihin varmasti osaltaan esti Kilpeä kiireisimpinä vuosina kirjoittamasta. Sama ominaisuuksien yhdistelmä vaikutti osaltaan myös siihen, että kun Volter Kilpi palasi kaunokirjallisuuden tekijäksi, hän lähestyi sitä kokonaan uudella tavalla. Hän löysi tavan kääntää kertomuksellisen keskiön juonen sijaan kokonaan sisäiseen kokemukseen.³⁰⁵

Volter Kilven luonnetta leimasi siis toisaalta vahva syventyminen sisäiseen maailmaan, joka näyttäytyi ulospäin pohdiskelijan ja haaveilijan roolina. Toisaalta Kilven luonnetta leimasi perusteellinen tapa suhtautua esiin nouseviin kysymyksiin. Näiden piirteiden lisäksi Volter Kilpi tiedosti itsessään kyvyttömyyden jakaa itseään monelle taholle:

Minulla ei ole pienintäkään kykyä hajoittaa huomiotani ja harrastuksiani kahtaanne. Ikävä vaan, että asiamme jäävät tämmöisiksi hajanaisiksi pikkiksi ajoiksi. On kuin puoli liikemies jo, mutta silloin on myöskin vain puoli kirjastomies – varsinkin kun kummallakin puolikkalla vielä on omat sivu-osakkaansa: kirjailija-harrastukset (vaikk’ei -työ), kotoharrastus y.m.³⁰⁶

Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdon kautta olen tulkinnut, että Volter Kilven ajatustapa oli niin kokonaisvaltainen ja syväluotaava, että mikään ei tavallaan siksi sujunut häneltä kovin helposti. Hän vaati itseltään tavattoman paljon ja tarkasteli kaikkia kysymyksiä perinpohjaisesti.³⁰⁷ Kilven ajattelu on kiehtovan monipuolista, joka juuri syvämielteisyytensä ansiosta on yhä monin paikoin täysin ajankohtaista. Kilpi ei missään asiassa tyytynyt helppoon mustavalkoiseen ajatteluun, vaan pyrki näkemään jokaisessa hetkessä, jokaisessa asiassa kaikki sen sisältämät säikeet ja värit mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.

³⁰⁵ Lyytikäinen 1992, 29–32 ja 85–86.

³⁰⁶ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 16.6.1919, SKS Kia.

³⁰⁷ Kilvellä se vaikutti siihen, että hänen ajatuksensa jäivät perinpohjaisessa pohdiskelussaan monen mielestä vaikeasti tulkittaviksi.

3.2 ”Olisin runoilija, niin juurruttaisi runouteen länsisuomalaisen lyhennystavan ja ak-sentin.”³⁰⁸ – Muutos kaunokirjallisuudessa

Volter Kilven kirjallisen uran voi nähdä muodostuvan kolmesta erillisestä luomiskau-desta. Jokainen näistä Kilven aktiivisista kirjallisen toiminnan kausista herättää huomio-ta omaleimaisuudessaan. Kilpi oli uudistuskyykyinen kirjailija, jonka eri luomiskausien suhdetta toisiinsa on kiinnostava tarkastella.³⁰⁹ Kilpi tuntui olleen myös laajemmin suomalaisen kirjallisuuden näkökulmasta uudistajan roolissa. Nuoruudentuotanto edusti Suomessa lyhytaikaiseksi ja suuremmalle yleisölle eksoottiseksi jäänyttä symbolistista modernismia.³¹⁰ Yhteiskunnalliset teokset taas vaikuttavat ainakin pinnallisesti eriyty-vän sekä nuoruudentuotannosta että *Saaristosarjasta*.³¹¹ Niissä Kilpi kiinnitti huomion-sa suomalaisen yhteiskunnan ongelmakohtiin ja etsi niihin omasta mielestään kestä-vämpiä ratkaisuja.³¹² *Saaristosarjassa* Kilpi puolestaan tähtäsi alusta saakka eeppi-sen kokonaisuuden luomiseen. *Saaristosarja* rakentuu Kilven käyttämän termin mukaan ”hiljaiselo-kuvista”. Varsinainen dialogi jäi kokonaan taka-alalle ja teokset keskittyivät henkilöiden sisäiseen kuvaukseen.³¹³ Tällainen kirjallisen tien raivaaminen ei ollut helppoa. Suurelle yleisölle Kilven tuotanto jäi vieraaksi.³¹⁴ Yksinäisyys Kilven ympäril-lä lisääntyi vuosien saatossa, vaikka Kilven teokset eivät suinkaan jääneet vaille huo-miota.³¹⁵

Pirjo Lyytikäinen on tarkastellut väitöskirjassaan *Alastalon salissa* -teoksen syntypro-sessia. Lyytikäinen on hahmottanut Kilven kirjallisessa muodossa tapahtunutta suurta muutosta aina nuoruudentuotannon proosarunoelmista yhteiskunnallisten teosten kautta saaristoeepokseksi saakka.³¹⁶ Oma näkökulmani Kilven kirjailijuuden tutkimiseen ja kirjallisen tuotannon tarkasteluun nousee Volter ja Hilja Kilven yksityisestä kirjeen-

³⁰⁸ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 4.3.1919, SKS Kia.

³⁰⁹ Lyytikäinen 1992, 62–63, 74–75, 85–86, 90–91 ja 182–183; 1995, x. Varsinainen kokonaisnäkemys Kilven tuotannosta odottaa vielä laatimistaan.

³¹⁰ Suomi 1952, 257–258 ja 261–264; Lyytikäinen 1996, 8–10.

³¹¹ Yhteiskunnallisten teosten roolista Kilven nuoruudentuotannon ja *Saaristosarjan* välillä esimerkiksi Rojola 1995, 12–13.

³¹² Kilpi 1917, 1918.

³¹³ Lyytikäinen 1996, 75 ja 86–94. Tässä yhteydessä on myös syytä huomioida, että näiden kolmen suu-remman luomiskautensa jälkeen Kilpi kirjoittaa vielä kaksi teosta, jotka myös herättävät huomiota oma-leimaisuudellaan: runoteoksen *Suljetuilla porteilla* (1938) sekä satiirisen teoksen *Gulliverin matka Fan-tomimian mangereelle* (1944).

³¹⁴ Tämä oli ainakin Kilven oma tuntemus asiasta. Suomi 1952, 134–136, 152–155 ja 169.

³¹⁵ Kilven teokset päinvastoin saivat varsin runsaasti huomiota osakseen. Tästä esimerkiksi Suomi 1952, 136.

³¹⁶ Lyytikäinen 1992, 62–63, 74–75, 85–86, 90–91 ja 182–183; 1995, x.

vaihdosta ja eroaa kulttuurihistoriallisen lähtökohtansa vuoksi aiemmasta kirjallisuustieteellisestä tutkimuksesta.

Olen jo aiemmin tuonut esiin, miten tulkintani mukaan kirjeenvaihto Hiljan kanssa merkitsi Kilvelle kaunokirjallisestikin tärkeää kohtaamispaikkaa, sillä hän ei solminut läheisiä suhteita muihin aikansa kirjailijoihin. Tarkastelen, avautuuko tämän kirjeenvaihdon kautta näkökulmia myös Kilven kirjallisten tyyli muutosten tarkasteluun. Mikä sai Kilven uudistumaan? Entä minkälaista taiteilijakuvaa Kilpi edusti? Toisaalta pohdin Kilven kirjallisten kausien suhdetta toisiinsa, miten erillisiä ne toisistaan lopulta olivat.

Näin jälkeenpäin voi todeta, että Volter Kilven ja Hilja Vanhakartanon kirjeenvaihdon alkaessa vuonna 1905 Kilven nuoruudentuotantoa valaissut kaunokirjallinen liekki oli jo kulutettu loppuun. Kilpi kirjoitti kirjailijantyönsä katkeamisesta eri yhteyksissä hie-
man eri painoituksin. Vuonna 1936 Kilpi kirjoitti aiheesta kirjeessään kustantajalleen Alvar Renqvistille:

Kesti sitte vähän yli kaksikymmentä vuotta³¹⁷, ennenkuin taas saatoin palata kirjailijatyöhöni. On sanottu, että olin *Antinouksessa* huipistunut sellaiseen taiteelliseen Nirvanaan, jonka sivu ei enää saattanut päästä. Tämä saattaa olla totta pariin kolmeen vuoteen nähden, jotka ehkä olisin tarvinnut uusiin aineksiin vertyäkseni. Mutta enempää oikeutusta en tälle käsitykselle myönnä. Kyllä minussa aika ajoittain kuohui uutta ainesta, jonka luomiseen toivoin tilaisuutta. Mutta minulle on kirjoittamisen työ raskainta työtä, jota en suorita muuten kuin viimeisten voimieni panoksella. Ja siihen ei minulla ollut tilaisuutta, koska enimmäkseen ajan hoidin rinnakkaisesti kahta kirjasto-virkkaa, enkä kypsänä miehenä saattanut heittää itseäni ja perhettäni tuuliajolle. Vaimoni olisi ollut rohkeampi, mutta minulla oli selvänä tieto, että jos kirjoittamiseen ryhdyn, niin en saattanut ja saanut tinkiä mitään, vaan olin silloin ulkopuolella ansion ja ajan.³¹⁸

Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdossa tällaista valintaa jättää kirjoittaminen ei koskaan mainita, vaan Kilpi ihmetteli kirjeissään Hiljalle, miksi ei osannut ryhtyä kirjoittamaan.³¹⁹

³¹⁷ Kilpi laskee tässä noin kaksikymmentä vuotta kuluneeksi *Antinouksen* julkaisun 1903 ja keväällä 1924 alkaneen kaunokirjallisen työrupeaman aloittamisen välillä. Tästä teosten julkaisuun kului vielä miltei kymmenen vuotta.

³¹⁸ Volter Kilven kirje Alvar Renqvistille 30.1.1936, Tarkka 1990, 163–164.

³¹⁹ Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 12.7.1905, SKS Kia.

Kilven kaunokirjalliseen vaikenemiseen oli monia syitä. Kilven maininnat aiheesta eri yhteyksissä eroavat myös mielenkiintoisin vivahtein toisistaan. Tässä luvussa huomio keskittyy Kilven kirjallisella kentällä kokemaan yksinäisyyteen, joka Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdon ja muiden lähteiden kautta hahmottuu yhdeksi tärkeäksi kaunokirjalliseen vaikenemiseen vaikuttaneeksi tekijäksi. Tarkastelen, mikä merkitys tällä yksinäisyyden kokemuksella mahdollisesti oli Kilven tyyllisten ratkaisujen suhteen. Tämä yksinäisyys näkyi Kilven näkökulmasta hänen teostensa saamissa kritiikeissä, yleisön laimeassa ostoinnossa sekä siinä yleisessä vierauden kokemuksessa, joka vaivasi Kilpeä suhteessa muihin kirjailijoihin. Kilven tutkijalle tämä yksinäisyys näkyy Kilven vähäisissä suorissa kontakteissa kirjalliseen maailmaan³²⁰ sekä Kilven kirjallisen toiminnan vaikenemisena.

Nuoruudenteosten ilmestyttyä Volter Kilpi vaipui alakuloisiin tunnelmiin. Kilven tältä ajalta säilyneissä kirjeissä ilmenevä kaipuun tematiikka kuvastaa osittain kirjailijan kaipuuta ymmärrykseen ja yhteyteen lukevan yleisön kanssa.³²¹ Kilpi kirjoitti ystävälleen Anto Säynäslahdelle: ”...en ymmärrä kun rupean tuntemaan itseni melkein kuin yksinäiseksi suomalaisen yleisön edessä; ja se tunne tahtoo hiukan autioittaa, en taida olla minä tarpeeksi vahva seisoakseni lujasti ja lujana yksinkin.”³²² Toisaalta Kilven kirjeissä ilmenevät kaipaavat, oman erillisyyden tiedostavat ja ahdistuneet tunnot liittyvät modernin yksilön kokemukseen.³²³ Kilpi oli oman kokemuksensa mukaan jäämässä yksin ja se lisäsi hänen alakuloisuuttaan ja kykenemättömyyttään kirjoittaa: ”Olen niin turtunut kirjoittamiseen. Tuntuu niin tuiki hyödyttömältä. Kenelle ja mitä varten kirjoittaisin? Kuka minun kirjoittamisiani lukee ja jos lukee, kuka niistä tulee hullua hurskaammaksi?”³²⁴

Kirjeenvaihdossa Hiljan kanssa Volter Kilpi mainitsi usein kaipuunsa kirjoittamista kohtaan: ”...en tule tilaisuuteen kokoamaan itseäni siinä ylijännitetyssä määrässä, kuin semmoiseen tekoon tarvitsisi. Niin että se jää tunnelmaksi vaan, joka hiiltyy ja kylmenee.”³²⁵ Volter Kilpi oli ollut Juhani Ahon ja Eino Leinon rinnalla 1900-luvun alun

³²⁰ Kilpi ei ollut kuitenkaan kirjallisesta maailmasta erillään, sillä hän seurasi aktiivisesti kirjallisia julkaisuja ja kirjallisen kentän tapahtumia.

³²¹ Esimerkiksi Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 2.5.1919, SKS Kia.

³²² Volter Kilven kirje Anto Säynäslahdelle 13.7.1902, Assman 1999, 60.

³²³ Leskelä-Kärki 2006, 530.

³²⁴ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 2.5.1919, SKS Kia.

³²⁵ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 19.9.1914, SKS Kia.

Suomessa tuotteliaimpia ja näkyvimpiä kirjailijoita. Hänen nuoruudentuotantonsa voi antaa vaikutelman siitä, että Kilpi olisi ollut Vilho Suomen sanoin ”helposti tuottava, kuohuva, todella produktiivinen kirjailija.”³²⁶ Tosiasiassa Kilpi oli pikemminkin hitaasti luova mietiskelijä, jolle nopea kaunokirjallisen tekstin tuottaminen oli suorastaan luonnovastaista.³²⁷

Volter Kilven kirjeissä Hiljalle toistuivat usein kuvaukset kirjallisen työn äärimmäisestä vaativuudesta.³²⁸ On siis luonnollista tulkita, että Kilpi oli nuoruudentuotannon julkaisuun henkisesti hyvin väsynyt.³²⁹ Vilho Suomen mukaan Kilven kaikki tämän ajan kirjeet henkivät syvää masennusta ja toivottomuutta.³³⁰ Aloittaessaan kirjeenvaihdon Hilja Vanhakartanon kanssa Kilpi kuvasi koko elämänsä olevan ”ikäänkuin jonkinlaisessa umpimutkassa, jossa en näe mitään selvittymisen tietä.”³³¹ Kilven alakuloisuuden voi jälkikäteen tulkita taiteilijan tyhjyyden kokemuksena suuren taiteellisen ponnistuksen jälkeen. Tosiasiassa tämä alakulo ei jättänyt Volter Kilpeä kokonaan vielä moneen vuoteen, vaan tuntui herkästi nostavan päätään erityisesti, kun Kilvet olivat erossa toisistaan. Kilpi oli läpi elämänsä modernia ihmiskuvaa ja romanttista taiteilijakuvaa noudattaen taipuvainen melankolisuuteen.³³²

³²⁶ Suomi 1952, 170.

³²⁷ Suomi 1952, 170. Kilven luonteelle ominainen tarve syventymiseen ja työskentelyrauhaan näkyy myös monissa Volter ja Hilja Kilven kirjeissä. Kirjailijantyötä kuvataan kirjeissä hiljentymisenä, kipeänä, vaativana työnä, jolle tarvittiin aikaa. Lisäksi käy ilmi, miten Kilpi suorastaan halveksui ja kammosi nopeaa julkaisutahtia.

³²⁸ Esimerkiksi Volter Kilven kirjeet Hilja Kilvelle 30.7.1913 ja 19.9.1914, SKS Kia.

³²⁹ Kilpi kuvasi kirjeissään Renqvistille, että kirjoittaminen oli hänelle suorastaan fyysistä ponnistelua. ”Pari kolme päivittäistä työtuntiani pöytäni ääressä murjoo voimani täydellisesti.” Volter Kilven kirje Alvar Renqvistille 30.1.1936, Tarkka 1990, 165. Vastaava väsymyksen kokemus toistuu monilla taiteilijoilla. Esimerkiksi Mika Waltarilla luovaa työtä seurasi aina voimakas väsymystila: ”Aina kun Waltari sai valmiiksi laajan, vaativan työn, hän oli *kerta kaikkiaan väsynyt ja loppuunkulunut*, sairais väsymyksestä, niin että vanhemmiten hakeutui sairaalaan toipumaan uupumuksesta.” Haavikko 2008, 494-495, aiheesta myös Rajala 2008, 770-771.

³³⁰ Suomi 1952, 231-232. Suomi kirjoittaa, miten Kilpi vietti kevätlukukauden 1904 kotonaan Kustavissa kääntäen Goethea ja hautoen myös omia kirjallisia suunnitelmia. Suomi kirjoittaa: ”Mutta hän [Kilpi] tunsikin käyttäneensä tähänastisen tyylinsä ja elämäntunteensa loppuun, hän haluaisi vaihtaa nahkaa, mutta ei pysty siihen.”

³³¹ Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 15.5.1905, SKS Kia.

³³² Romanttiselle taiteilijakäsitykselle keskeiseksi muodostuneet piirteet perustuvat monin osin Giorgio Vasarin renessansitaiteilijoiden kuvauksiin teoksessa *Le vite de' più eccellenti pittori, scultori, e architettori* (1550): taiteilija luo yksinäisyydessä ja on usein eksentrisen ja melankolinen. Koskinen 2006, 18-19.

Volter Kilven kirjailijuus kiinnittyi vahvasti romanttiseen taiteilijäkäsitykseen.³³³ Länsimainen taiteilijamyöty perustuu renessanssin yksilölliseen luomishahmoon, joka huipentui romantiikan ajan taiteilijäkäsityksessä. Romantiikan myyttisen taiteilijahahmon uskottiin yltävän mielikuvituksellaan universaalisuuteen. Taiteilijuus sai romantiikan aikana uudenlaisen, lähes yli-inhimillisen sädekehän taiteilijäkäsityksen rakentuessa neron ja boheemin taiteilijatyypin varaan.³³⁴ Nuoruudentuotantonsa julkaissut Volter Kilpi sitoutui erityisen vahvasti saksalaiseen romantiikkaan, joten hänen varhaisissa kirjeissään Hiljalle näkyy saksalaisen luonnon ihannoiti ja unelma oleskelusta Alppien huipuilla.³³⁵ Romantiikan käsitykset taiteilijuudesta periytyivät pitkälle modernismiin.

Volter Kilpi ei asetu kuitenkaan täysin ristiriidattomasti vallitsevaan kuvaan romantiikasta taiteilijasta. Romanttinen taiteilijadiskurssi on hahmotettu hyvin maskuliinisena mallina, jossa taiteellisen itsetoteutuksen tulisi asettua kaikessa etualalle. Taiteilijan elämän eläminen on ajateltu vaatineen itsekkyyttä ja omien tarpeiden ensisijaistamista. Tällaisen itsekkyyden taas on katsottu olevan sallitumpaa miehelle kuin perheelliselle naiselle.³³⁶ Volter Kilvelle kirjailijuus oli kyllä mitä syvimmin itsensä toteuttamista, mutta hän ei omistautunut luovalle työlleen sillä ulkonaiseen elämään kohdistuvalla itsekkyydellä, mitä romanttiseen taiteilijäkäsitykseen yleensä liitetään.³³⁷ Tulkintani siitä, että Kilvelle sisäisen maailman noudattaminen oli suorastaan eettinen vaatimus asettaa Kilven kaunokirjallisen vaikenemisen kauden kipeään tilaan. Kilpi ei noudata kutsumustaan, eikä näin siis seuraa todellista sisintään ja täytä elämäntehtäväänsä.

Volter ja Hilja Kilven välisessä kirjeenvaihdossa Kilven kirjeiden kirjallinen tyyli säilyi pitkään suurilta osin samankaltaisena. Tämä kertoo siitä, että Kilpien kirjeenvaihtoon, kuten pitkiin kirjeenvaihtosuhteisiin yleensä, vakiintui tietty tyyli, tietynlainen tapa lä-

³³³ Monet Kilpeen vahvimmin vaikuttaneista kirjailijoista ja filosofiista olivat suuria romantikkoja, kuten esimerkiksi J. W. Von Goethe, Friedrich Nietzsche, Novalis, Friedrich Schiller, Friedrich Hölderlin sekä Arthur Schopenhauer.

³³⁴ Koskinen 2006, 24–25; Leskelä-Kärki 2006, 378; Miettinen 2016, luku 10.3.

³³⁵ Luonnon merkitys oli tärkeä romantiikan taiteilijalle. Romanttisen ajan taiteilijan ajateltiin kommunikoivan luonnon kanssa. Saksalaisella kielialueella luonnon ultimaatumi olivat Alpit, jotka toistuivat maisemamaalausten aiheena. Miettinen 2016, luku 10.3.

³³⁶ Leskelä-Kärki 2006, 595.

³³⁷ Kilpien kirjeenvaihto välittää kuvan siitä, että Kilpi koki kirjoittamisen sisäisenä kutsumuksenaan. Voi myös ajatella, että Kilpi edusti eräänlaista sisäistä itsekkyyttä. Hänen ajatuksensa siitä, mitä esimerkiksi läheisen ihmissuhteen tulee merkitä tai mitä merkitsee se, että ymmärtää jonkun taideteoksen olemusta, edustavat tiettyntyyppistä ehdotonta omistautumista.

hestyä toista sanallisesti.³³⁸ Kilpi mainitsi erinäisiä kertoja ajatuksen siitä, että hänen tietyt ystävyyssuhteensa vaikuttivat hänen ajatteluunsa selkeyttävästi.³³⁹ Myös Hiljan vaikutusta Kilpi piti tällaisena ajatteluaan ja kaikesta päätellen myös kirjallista tyyliään selkeyttävänä. Ylipäätään tässä on ehkä kyse siitä, että toinen ihminen antaa suhteellisuudentajua, asettaa rajan pitkille sisäisille monologeille. Dialogin vaikutus muovaa ihmistä.³⁴⁰

Ajattelen, että kirjeenvaihdon kuluessa on havaittavissa dialogin aikaansaama muutos sekä Volter että Hilja Kilven kirjetyyleissä. Niiden voi sanoa lähentyvän toisiaan. Kilven kirjeet saivat konkreettisempaa sisältöä, Hiljan kirjeet taas pitenivät ja muuttuivat haaveilevimmiksi. Volter Kilven kirjeet tuntuvat kirjeenvaihdon alkaessa kaikkein runsaimmilta. Ne sisältävät lähinnä sisäisen maailman olemuksen pohdiskelua. Avioliiton aikaiset kirjeet sisältävät enemmän myös konkreettisia arjen kuvauksia. Kilven taipumus vajota alakuloisen monologin valtaan ei vuosien mittaan katoa, mutta kirjeistä voi seurata, miten nopeasti ja selvästi Kilpi reagoi saadessaan Hiljan kirjeen kautta muistutuksen toisen ihmisen näkökulmasta.³⁴¹

Kilpi itse mainitsi eri yhteyksissä kokeneensa suurta vierautta aikansa kirjallisissa piireissä, joita hänen mukaansa itäsuomalainen vaikutus hallitsi voimakkaasti.³⁴² Kilpi

³³⁸ Lahtinen & al. 2011, 15–18 sekä 20–22.

³³⁹ Esimerkiksi ystävästään insinööri Eetu Tukkilasta Kilpi mainitsee, että tämän ”terävällä intellektilla on ollut erittäin karaiseva vaikutus minuun. Hänen etsaava, illusoriton kritiikkinsä pakoitti nimittäin jo pelkän itsevarjelen vuoksi mahdollisimman kireään älylliseen ja dialektiseen urheiluun.” Volter Kilven kirje Vilho Suomelle 11.5.1937, Lyytikäinen 1993, 35.

³⁴⁰ Kirjeiden dialogisuus näyttää yksilön relationaalisena, toista ihmistä vasten muotoutuvana. Kirjeissä kerrotaan ja rakennetaan identiteettiä eri näkökulmista. Leskelä-Kärki 2011, 261–263. Toisaalta vastavasti taiteilijan dialogi voi muodostua myös esimerkiksi suhteessa johonkin taiteelliseen tyyliuntaan tai koulukuntaan. Esimerkiksi Tarkiainen on huomauttanut ranskalaisen tyylin vaikutuksen kirkastaneen Joel Lehtosen ajattelua. Suomi 1952, 71.

³⁴¹ Esimerkiksi ensimmäisen maailmansodan synkentämänä syksynä 1914 Volter ja Hilja Kilpi olivat erossa toisistaan Hiljan oleskellessa lasten kanssa Yterissä. Volter Kilpi kaivautui yksinäisyydessään masentuneisiin tunnelmiin, joihin vaikuttavat muun muassa levoton sotatila ja Kilven enon kuolema. Hilja Kilven kirje ravisti Volter Kilven irti oman mielensä synkkyydestä. Kilven vastaus kertoi toisen ihmisen tervehdyttävästä vaikutuksesta: ”Sain nyt juuri sinun kirjeesi! Rakas, rakas Hilja! Mitä varten täytyy siten tapahtua, että me tahtomattammekin tuotamme niin paljo kipeyttä toisillemme! Minä tunnen, myötätunnen koko laajuudessaan ja kipeydessään sinun tuskasi nyt. Mutta silloin kun kirjoitin kirjeeni, tunsin ainoastaan oman tuskani. Olin monet päivät ikäänkuin lietsonut tuskaa itsessäni, ei ollut mielessäni mitään vastusta sille, olin antautunut sille aivan kokonaan, ja olin aivan sairas siitä mieleni alinomaisesta jauhamisesta. Minä rakastan sinua, tunnen sinut ihmisenä, tunnen sinun sanomattoman vilpittömyytesi, luulen tuntevani kaikki sinussa, mutta kun sitte joudun oman tuskani käsiin, niin samenee minulle kaikki, näen kaiken vaan hätänä, selvittämättömyytenä, ja kalvaudun siihen, enkä tunne muuta enää kuin sulan tuskani. – Nyt kun luen kirjeesi, herään kuin unesta, kaikki kääntyy itseäni vastaan. Minä olen ollut armon, sääliön.” Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 21.9.1914, SKS Kia.

³⁴² Suomi 1952, 70–71.

kirjoitti, miten Nuoren Suomen kirjailijapiiri oli kauttaaltaan savolaissävyistä ja tästä syystä Kilvelle vierasta veriä myöten.³⁴³ Kilven ulkopuolisuus oli ainakin hänelle itselleen kokemuksellinen tosiasia, tämä välittyy hänen lukuisista kirjeistään. Toinen kysymys on, oliko Kilpi oikeassa väittäessään kirjallisia piirejä hallitsevasti itäsuomalaisiksi. Tämän asian syvällinen tarkasteleminen vaatisi kokonaan erillisen tutkimuksen laatimisen aiheesta. Itäsuomalaisen Juhani Ahon rooli Nuoren Suomen piirin johtavana persoonallisuutena oli varmasti ainakin osittain vaikuttamassa Kilven tuntemuksiin. Kilpi kyllä ihaili Ahoa, mutta toteaa kuitenkin, että heidän välillään vallitsi selvä ”sielullisen erisukuisuuden juopa”, jonka Kilpi tulkitsi johtuvan savolaisuuden ja länsisuomalaisuuden yhteensopimattomuudesta.³⁴⁴

Suomen kirjailijaliiton alkuvaiheista laaditut tutkimukset antavat tulkintani mukaan tukea Kilven kokemukselle kirjailijapiirien savolaisuudesta. Esimerkiksi Huugo Jalkanen nostaa esiin, miten ensimmäinen yritys perustaa suomalainen kirjailijayhdistys tapahtui Kuopiossa, jossa asui useita merkittäviä suomalaisia kirjailijoita.³⁴⁵ Kesäkuussa 1891 joukko kirjailijoita kokoontui Kuopiossa keskustelemaan kirjailijayhdistyksen perustamisesta, mutta yhdistys jäi perustamatta, koska yhdistyksen kotipaikasta ei päästy yhteisymmärrykseen. Kuopiolaisia oli paikalla enemmistö ja he kannattivat yhdistyksen perustamista Kuopioon.³⁴⁶ Vastaavasti Kai Häggmanin tutkimus kirjailijaliitosta kuvaa aikakauden suomenkielisen kirjailijan tyypillisen elämänsäkaaren koostuvan lapsuudesta maaseutupappilassa tai virkamiestalossa, herkimmästä nuoruudesta Oulun, Kuopion, Jyväskylän tai Hämeenlinnan lyseossa sekä parhaasta työiästä pääkaupunkiseudun sanomalehdissä tai kirjallisissa piireissä.³⁴⁷ Kilven kauttaaltaan länsisuomalaiseen maaperään juurtunut elämänsäkaari ei kieltämättä noudattanut tätä kirjailijalle kuvattua tyypillisintä kaavaa. Täysin väärässä Kilpi ei siis varmaan ollut kokiessaan kirjalliset piirit itselleen vieraina ja itäsuomalaisittain painottuvina.

³⁴³ Volter Kilven kirje Lauri Viljaselle 29.3.1934, Lyytikäinen 1993, 175.

³⁴⁴ Volter Kilven kirje Lauri Viljaselle 29.3.1934, Lyytikäinen 1993, 175–176. Lyytikäinen on tarkastellut Kilven suhdetta Juhani Ahoon kiinnostavasti ”anxiety of influence” -käsitteen, vaikutusten omaksumisen pelon, kautta. Lyytikäinen huomauttaa, että Kilven kannalta Aho oli juuri se ihailtu ja kadehdittu, taisteluhaasteen asettava edelläkävijä, joka oli kiellettävä ja ylitettävä, jotta oma tuotanto nousisi edeltäjien teosten varjosta. Lyytikäinen 1993, 76–78.

³⁴⁵ Jalkanen mainitsee tässä muun muassa Ahon veljekset, Alpo Noposen sekä Minna Canthin. Jalkanen 1956, 36.

³⁴⁶ Jalkanen 1956, 36–37.

³⁴⁷ Häggman 2017, 97.

On kuitenkin mahdollista tulkita, että yksinäisyys kirjallisissa piireissä oli osittain myös Kilven oma kokemus ja valinta.³⁴⁸ Vilho Suomi esimerkiksi huomauttaa, miten Kilpeä kutsuttiin moneen otteeseen mukaan ainakin Maila Talvion satakuntalaisesti suuntautuneeseen kirjalliseen salonkiin, mutta Kilpi ”aavisteli tässäkin seurassa jotain erisukuisuutta” ja jättäytyi itse ulkopuolelle. Ruotsinkielisen kirjallisen piirin Euterpen kanssa Kilpi oli yliopiston kirjaston kautta jonkin verran tekemisissä, mutta läheisempi yhteys jäi tässäkin suhteessa puuttumaan.³⁴⁹ Vaikka Kilven ulkopuolisuus oli osittain riippuvaista omasta valinnasta, siitä seurannut yksinäisyyden kokemus oli Kilvelle todellinen. Sosiaalisessa kanssakäymisessä hyvin valikoiva Kilpi kaipasi ymmärtäviä lukijoita teoksilleen. Tässä suhteessa Kilpi ei ollut kirjailijana poikkeuksellinen. Ylipäätään kirjan kirjoittamisen voi ymmärtää sosiaalisena tekona siinä mielessä, että se on kommunikaatiota lukevan yleisön kanssa.³⁵⁰

Kirjallisen yksinäisyyden kokemus lisäsi Kilven alakuloisuutta ja saattoi näin vaikuttaa kirjoittamista estävästi. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdosta on luettavissa, että Kilpi koki olevansa väärinymmärretty ja yksin. Tämä sai Kilven kivuliaasti kysymään, miksi ja kenelle kirjoittaa.³⁵¹ Toisaalta Kilpeä ympäröivällä yksinäisyydellä oli myös tärkeä positiivisenakin näyttäytyvä merkitys luovan työn näkökulmasta. Ulkopuolisuuden kokemus saattoi lujittaa Kilven käsitystä itsestään omaperäisenä kirjallisuuden luojana, nerona. Pirjo Lyytikäinen huomauttaa, että Kilvelle oli tärkeä korostaa omaa riippumattomuuttaan muista modernisteista. Kilven taidekäsityksen mukaan vuorovaikutussuhteen myöntäminen olisi vähentänyt hänen oman luovan työnsä merkitystä.³⁵² Kilven taiteilijantyön näkeminen yksinäisyydessä tapahtuneena, uutta luovana ilmiönä, antaa Kilvelle väärinymmärretyn neron aseman. Romantiikan ajatukseen neroudesta liittyi se, että nero ei kopioinut, vaan hän loi omat sääntönsä, joita vähäisemmät henget sittemmin

³⁴⁸ Kilpi kuvasi erillisyyden tunnettaan muista ihmisistä: ”Minulla on niin monta varovaa syrjästä tähtäystä sivuaumatusta suhteissani ihmisiin, ett’ en osaa olla heistä ketään välittömästi lähellä, ja niinpä olenkin kaikista ihmisistä jäänyt kuin syrjään. Sekoitan aina vilpittömmässänikin puheessa ikään kuin jostain vaistomaisesta varovaisuudesta jonkun itseäni tai toista tai puhuttavaa asiaa ilkkuvan syrjäväläyksen puheeseeni, ja teen siten mahdottomaksi toisten olla oikein vilpittömmällä mielellä kanssani, ja vieroitän heidät luotani.” Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 1.6.1905, SKS Kia.

³⁴⁹ Suomi 1952, 71.

³⁵⁰ Esimerkiksi Aino Kallaksen päiväkirjat kertovat siitä, miten hänellä oli vahva käsitys itsestään nimenomaan julkisuuteen kirjoittavana kirjailijana, joka kaipasi kritikoiden ja ulkopuolisten tukijoiden tunnustusta. Leskelä-Kärki 2006, 438.

³⁵¹ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 2.5.1919, SKS Kia.

³⁵² Lyytikäinen 1992, 86–90.

saavat koettaa ymmärtää ja seurata.³⁵³ Myös Kilven tutkijan on syytä huomata, että Volter Kilven tuotannon tulkitsemisella kirjallisesti itsenäisenä ja omalakisena, on ollut tärkeä arvottava tekijänsä. Näin on pönkitetty myyttistä taiteilijakuvaa Kilvestä oman tiensä kulkijana.³⁵⁴

Pirjo Lyytikäisen väitöskirjassaan analysoima tyyli muutos Volter Kilven *Alastalon salissa* -teoksen luonnoksissa ajoittuu vuoteen 1927. Tämä vuosi oli Kilvelle merkittävä monestakin syystä. Hilja Kilven kuoleman vaikutusta ei tässä suhteessa voi aliarvioida.³⁵⁵ Vuosi 1927 nousee Kilven kirjeessä Rafael Koskimiehelle esiin myös sinä vuotena, jolloin hän tuli tietoiseksi Marcel Proustin teosten uudesta kerrontamuodosta. Kilpi kertoi kirjeessään Koskimiehelle työstäneensä tässä vaiheessa *Alastalon salissa* -teosta jo pitkälle ja torjui näin Proustin suoran vaikutussuhteen omiin teoksiinsa. Koska Lyytikäinen ajoittaa juuri kerrontamuodossa tapahtuneen muutoksen vuoteen 1927, vaikuttaa täysin mahdolliselta, että tietoisuus Proustin tyylikokeiluista on vaikuttanut Kilven kirjoittamiseen. Lyytikäisen mukaan kysymys Kilven suhteesta varsinaiseen modernismiin voidaan rajata Kilven suhteeseen Proustiin ja James Joyceen. Joycen tyylikokeiluista Kilpi mainitsee tulleen tietoiseksi vasta Proustia myöhemmin. Kilpi kertoi myös Joycen englanninkielen olleen hänelle liian vaikeasti ymmärrettävää. On kuitenkin mahdollista, että Kilven korviin olisi kantautunut jotakin tietoa myös Joycen tyylin perusideoista.³⁵⁶ Henri Bergsonia Kilpi ei Lyytikäisen mukaan mainitse milloinkaan, joten hän pitää epätodennäköisenä, että Kilpi olisi tutustunut Bergsonin ajatteluun.³⁵⁷

Kirjallisen kritiikin suhteen Kilven odotukset olivat korkealla ja tästä syystä teosten laimea vastaanotto oli hänelle itselleen pettymys.³⁵⁸ Kilven luonteessa oli yllpeää itsetie-

³⁵³ Vaden 2006, 416.

³⁵⁴ Lyytikäinen 1992, 76 ja 86. Lyytikäisen mukaan erityisesti Vilho Suomi on halunnut korostaa Kilven itsenäisyyttä.

³⁵⁵ Tämän henkilökohtaisen surun vaikutusta Kilven kirjailijuuteen käsittelin työni toisessa luvussa.

³⁵⁶ Lyytikäinen 1992, 86–90.

³⁵⁷ Lyytikäinen 1992, 88. Lyytikäinen huomauttaa, että tutkittaessa onko jokin tietty teksti toisen historiallinen subteksti on historiallisen suhteen mahdollisuus tutkittava etsimällä tekijään ja kulttuurihistoriaan liittyvästä aineistosta todisteita, jos tekstien sukulaisuus ei itse teoksen pohjalta ole selvä. Kilven suhteesta Bergsoniin ollaan tutkimuksissa erimielisiä. Vilho Suomi piti mahdollisena, että Kilpi olisi ollut tietoinen Bergsonin aikakäsityksestä. Kirjallisuustieteen professori Hannu Riikonen on myös kirjoittanut Kilven olleen tietoinen Bergsonin ajattelusta. Itse en ole toistaiseksi löytänyt mitään suoraa mainintaa Volter Kilveltä yhteydestä Henri Bergsoniin, mutta toisaalta tiedän, että ainakin hänen kirjakokoelmaansa kuului Bergsonin teoksen *Matière et mémoire* (1896) ruotsinnos *Materia och minne – en undersökning av kroppens förhållande till själen* vuodelta 1913.

³⁵⁸ Tästä esimerkiksi monissa Volter Kilven kirjeissä Alvar Renqvistille, Tarkka 1990.

toisuutta. Hän koki kirjoittajana olevansa ainutlaatuinen.³⁵⁹ Kilpi ei kuitenkaan ollut immuuni teostensa saamalle kritiikille, vaan koki sen hyvin ankarana ja masentavana. Kilpi ei ollut juhlistu ja suosittu kirjailija omana aikanaan. Voisi ajatella, että jatkuva kurkottaminen ymmärtävää lukevaa yleisöä kohti kilvoitti Kilpeä kirjoittamaan ja etsimään uutta.

1800-luvun alkupuoliskoa on kutsuttu suomen kielen kehityksessä murteiden taistelun ajaksi. Tähän asti suomen kirjakieli oli pohjautunut länsimurteisiin.³⁶⁰ Itäsuomalaiset vaikutteet nousivat 1800-luvulla vahvasti julkisuuteen itäsuomalaisen kansanrunousmaailman avautuessa erityisesti *Kalevalan* (1835) muodossa.³⁶¹ Murteiden taistelun jäänteet näyttävät leimaavan Kilven teosten ilmestymistä seurannutta keskustelua. Kilven teosten vastaanotossa kritiikin hampaisiin joutui erityisesti Kilven käyttämä länsisuomalainen kieli. Jo *Bathseba* ja *Parsifal* olivat saaneet tästä kritiikistä osansa.³⁶² *Antinouksen* kritiikki *Valvojassa* taas kehotti, että Volter Kilpi tutustuisi ”kauniimpaan ja sekä sana- että muotorikkaampaan itäsuomalaiseen murteeseen.”³⁶³ Kilven kieli oli ollut erityistä siis jo nuoruudentuotannossa, mutta kolmekymmentä vuotta myöhemmin ilmestynyt *Alastalon salissa* esitteli jälleen täysin omaleimaisen kielen. Tällöin Kilpi vahvisti entisestään teostensa länsisuomalaisuutta sijoittaen myös tapahtumat lapsuutensa Kustaviin. Kilven länsisuomalaiseen kieleen kohdistuneella kritiikillä ei siis ollut lopulta ainakaan Kilven länsisuomalaisuutta suitsivaa vaikutusta.

Volter ja Hilja Kilven välisessä kirjeenvaihdossa länsisuomalaisuus nousee esiin monessa mielessä kirjallisesti merkittävänä teemana. Muutto Turkuun vuonna 1919 toi Volter Kilven takaisin länsisuomalaiselle vaikutusalueelle. Aktiivinen osallistuminen länsisuomalaisiin hankkeisiin vaikutti Volter Kilven mieleen innoittavasti. Tärkein viireillä ollut hanke oli Turun suomalaisen yliopiston perustaminen, jonka vaiheisiin Kilpi

³⁵⁹ Kilpi vertautuu tässä esimerkiksi Aino Kallakseen, jonka päiväkirjamerkinnöistä voi lukea omaa kirjailijaidentiteettiä reflektioivia reaktioita ymmärtämätöntä palautetta kohdatessa. Samoin kuin Kilvellä Kallaksellakin tämä koettu ulkopuolisen tuen puute nostaa myös uhman pintaan. ”Kerran, kun olen poissa, on minulla oleva monta ystävää ja ymmärtäjää”, kirjoittaa Kallas, hyvin samanlaisin ajatuksin kuin Volter Kilpi. Leskelä-Kärki 2006, 582–582.

³⁶⁰ Kirjakielen kehitys oli ollut merkittävästi sidoksissa hengellisiin tarkoituksiin. Kilven ihailema vanha suomenkielinen *Raamattu* edusti juuri tätä länsisuomalaispohjaista kirjakieltä. ”Edelleenkin on suomenkielinen raamattu vanhassa käännöksessään minulle suomen kielen, eritoten länsisuomalaisen suomen kielen valtateoksia.” Volter Kilven kirje V. A. Koskenniemelle 23.5.1934. Lyytikäinen 1993, 168.

³⁶¹ Hakulinen 1979, 440. Tämä suomen kirjakielen kehityshistoria tuntuu osaltaan tukevan Volter Kilven kokemusta itäsuomalaisen vaikutuksen voimistumisesta kirjallisuudessamme.

³⁶² Suomi 1952, 166

³⁶³ Suomi 1952, 153

osallistui aktiivisesti. Perusteellisella luonteenlaadullaan hän taisteli suomalaisen ja erityisesti länsisuomalaisen sivistyksen puolesta. Kilpi otti julkisesti kantaa muun muassa Turkuun perustettavan yliopiston opetusohjelmaan puoltaen humanistisen tiedekunnan perustamista sekä suunnitteli Turkuun laajempaa suomen- ja ruotsinkielisten yhteistä keskuskirjastoa.³⁶⁴

Turun suomalaisen yliopiston perustaminen oli Volter Kilvelle tärkeää monista syistä. Yksi merkittävä yliopiston perustamiseen vaikuttava seikka oli muun muassa kielikysymys. Kilven kirjailijuuden tarkastelun kannalta kiinnostavaa on Kilven esiin tuoma ajatus siitä, miten Turun yliopiston perustaminen liittyi laajemmin kysymykseen länsisuomalaisen vaikutuksen lisäämisestä:

Ja jos yliopisto tänne tulee – todellinen yliopisto, eikä vain ammattikoulu lääkärien valmistamista varten – niin olisi täällä toiminnalla toinen teho ja tärkeys kuin koskaan Helsingissä, ja saisi ehkä osaltaan olla vaikuttamassa siihenkin, että täällä tulisi hallitsemaan todella länsi-suomalainen henki. Yliopiston perustaminen tänne on minulle suuressa mitassa suomalaisuuden länsisuomalaistuttamista, eikä yksin maantieteellisesti, vaan henkisesti.³⁶⁵

Kilven voi nähdä jatkavan tässä niitä ajatuksia, joita hän toi esille jo vuonna 1917 ilmestyneessä teoksessaan *Kansallista itsetutkistehua*. Siinä hän kirjoitti Suomen jakautumisesta kahteen maantieteelliseen ja kulttuuriseen vaikutuspiiriin: länsisuomalaiseen ja itäsuomalaiseen. Tämän myös kielikysymykseen kytkeytyvän kansan jakautumisen Kilpi näki Suomen suurimpana ongelmana. Kilpi peräänkuulutti teoksessaan suurempaa kansallista yhtenäisyyttä. Kilven näkökulmasta itäsuomalainen vaikutus oli kasvanut dominoivaksi. Hänen toiveensa oli, että länsisuomalaisen kulttuurin vaikutus, jonka hän tulkitsi olevan lähempänä eurooppalaista kulttuuria, voisi saada vahvemman aseman. Kilpi itse oli jo nuoruudentuotannossaan liittynyt vahvasti eurooppalaiseen kirjallisuuteen. Kilven yhteiskuntakriittisten teosten voi nähdä asettuvan sillaksi Kilven varhaisen ja myöhäisen kaunokirjallisen tuotannon välille.³⁶⁶ Kurkottaminen kohti Eurooppaa länsisuomalaisen vaikutuksen kautta oli yksi Kilven kaikkia teoksia yhdistävä tekijä. Kilven suomenkieliset kieli-ihanteet löytyivät vanhasta *Raamatun* käännöksestä ja

³⁶⁴ Kilpi kirjoitti muun muassa sanomalehti *Uuteen Auraan* 9.2.1919 otsikolla *Tieteellinen keskuskirjasto Turkuun* sekä 28.2.1919 otsikolla *Humanistinen yliopisto Turkuun*.

³⁶⁵ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 1.3.1919, SKS Kia.

³⁶⁶ Lyytikäinen 1992, 63. Aiheesta myös Rojola 1995.

Aleksis Kiven teoksista. *Alastalon salissa* -teoksessa Kilpi kirjoitti oman länsisuomalaisen eepoksensa, jonka voi nähdä jatkavan Kilven toivetta länsisuomalaisen kulttuurivaihtumuksen lisäämisestä.

Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdon kautta on luettavissa myös viitteitä Kilven mielessä hiljalleen kypsyvästä kielellisestä muutoksesta. Nämäkin ajatukset liittyvät länsisuomalaisuuteen, mutta eri näkökulmasta:

Tässä eräänä iltana välähti eräs eriskummallisuus päässäni. Olisin runoilija, niin juurruttaisi runouteen länsisuomalaisen lyhennystavan ja aksentin. Satu in silmälemään erästä virolaista runoa ja aloin kääntää sitä länsisuomalaiselle murteelle. Ja se tarjoutui melkein sanallisesti suomeksi ja oli sanoilla melkein tarkalleen sama rytmikin. Suomenkieleen on vaikeata juurruttaa sanojen laveuden vuoksi eräitä runomittoja, länsisuomalaisesti lyhennetyin runokieli se ei olisi vaikeata. Länsi-suomessa on paljon enemmän yksitavuisia sanoja, kuin muussa suomenkielessä ja niitten puutetta suomenkielinen runous juuri potee. Kivi oli europelais-suomalaisen runotekniikan kannalta oikeammalla tolalla kuin Oksanen ja Eino Leino! – Muuta puutetta ei hyvällä ajatuksellani ole kuin se, ett’ en ole runoilija!³⁶⁷

Länsisuomalaisuus merkitsi Kilvelle toisaalta kulttuuria, sivistystä ja kansan luonnetta, yhteyttä Eurooppaan. Toisaalta Kilpi halusi myös länsisuomalaisen vaikutteen virtaavan takaisin suomen kieleen. Nuoruudenteoksien kielen liialliseen länsisuomalaisuuteen kohdistunut kritiikki ei saanut Kilpeä luopumaan erityisestä kielellisestä ilmaisustaan, vaan oikeastaan kävi miltei päinvastoin. *Alastalon salissa* on mahdollista tulkita Kilven valtavana länsisuomalaisena proosarunoeepoksena.

3.3 ”Siellä ovat ihmiset minulle tuttuja, siellä paikat, siellä minä olen kuin turpeeseen kasvanut.”³⁶⁸ – Kirjalliset aiheet

Nuoruudentuotantonsa aihepiireissä Volter Kilpi oli matkustanut fyysisesti ja ajallisesti kauas omasta elämänpiiristään. *Bathseba* sai aiheensa *Raamatusta*, *Parsifal* sijoittui ritarimaailmaan ja *Antinous* antiikin tarumaailmaan. Näiden vanhojen kertomusten aiheita Kilpi käsitteli omakohtaisesti ja oman taidekäsityksensä ohjaamana. Kilven nuoruudentuotantoon valikoidut aiheet voi nähdä taiteilijan pakona modernin kiihkeästä ja muuttuvasta maailmasta johonkin pysyvämpään: sisäiseen taiteen ja vanhojen myyttien

³⁶⁷ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 4.3.1919, SKS Kia.

³⁶⁸ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 21.9.1914, SKS Kia.

maailmaan.³⁶⁹ Taiteen ja kirjallisuuden rakastajana Kilpi oli omaksunut nämä vanhat myytit osaksi omaa sisäistä maailmaansa. Kolmenkymmenen vuoden kaunokirjallisen tauon jälkeen Kilven kaunokirjallisissa aiheissa tapahtui ulkoisesti valtava muutos, kun Kilpi alkoi kirjoittaa fyysisestikin omasta maaperästään.

Saaristosarjassa Kilpi kirjoitti esiin lapsuutensa tarinoista ja henkilöistä tutun muinaisen Kustavin. Voisi sanoa, että Kilpi käänsi nuoruudentuotantonsa jälkeen kirjallisen peilinsä osoittamaan päinvastoin. Ensin nuoruudentuotannossaan hän kirjoitti ihmiskunnan suurista kertomuksista omakohtaisesti. *Saaristosarjassa* hän loi yleisinhimillisen suureepoksen pienistä suomalaisen saaristopitäjän ihmisistä. Toisaalta ero ei välttämättä ollut niin suuri. Kilven *Saaristosarjankaan* teokset eivät sijoittuneet reaalimaailmaan. Ne sijoituivat muistojen ihannoimaan menneisyyteen, jonka vuoksi Kustavi aiheena edelleen toimi pakona modernista maailmasta.³⁷⁰ Tässä kappaleessa tarkastelen, miten muutos kirjallisissa aiheissa mahdollisesti ilmenee Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdossa. Luen kirjeenvaihdon rinnalla Kilven *Saaristosarjan* syntyprosessia tarkastellutta tutkimusta ja vertailen sitä kirjeenvaihdosta tekemiini havaintoihin. Pohdin myös, mitä kotiseudun nostaminen kolmiosaisen *Saaristosarjan* pääaiheeksi mahdollisesti merkitsi laajemmassa viitekehyksessä.

Kustavin merelliset maisemat pilkottavat kirkkaina sanojen lävitse heti ensimmäisistä Volter Kilven Hilja Vanhakartanolle osoitetuista kirjeistä saakka. Kustavin maisemien kuvaukset kirjeissä ovat inspiroituneita ja voimakkaita.³⁷¹ Voisi suorastaan tulkita, että Kilpi kirjoittaa ikään kuin samalla kertaa rakkauskirjeitä Hiljalle ja kotiseudulleen. Joissakin kirjeiden kuvauksissa Hilja ja kotiseudun maisema sulavat yhdeksi kokonaisuudeksi:

³⁶⁹ Rojola 1993, 157–158; Rojola 1995, 68–69. Lyytikäinen huomauttaa myös, miten Kilpi ja hänen nuoruudentuotantonsa seuraajat eivät sopineet myöhemmän ajan muodostamaan kuvaan vuosisadanvaihteesta kansallisena uusromantiikkana, koska heiltä puuttui kansallista idealismia. Kilven symbolismi nojasi karelianismin sijaan eurooppalaisen symbolismin tavoin antiikin mytologiaan ja kristilliseen kuvastoon. Lyytikäinen 1996, 10.

³⁷⁰ Rojola 1995, 260–261. ”Modernin maailman ristiriitaisuuksien edessä *Saaristosarja* kääntyy taaksepäin, aikaan, jolloin representaation legitimointi ei ollut ongelma ja merkkien järjestelmä oli vakaa.”

³⁷¹ Kirjeissä Volter Kilpi on Kustavin luonnonkuvaajana niin vahva, että lukijalle jää sellainen muistikuva, että luonnonkuvaukset säkenöivän meren rannoilta hallitsisivat kirjeitä myös mitallisesti. Näin ei kuitenkaan ole, mutta luonnonkuvaukset ovat niin voimakkaita, että lukija erehtyy. Saman havainnon Kilvestä luonnonkuvaajana on tehnyt Kilven *Saaristosarjan* kohdalla Antto Leikola 2000, 62. Luontoa ihannoivana kuvaajana Kilpi kiinnittyy vahvasti romanttisen ajan taiteilijakäsitykseen.

Katselisin minä sinua ja merta, ja sulaisitte mielessäni yhdeksi säkenöinniksi, josta tuntuisi kuin kirpoilevia sinkoilevia tähtiä mieleeni, ja valkea koskematon riemu säihkyisi minussa. Ohjaisin purteni sitte jonkun korkean saaren suojaan, jonka rannan sannalle nousisimme, ohjaisin sinua kädestä jyrkkää vuorenrintaa ylös, ja kun viimein pääsisimme laelle jäisit sinä riemusta hykähtyneenä seisomaan, toisella puolellasi näkisit raikkaan kovan, rajattoman meren, joka pingottuisi silmien eteen, kuin valkeasti ja sinisesti säteilevä äärettömyys, toisella puolellasi näkisit luikertavia salmia, jotka säteilevät ja säkenöitsevät auringossa ja raikkaassa tuulessa, ja jotka kiemurtelevat vehreitten lempeitten saarien lomitse kuin heleät silkkihmat.³⁷²

Kirjeenvaihtoa lukiessa tuntuu siltä, että Volter Kilpi oivaltaa itsekkin vuosien varrella kirkkaammin, mitä kaikkea Kustavi ja kustavilaisuus hänelle merkitsee. Dialogissa Hiljan kanssa voi nähdä tässäkin suhteessa Kilven ajattelua hitaasti syventävän ja selkeyttävän vaikutuksen. Kirjeellinen kommunikaatio on erityinen, aikojen saatossa muovautunut ilmaisumuoto. Toisaalta kirjeenvaihto on korostuneesti dialogista, sillä kirje on kirjoitettu jollekin lukijalle. Toisaalta kirje voi suunnata kirjoittajansa sisäiseen yksinmietiskelyyn, koska kirjoittaminen tapahtuu usein yksinäisyydessä tai ainakin erossa kirjeen vastaanottajasta.³⁷³ Volter Kilven kirjeistä on usein luettavissa taipumus vajota sisäisen monologin valtaan. Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdon dialogisuus näyttyy kirjeenvaihdon ulkopuoliselle lukijalle ajattelua kirkastavana voimana. Kun Volter Kilven pitää selittää toiselle, mikä merkitys asioilla on, hän ymmärtää itsekkin itseään paremmin.

Kirjeenvaihdon alussa Volter Kilpi kuvailee Hiljalle Kustavin kauniita rantoja ja saaria. Kilven tavoitteena tuntuu ensiksi olevan, että hän haluaa jakaa oman maisemansa Hiljan kanssa. Toisaalta Kilpi tahtoo kertoa tämän kautta Hiljalle itsestään ja toisaalta mahdollistaa sen, että Hilja voisi halutessaan matkata mielikuvituksessaan Volter Kilven mukana Kustavin kauniille rannoille. Kilpi kirjoitti pääsevänsä lähemmäs ihmistä ajatuksiin, jos hän tiesi, missä ympäristössä tämä kulloinkin kirjeen vastaanotti.³⁷⁴ Kilpi onnistui tavoitteissaan Hiljan suhteen ainakin osittain. Hilja myöntyi kirjeessään seuraamaan ”Teitä retkillänne siellä Kustavissa,” mutta epäili kuitenkin sitä, miten silkalla

³⁷² Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 22.6.1905, SKS Kia.

³⁷³ Lahtinen & al. 2011, 20–21; Sarasti-Wilenius 2011, 298.

³⁷⁴ ”On täältä hauskeampi kirjoittaa, kuin muualta. Tiedätte nimittäin missä olen kun kirjoitan, ja sitte tuntuu niinkuin voisitte suoremmin ja välittömämmin kuulla, mitä puhun. Minä ainakin voin mielikuvituksessani päästä aina ihmistä lähemmälle, kun tiedän, missä ympäristössä hän liikkuu. Voi silloin vaikka joka hetki luoda hänet itselleen ilmieläväksi eteensä, ja nähdä hänet askareissaan ja liikunnoissaan, ja sitte saa niin lämpimäksi mielensä.” Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 22.5.1905, SKS Kia.

ajattelun voimalla voisi löytää yhteyden toiseen ihmiseen.³⁷⁵ Kirjoituspaikkojen kuvausten kautta kirjeenvaihto toimi konkreettisesti ikkunana maailmaan. Kirjeiden kuvaukset ympäristöstä olivat tärkeitä, sillä niiden kautta kuviteltiin, miltä muualla näytti. Yhteys kirjekumppaniin koettiin suuremmaksi, kun tiedettiin, missä tämä kulloinkin oli.³⁷⁶

Merellisen maiseman äärellä kasvaneen Volter Kilven kirjeet olivat täynnä kielikuvia, joissa meri toimii erilaisten tärkeiden tunteiden symbolina. Meri symboloi Kilven kirjeissä esimerkiksi onnea, rakkautta tai syvää mielensisäistä maailmaa. Ajatusten liikekin vertautui meren aaltoihin.³⁷⁷ Nykylukijan ja Kilven myöhemmän tuotannon tuntevan näkökulmasta tuntuu merkitsevältä lukea Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdosta löytyviä viittauksia Kustavin ihmisiin ja tarinoihin. Kirjeenvaihdon alkupuolella Volter Kilven suhde Kustaviin ei ole vielä tiedostettua siten, että sen koko merkitsevyys olisi selvillä Kilvella itselleenkin. Kustavi ilmenee näissä kirjeissä lähinnä Volter Kilven lapsuudesta rakkaana sielunmaisemana kirjeiden taustalla. Kuitenkin jo kesällä 1906 kirjeenvaihdosta voi lukea kustavilaisen kirkkomatkan kuvauksen, joka nykylukijalle tuo välittömästi mieleen *Alastalon salissa* -teoksen esiluvun sekä vuonna 1937 ilmestyneen *Kirkolle*-romaanin.³⁷⁸ Tämä kirkkomatkan kuvaus kirjeessä päättyy Kilven oivallukseen siitä, että missään muualla hänen ajatuksensa ei kulje niin kevyesti ja hyvin kuin kustavilaisessa kirkkomaisemassa. Varsinaisesti kaunokirjalliseksi aiheiksi Kustavin maisevilla ja ihmisillä oli kuitenkin pitkä tie. Vasta vuonna 1933 *Alastalon salissa* -teoksen esiluvussa Kilven muistoissa kuultava ”kirjava rientävä kirkkokansa ja sinisiänsä loiskutteleva lahden suu” muuntuivat ”koko kotiseutuni rakkaaksi kuvaksi” ja saivat varsi-

³⁷⁵ ”Mitenkä Maisteri voisi tietää, koska teitä ajattelen. Eihän se voi olla mahdollista. Kuinka se käy päinsä? En minä ainakaan osaa tuota arvata.” Hilja Vanhakartanon kirje Volter Kilvella 1.6.1905, SKS Kia.

³⁷⁶ Leskelä-Kärki 2011, 247. Erityistapauksia ovat matka- ja sotakirjeet.

³⁷⁷ Esimerkiksi Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 22.10.1905, SKS Kia.

³⁷⁸ ”Kirkkomatka meillä on muuten mielestäni aina virkistävä. Meiltä on kotoa ensin pari kolme kilometriä kirkkorantaan, juostaan ja kiirehditään aamuraukeissa kovia hauskaasti kopisevia kallioita ja hupaisia niittypolkuja, ihmisiä kirkkosiistissä puvussa vilahtelee edessä ja takana, aamuilma hivelee hyvänä ja raikkaana, ja on niin kevyttä, nopsajalkaista olla. Kirkkorannasta sitte lähdetään suurella venheellä, johon mahtuu väkeä 50 á 100:n vaiheilla, soutaa huiskitaan, ja saa kuunnella ihmisten tuumailuja päiväntapahdumista, metsäiset kalliorannat tuntuvat ympärillä lepäävän niin pyhäisessä rauhassa. Selkää on noin 7 á 8:n kilometriä. Tullaan rantaan, kovalla kiireellä, tointoistensa ohi, riennetään läpi pehmeän metsän, aukee vainioiden keskellä hymyilevä kirkonkylä eteen, vähän syrjempänä rauhallinen, koivujen varjostama puukirkko. Siellä sitte istuu, ei kuuntele saarnaa, katselee hajamielisesti ihmisiä, saa kuvan yhdestä ja kuvan toisesta, jää silmillään lepäämään ulos ikkunaan, jonne näkyy huojuva koivunlatva, ja sen takana palanen sinistä syvää taivasta, lepuuttuu mieli niin kummallisesti siinä katsellessa, ei koskaan luista ajatukseni niin kevyesti ja pehmyesti, kuin siinä pengin kulmassa istuessa, ja katsellessa sitä koivun latvaa sinistä taivasta vastaan, sukeltaa esiin ajatus ajatuksen takaa mieleen, häilylee kuin kaikki mielen läpi, ja on niin kevyttä ja virkistynyttä olla. – ” Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 24.6.1906, SKS Kia; *Alastalon salissa* esiluku olikin *Saaristosarjan* ensimmäiseksi syntynyt osa. Sen luonnos kirjoitettu vuonna 1924. Lyytikäinen 1992, 65.

naisen kaunokirjallisen tulkinnan.³⁷⁹ Kilven saaristolaiskuvaukset kirjeissä Hiljalle voi nähdä ikään kuin harjoitteina *Saaristosarjan* Kustaville.

Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdon kautta kustavilaisuus hahmottuu monin eri tavoin Kilven identiteetille tärkeäksi ominaisuudeksi. Inspiroituneiden kotiseudun maisemien kuvauksien lisäksi voi huomata, että Kilpi seurasi Kustavin tapahtumia tiiviisti ja osallistui itse aktiivisesti paikkakunnan hankkeisiin.³⁸⁰ Kilpi oli puuhaamassa muun muassa ensimmäistä kyläkirjastoa Kustaviin, osallistui seuratalon Tuulentuvan suunnitteluun sekä kirjoitti sanomalehtiin Kustavia koskevista kysymyksissä.³⁸¹ Suomeen oli 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa välittynyt saksalainen *Heimatkunde* eli kotiseutututkimus. Tätä uudenlaista kotiseutututkimusta leimasi kokonaisvaltainen pyrkimys historiallisen ja aluetiedon kokoamiseen sekä kansallisuusaatteen kytkeytyvä kasvatuksellinen luonne.³⁸² Kilven kehittyvää suhdetta Kustaviin voi tarkastella luontevasti osana tällaista laajemmin herännyttä kotiseutututkimuksellista mielenkiintoa Suomessa.

Kauttaaltaan Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihdosta on luettavissa, miten Kilpi kaipasi todellista elämäntyötään, kirjoittamista, mutta ei kuitenkaan pystynyt ryhtymään siihen.³⁸³ Vaikka Kustavin läsnäolo on nykylukijan näkökulmasta kirjeenvaihdossa voimakas, Kilpi vaikutti vielä pitkään olevan kaunokirjallisesti kiinni nuoruudentuotantonsa aihe maailmoissa. Hän esimerkiksi mainitsi mielessään olleen *Bathseban* sisarteoksen kirjoittamisen vielä vuonna 1914: ”Olisin nyt kypsä kirjoittamaan vaikka *Bathseballa* rinnakkaiskirjan, Saulin itsepuhelut, keskuksena elämisen tuska, kuten *Bathsebassa* rakkauden tuska.”³⁸⁴ Näistä nuoruudentuotantoa jatkavista aiheista ei syntynyt kuitenkaan mitään konkreettista.

Volter ja Hilja Kilpi viettivät miltei kaikki yhteiset kesälomansa Kustavissa. Vain muutamana kesänä he eivät matkustaneet Kustaviin, vaan viettivät lomansa Hiljan kotimaisissa Porin Yyterissä.³⁸⁵ Ennen Kilpien oman kesäkodin Lintukodon valmistumista

³⁷⁹ Kilpi 1933, 15.

³⁸⁰ Tämän voi havaita erityisesti Kilven kirjeistä vanhemmilleen sekä kustavilaiselle ystävälleen Anto Säynäslahdelle.

³⁸¹ Kirjastoasiasta kirjeessä Anto Säynäslahdelle 19.3.1908, Tuulentupaan liittyen kirjeissä Anto Säynäslahdelle 18.3.1907 ja 20.3.1907. Assman 1999.

³⁸² Häyrynen 2004, 58.

³⁸³ Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 12.7.1905, SKS Kia.

³⁸⁴ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 19.9.1914, SKS Kia.

³⁸⁵ Ainakin vuosina 1915 ja 1916 Kilvet eivät vietä kesäänsä Kustavissa.

vuonna 1917 Kilvet asuivat kesäajat Kustavissa yhdessä Volter Kilven kotiväen kanssa. Kirjeenvaihto osoittaa, että Hilja Kilpi ei tullut vuosien mittaan aina ongelmitta toimeen Volter Kilven kotiväen kanssa. Osittain tästä syystä Hilja ei tahtonut viettää kaikkia kesiä Kustavissa. Tämä hankaluus Hiljan ja Kilven omaisten kanssa aiheutti sen, että Kilpi joutui itsekin pohtimaan ja kirjoittamaan auki Hiljalle suhdettaan vanhempiinsa ja Kustaviin.

Volter ja Hilja Kilven kirjeitä lukiessa tuntuu siltä, että selvitellessään Hiljalle suhteita omaisiinsa sekä viettäessään kesiä muualla, Kustavin todellinen merkitys valkenee myös Volter Kilvelle itselleen. Tätä käsitystä vahvistaa Volter Kilven omaelämäkertaan kirjaama näkemys: ”Jo kauat ajat oli tämä aihe ja ainespiiri [Kilven lapsuuden Kustavi] muistuttanut olemassa-oloon minulle. Kaikki kesäkauteni olin edelleen elänyt kotiseutuni ympäristössä, ja vuosien vaiheissa ja vieraissa oli tieto siitä, miten syvällä olin juurineni tässä maaperässä, yhä voimistunut.”³⁸⁶ Kilven teksti todistaa siitä, miten jostain tärkeästä paikasta eroon joutuminen voi paljastaa ihmiselle tämän menetetyn merkityksen. 1900-luvun alussa nostalgian käsite oli vakiintunut merkitsemään yksilön tarvetta saada spatiaaliset tarpeensa tyydytettyä. Tällä tarkoitetaan ihmisen tunnepitoista sidonnaisuutta yhteen tai useampaan maantieteellisesti määriteltävään alueeseen ja sen ihmisiin. Yksilön kiintymys tiettyyn seutuun, kotiseutuun, toimii merkittävänä identiteetin rakentajana.³⁸⁷

Erityisesti vuonna 1914 Volter Kilpi selvitti kirjeitse Hiljalle välejään toisaalta omiin vanhempiinsa ja toisaalta omaan perheeseensä. Hän kirjoitti selvästi olevansa yksin omaan omistautunut Hiljalle ja lapsilleen. Vanhemmilleen hän koki olevansa kiitollinen paljon, mutta suhde heihin oli paljon viileämpi kuin suhde Hiljaan ja omiin lapsiin: ”Se on kiitollisuuttani vanhemmilleni siitä, että he ovat minut kasvattaneet ihmiseksi, halu vähän lievittää heidän vanhuuden yksinäisyyttään.”³⁸⁸ Volter Kilpi analysoi sitä eroa, mikä vallitsee toisaalta vanhempien suhteessa lapsiinsa ja toisaalta lapsen suhteessa vanhempiinsa. Perhesuhteista läheisimmäksi ja tasa-arvoisimmaksi Volter Kilpi nosti avioparin välisen suhteen.³⁸⁹

³⁸⁶ Kilpi 1944, 257.

³⁸⁷ Sallinen 2004, 84–85.

³⁸⁸ Volter Kilven kirje Hilja Kilvelle 21.9.1914, SKS Kia.

³⁸⁹ Kilven ajattelu oli koko ajan linjassa ajalle tyypillisen ydinperhemallin kanssa. Esim. Häggman 1996, 26; Ollila 1996, 83; Vainio-Korhonen & Lahtinen 2015, 190.

1900-luvun alussa kotiseudun merkitys yksilölle ymmärrettiin itsestään selvänä asiana; inhimillisen olemisen ehtona ja edellytyksenä. Ajateltiin, että jos yksilö joutui eroon tutusta ympäristöstä olivat erityisesti vaikeasti sopeutuvat yksilöt vaarassa kokea koti-ikävä ja poissaolosta aiheutuneita syyllisyydentunteita.³⁹⁰ Volter Kilpi halusi kesäisin palata lapsuutensa maisemiin Kustaviin. Hän selvitti kirjeissä Hiljalle, miten merkityksellistä hänelle oli säilyttää yhteys Kustaviin. Tämä yhteys kotiseutuun oli hänelle tärkeämpi kuin yhteys lapsuuden perheeseen:

Minulla on tavaton kiintymys kotiseutuuni. Minä en voi ikäänkuin tuntea, tajuta täydellisesti luontoa muuta kuin siellä. Voin minä muuallakin nauttia, mutta en elää kestävässä luonnon yhteydessä. Ja se minua niin vastustamattomasti vetää sinne kotiseudulle. Siellä ovat ihmiset minulle tuttuja, siellä paikat, siellä minä olen kuin turpeeseen kasvanut. Minun on tuiki mahdotonta omastua esim. itselleni uusiin ihmisiin. En voi tulla niille välittömäksi. Ja kaipaam sentään virkistävää ihmisympäristöä. Muualla olisi kaikki vieras ihmisympäristö minulle lukittua, ja pysyisi minun laatuni vuoksi semmoisena minulle.³⁹¹

Kilpi kirjoitti edellä siteeratun kirjeen vuonna 1914. Samana vuonna ilmestyi muun muassa Einar Juveliuksen *Kotiseutututkimuksen opas*, jonka esipuhe sopi hyvin yhteen Volter Kilven ajatuksien kanssa. Juvelius korosti, miten katkeamattomat siteet sitovat ihmistä hänen lapsuutensa kotiseutuun.³⁹²

Myös sairauden tuoma tauko työelämään näyttäytyi Volter Kilven henkilökohtaisen kirjeenvaihdon valossa yhtenä luomistyöhön myönteisesti vaikuttaneena tekijänä. Vuoden 1915 aikana Volter Kilpi sairasti muutaman pidemmän jakson. Keväällä 1915 Kilvellä oli umpisuolentulehdus, jota lääkäri ei leikannut. Kilven umpisuoli puhkesi vakavien seurauksin syksyllä 1915, jolloin Kilpi joutui olemaan viisi viikkoa sairaalassa. Tämän jälkeen hän vietti vielä kotona levossa viisi viikkoa. Tänä aikana Kilpi ehti seurata lastensa kotoista puuhastelua, ja se kuljetti hänen mielensä Kustavin lapsuudenmuistoihin. Volter Kilpi kirjoitti vanhemmilleen syyskuussa 1915, miten tämä aika häneen vaikutti:

Virkosivat esiin elävästi oman aikaisimman lapsuuden päivät ja muistot mieleen, kun kuunteli ja seurasi lasten oloa ja leikkejä. Oli aivan kuin olisi

³⁹⁰ Sallinen 2004, 85.

³⁹¹ Volter Kilven kirje Hilja Kilvälle 21.9.1914, SKS Kia.

³⁹² Häyrynen 2004, 59.

taaskin surissut korvissa olo ja elämä muinaisessa Laupuksen Simulan avarassa tuvassa, siellä hurisivat rukit, takkavalkea räiskyi, miehet hommasivat puutöissä, puheenkerta humisi, ja itse istui jossain höylälastuläjässä, milloin leikkien, milloin kuunnellen aikaisten puheita.³⁹³

Kilpi ei ole ainoa kirjailija, jolle tällainen pidempi sairausjakso on tuonut tarpeellisen pysähtyneen hetken arjen keskelle. Maarit Leskelä-Kärki on huomioinut Krohnin sisarusten kirjailijuutta tutkiessaan, miten sairastuminen saattoi merkitä kirjailijalle pakotietä omaan rauhaan ja tilaan elämän velvollisuuksien keskellä.³⁹⁴ Muun muassa Aino Kallas piti jonkinlaisena vedenjakajana kirjalliselle uralleen vuotta, jolloin hän oleskeli kolme kuukautta Nummelan keuhkotautiparantolassa.³⁹⁵ Myös Volter Kilpi itse nosti esiin tämän sairausjakson merkityksen omaelämäkerrassaan:

Vain pari kertaa, ensiksi erään vaikeamman sairauden toipumiskautena ja toisen erän punakapinan aikaisen pakollisen joutilaisuuden kestäessä sain hengähdysaikaa kirjoittaakseni *Kansallista itsetutkistelua* ja *Tulevaisuuden edessä* kirjat, joihin kokosin mielessäni kauan askaroinneen ja siinä kypsyneen synteisin kansallisista kulttuuri- ja kohtalonkysymyksistämme.³⁹⁶

On siis tulkittavissa, että pidempi poissaolo Kustavista sai Volter Kilven ymmärtämään syvemmin, miten suuri merkitys kotiseudulla ja sen ihmisillä häneen oli. Toisaalta myös sairausjakso toi katkon arkiseen elämään ja eristi Kilven hetkeksi vain oman perheensä puuhailuja seuraamaan. Tämänkaltaisten tilanteiden ja teemojen kautta Volter Kilpi pääsi mielessään palaamaan lapsuutensa Kustaviin, *Saaristosarjan* syntysijoille.

Lapsuuden muistot Kilpi vahvisti itsekkin myöhemmin merkityksellisiksi todetessaan omaelämäkerrassaan: ”Ja parhaansa löytää ihminen joskus, kun lapsuuteensa löytää.”³⁹⁷ Lapsuus on ollut monelle kirjailijalle merkityksellinen luovuuden lähde. Pirkko Siltala nostaa lapsuuden merkityksen esiin runoilija Eeva-Liisa Mannerin (1921–1995) kohdalla käsitellessään hänen seitsemän vuotta kestänyttä vaikenemista lyyrikkona. Manner ajatteli kiinnostavasti, että lapsuuden aika inspiroi häntä hänen kielelliseen muutokseensa. Manner piti mahdollisena, että hänen kaunokirjallisen vaikenemisensa jälkeen yllättävältä tuntunut kielioppinsa rakentui hänen lapsuuden aikaisen kielisysteemin pohjalle.

³⁹³ Volter Kilven kirje vanhemmilleen 18.9.1915, SKS Kia.

³⁹⁴ Leskelä-Kärki 2006, 459; Tuohela 2008, 82–85.

³⁹⁵ Leskelä-Kärki 2006, 460–461.

³⁹⁶ Kilpi 1944, 256.

³⁹⁷ Kilpi 1944, 250.

Kilpi esitti omaelämäkerrassaan samansuuntaisia ajatuksia lapsuuden kieleen paluusta. Kilven oman tulkinnan mukaan hänen huonokuuloisuutensa voimisti hänen yhteyttään lapsuuden kieleen.³⁹⁸ Tuntuukin siltä, että huonokuuloisuudella on oma merkityksensä pohdittaessa niin Kilven persoonallisuutta kuin hänen sosiaalista verkostoaan ja asemaansa kirjallisella kentällä. Huonokuuloisuudella voi nähdä olevan jonkinlainen vaikutus myös kielellisiin ratkaisuihin:

Sen [Kustavin] ihmiset, vähitellen haudan varjoon siirtyvät, olivat kaikki muistoani, sen elämän ja maiseman kehä jo lapsuudesta asti, ja sen jälkeen edelleen verestettynä kaikilla aisteilla omistettu, sen kielikin kaikkine viivahteineen ikään kuin varastoitu ja tuoreena säilytetty jo 16-vuoden iässä kuulossaan heikenneen kielimieleen ja kielimielessä. Ehkä tämä kuuloherkkyyden aikainen menetys muodostui monessa suhteessa ratkaisevaksi tekijäksi kehityksessäni. Se säilytti minulle lapsuuteni ja kasvuaikani vaikutelmat vereksen koskemattomina, mutta se ehkäisi myös monella tapaa liittymistä uusiin elämänympäristöihin. Ehkä juontuu kirjailunikin taipumus sisäiseen elämänmonologisointiin tästä juuresta.³⁹⁹

Vuonna 1919 Kilpien muutto Turkuun toi Volter Kilven fyysisesti lähemmäs Kustavia, länsisuomalaiseen elinpiiriin. Sopeutuminen uuteen kotikaupunkiin Turkuun ei tapahtunut vaivattomasti. Volter Kilven työpaikka Turun kaupunginkirjastossa vaikutti aluksi sekä taloudellisesti että henkisesti epäedulliselta valinnalta. Haasteelliset tilanteet saivat Hiljan kannustamaan Volter Kilpeä entistä voimakkaammin siihen, että tämä jättäisi virkatyönsä ja suorittaisi kirjallisen elämäntehtävänsä.⁴⁰⁰

Pirjo Lyytikäinen on jäljittänyt *Saaristosarjan* varsinaisen suunnittelutyön alkamisajan kohdaksi vuoden 1919. Kilpi on itse muun muassa omaelämäkerrassaan tahtonut palauttaa *Saaristosarjan* idean jopa lapsuuteensa asti, mutta Lyytikäisen mukaan nämä ”idut” on kuitenkin syytä pitää erillään varsinaisesta suunnitteluvaiheesta.⁴⁰¹ Volter ja Hilja Kilven kirjeenvaihto täydentää aiempaa tutkimusmateriaalia osoittamalla, että Kustavin maisemat ja ihmiset kirvoittivat Kilven kirjeisiin jo varhain hienoja kuvauksia, joilla vaikuttaisi olevan suoraa sukulaisuutta *Saaristosarjaan*. Kirjeenvaihdon kautta muodos-

³⁹⁸ Siltala 1993, 55–56. Yhdistävänä tekijänä voi mainita myös, että sekä Volter Kilven että Eeva-Liisa Mannerin paluuseen kirjoittavaan elämään liittyi merkittävä menetyskokemus.

³⁹⁹ Kilpi 1944, 257. Kilven huonokuuloisuuden merkitys hänen kirjailijuudelleen on kiinnostava kysymys, sillä hänelle sanojen soinnilla ja musiikillisuudella oli suuri merkitys. Kilpi ajatteli, että hänen kirjansa olivat parhaimmillaan juuri ääneen luettuina. Tässä voisi pohtia myös huonokuuloisuuden vaikutusta taiteilijuuteen yleisemminkin esimerkiksi Beethoveniin verraten.

⁴⁰⁰ Kilpi 1944, 257.

⁴⁰¹ Lyytikäinen 1992, 63.

tuu myös käsitys siitä, että erityisesti vuosina 1914 ja 1915 Kilven mielenkiinto ohjautui yksityiselämän tapahtumien kautta hänen oman lapsuutensa muistoihin, ja hän alkoi tiedostaa syvemmin oman yhteenkuuluvuutensa Kustaviin.

Hilja Kilven kannustuksesta huolimatta Volter Kilpi ei luopunut kirjastovirastaan. Turussa hän kuitenkin jatkoi kirjoitustyötään, jonka oli saanut uudelleen alkuun yhteiskunnallisilla teoksillaan. Vuonna 1920 hän julkaisi kaksiosaisen artikkelisarjan otsikolla *Kustavin muinaisia*.⁴⁰² Nämä artikkelit toimivat kuin teoreettisena taustatyönä *Saaristosarjaa* varten. Niissä Kilpi käsitteli Kustavin historiaa, elinkeinoja ja vanhan elämänmenon eri puolia.⁴⁰³ Kilven laatimat artikkelit sointuivat hyvin yhteen aikakauden koti-seutututkimuksen ihanteiden kanssa.⁴⁰⁴ Kilven artikkelit osoittavat, että hän oli perehtynyt Kustavin historiaan ja oloihin muutenkin kuin oman henkilökohtaisen suhteensa kautta. Kirjoituksia leimaa mennyttä Kustavia ihannoiva sävy.⁴⁰⁵

Turun yliopiston kirjaston palveluksessa ollessaan Volter Kilpi pystyi viimein järjestämään työnsä niin, että palkkasi itselleen sijaisen niiksi työtunneiksi, jotka hän käytti päivittäin kirjoittamiseen. *Saaristosarjan* parissa Kilpi alkoi varsinaisesti työskennellä vuonna 1924.⁴⁰⁶ Hiljan merkitys siinä prosessissa, joka sai Kilven valitsemaan kustavilaiset aiheet kaunokirjalliseksi aiheekseen, on luettavissa monesta eri lähteestä:

Se kuitenkin oli elinvarmaa minulle, että minulla oli rikas varasto elämänmuistoa lapsuudessani. Jo pitkät ajat olin sitä ajatusta hautonut, että näihin varastoihin saisin käydä käsiksi. Erikoisella kiinteydellä oli ensimmäinen vaimoni, kahdenkymmenenvuoden aikainen elämänkumppanini rohkaissut minua tässä ajatuksessa.⁴⁰⁷

Näiden sanojen valossa kirjeenvaihto Volter ja Hilja Kilven välillä nousee tärkeäksi dokumentiksi tarkastellessa *Saaristosarjan* aihepiirin löytymistä.

⁴⁰² *Kustavin muinaisia* ilmestyi sanomalehti *Uudessa Aurassa* 30.10.1920 sekä *Turun Sanomissa* 31.10.1920. Volter Kilven seura on julkaissut artikkelit uudestaan vuonna 2001.

⁴⁰³ Lyytikäinen 1992, 63–64.

⁴⁰⁴ Häyrynen 2004, 58.

⁴⁰⁵ Lyytikäinen 1992, 63–64.

⁴⁰⁶ Lyytikäinen 1992, 62–63.

⁴⁰⁷ Kilpi 1944, 257. Myös kirjeessä Lauri Viljaselle 29.3.1934 Kilpi kirjoittaa: ”Olen tyytyväinen siihen, että työsuunnitelmista, osaksi vaimovainajani kehotuksesta valitsisin sen, joka nyt on toteutettu.” Lyytikäinen 1993, 180.

Länsisuomalaisuuden voi nähdä toimineen Volter Kilven *Saaristosarjassa* moninkertaisena motiivina. Edellisessä luvussa käsittelin, miten Kilpi tahtoi vaikuttaa eepoksellaan laajemmin suomalaisuuteen länsisuomalaistaen sitä. Tässä luvussa olen tarkastellut, miten länsisuomalaisuus nousee tärkeäksi teemaksi myös henkilökohtaisemmalla tasolla teosten sijoittuessa ja kuvatessa Volter Kilven lapsuuden kotiseutua Kustavia ja kustavilaisia ihmisiä.

4 ”En ymmärrä, miks’ en osaa ryhtyä kirjoittamaan.”⁴⁰⁸ – Lopuksi

Olen työssäni etsinyt vastauksia ja näkökulmia siihen, mikä sai kirjailija Volter Kilven vaikenemaan kaunokirjallisesti jopa kolmeksikymmeneksi vuodeksi. Kilpi itsekkin kysyi ja selitti kaunokirjallisen vaikenemisensa syitä useaan otteeseen kirjeissään eri vastaanottajille sekä myöhemmissä omaelämäkerrassaan. Kysymys on monin tavoin kiinnostava ja vastausperspektiivistä riippuen kertoo joko Kilvelle merkittävistä henkilökohtaisista asioista, kirjallisuuden kentän voimasuhteista tai esimerkiksi suomalaisen kirjakielen kehityshistoriasta. Työni ei päädykään yksiselitteisten vastausten äärelle, vaan pyrkii avaamaan sitä monisäikeistä tapahtumien ja syiden verkostoa, joka on ollut vaikuttamassa Volter Kilven kaunokirjalliseen vaikenemiseen. Menneisyydestä kertovan aineiston moniäänisyys on työssäni hyväksytty lähtökohta.

Kilpi selittää eri yhteyksissä kaunokirjallista vaikenemistaan poikkeavin painotuksin. Kirjeenvaihdon ja omaelämäkerran kautta muodostuvat kertomukset ovat yhteneväisiä, mutta tulkinta ja sävy ovat erilaiset. Jonkinlaisia ristiriitojakin ilmenee. Esimerkiksi taloudelliset syyt nousevat monta kertaa esiin selittävänä tekijänä kirjoittamisesta luopumiselle, mutta toisaalta tulee esiin, että Kilvelle ajatus ammattikirjailijuudesta – kirjoittamisesta tulonansaitsemiskeinona – oli kauhukuva. Myös Kilven henkilökuva näyttäytyy inhimillisesti ristiriitaisena. Erityisesti myöhemmissä omaelämäkerrassaan hän kertoo kirjailijuudestaan eheän kertomuksen, jossa kaunokirjallinen tauko vaikuttaa tietoiselta päätökseltä. Kirjeenvaihdossa vaimonsa Hiljan kanssa Kilpi ei milloinkaan mainitse tietoisesti luopuneensa kirjoittamisesta, vaan suhde kirjoittamiseen on koko ajan avoin.

Tällaisten tulkinta- ja sävyerojen havaitseminen on elämäkerrallisen tutkimuksen tekijälle tärkeää. Perinteisesti elämäkerrat ovat kenties rakentaneet eheämpiä muotokuvia kohteistaan. Yksityiset historialliset materiaalit nostavat esiin epäröinnin, inhimillisen kilvoittelun ja epävarmuuden myös niin kutsuttujen suurmiesten elämänkohtaloissa. Kertomusten rakentaminen on aina tulkitseminen, aineiston valitsemista ja kannan ottamista. Tutkijan tai elämäkerran kirjoittajan vastuulla on kertoa lukijalleen, mihin hänen tekemänsä ratkaisut perustuvat. Tässä näkyy suuri muutos historiankirjoittamisen tavas-

⁴⁰⁸ Volter Kilven kirje Hilja Vanhakartanolle 12.7.1905, SKS Kia.

sa. Ennen rakennettiin kokonaisia tosia suuria kertomuksia. Nykyään ainakin pyritään tiedostamaan paremmin se, että kuva menneisyydestä muuttuu koko ajan. Paljon tulkinasta riippuu tutkijan positiosta ja saatavilla olevasta materiaalista.

Tämän tutkimusprosessin aikana tietyt esiin nousseet seikat yllättivät minut tai saivat ainakin uudenlaisen painoarvon. On esimerkiksi syytä huomata, että jo työni nimessä esiintyvä tutkimuskysymys kertoo jotain kirjallisen maailman sukupuolittumisesta. Volter Kilven kohdalla huomio kiinnittyy siihen, *miksi hän ei kirjoittanut*. Naisten kohdalla on ehkä pikemmin kysytty syitä sille, *miksi* ja miten oli mahdollista, että *nämä kirjoittivat*. Volter Kilven esimerkki on kiinnostava, sillä se poikkeaa siitä kuvasta, mitä meille tyypillisesti on välittynyt suomalaisista mieskirjailijoista 1900-luvun alussa. Se kertoo ainakin osaksi siitä, miten myös mieskirjailija on saattanut päätyä toimimaan siten, että on asettanut vastuun perheenisänä ja aviomiehenä kirjallisen uran edelle.

Toisaalta oli kiinnostavaa ja stereotypiaa vahvistavaa havaita, miten uskollisesti suuri osa työtäni varten lukemistani suomalaisten mieskirjailijoiden elämäkertoista toisti kuvauksen työhön uppoutuneesta miehestä ja kotia taustalla hoitavasta vaimosta. On samalla myös syytä huomata, että elämäkertojen tekemissä tulkinnoissa voi aistia ajan kulumisen. Esimerkiksi Panu Rajalan elämäkerta Juhani Ahosta vuodelta 2011 nostaa esiin kysymyksen puoliso Vennyn merkityksestä Ahon ajattelulle ja työlle, mutta toteaa samalla, että aiemmassa tutkimuksessa puoliso on siirretty yleensä tyystin syrjään Ahoa koskeissa tarkasteluissa.

Olen eritellyt työssäni kirjailijuuden sisäisiä ja ulkoisia ehtoja voidakseni tarkastella kirjoittamista mahdollisimman moniulotteisesti toimintana. Olen kuitenkin tietoinen siitä, että tässä tutkimuksessa käyttämäni jako sisäisiin ja ulkoisiin ehtoihin on osittain keinotekoinen. Esimerkiksi avioliitto Hilja Kilven kanssa vaikutti sekä kirjoittamisen sisäisiin että ulkoisiin ehtoihin: Sisäisiin se vaikutti tarkasteltaessa Hilja Kilven henkistä vaikutusta Volter Kilven tuotantoon, ulkoisiin ajateltaessa taloudellista toimeentuloa, perheen kokoa, kotitöitä jne. Toisaalta voi todeta, että vaikka samat asiat toistuvat ja risteävät ulkoisten ja sisäisten ehtojen välillä, ulkoisia ja sisäisiä ehtoja tarkastelevat käsittelyluvut vastaavat ikään kuin erilaisiin kysymyksiin. Ulkoiset ehdot tuntuvat selittävän suorasti sitä, miksi Volter Kilpi ei kirjoita. Samalla välittyy kuva siitä, miten merkityksellinen suhde ja kirjeenvaihto Hilja Kilven kanssa oli. Sisäisten ehtojen kautta

pureudutaan vahvasti siihen muutokseen, mikä Kilven kirjailijuudessa kirjeenvaihdon aikana tapahtuu. Toisaalta Kilven persoonallisuutta ohjanneiden piirteiden tarkastelun myötä kuva siitä, miksi Kilpi ei kirjoita, täydentyy.

Kysymys julkisen ja yksityisen suhteesta nousee tutkimuksessani esiin useassa kohdassa. Perinteisesti varsinkin mieskirjailijoiden kohdalla yksityisen merkitys on tahdottu häivyttää pois, mutta mielestäni Volter Kilpeä koskeva tutkimukseni vahvistaa osaltaan näkemystä siitä, että kirjailijan elämää ja kirjallista elämää tutkiessa on hedelmällistä tarkastella kokonaisuutta. Maailmat vaikuttavat toisiinsa. Joskus yksityinen kirjeenvaihto voi muodostua niin merkitykselliseksi, että se hetkellisesti miltei korvaa tarpeen kaunokirjalliseen ilmaisuun. Mielestäni näin voi tulkita esimerkiksi Volter Kilven Hiljalle seurusteluaikana kirjoittamat kirjeet, joista muodostui oikeastaan Kilven tuon ajan intiimisti julkaistu kaunokirjallinen pääteos.

Tutkijana on syytä kiinnittää huomiota siihen, että paljon menneisyydessä sanotusta ja tapahtuneesta jää tutkijan tavoittamattomiin. Menneisyyden ihminen jää aina vieraaksi, vaikka henkilökohtaista aineistoa tutkiessa voikin välillä kokea syvästi ymmärtävänsä tutkimuskohteena olevaa henkilöä. Kun siis kokoan omaa tulkintaani Volter ja Hilja Kilven kirjeiden pohjalta, minun pitää tiedostaa ja tehdä myös lukijalleni tiettäväksi, mitkä valinnat ohjaavat omaa tulkintaani. Esimerkiksi kirjeet aukeavat lukijalleen parhaiten kokonaisuuksina (ja tällaisinakin ulkopuoliselle lukijalle vain osittain). Tällaisessa työssä joutuu tilanpuutteen ja aiheen fokuksen vuoksi käyttämään vain otteita kirjeistä, jolloin on helppo ohjata kirjeiden merkityssisältöä siihen suuntaan kuin itse haluaa.

Samalla kun tutkijana pitää olla tietoinen aineiston valintaan liittyvistä kysymyksistä on syytä harjoittaa itsekritiikkiä myös tulkinnossa. Minä luen Volter Kilven kirjeitä nimenomaan kirjailijan kirjeenvaihtona ja näen kirjeissä kirjailijuuden kannalta tärkeitä asioita, vaikka Kilpi on keskellä kolmekymmentä vuotta kestävästä kaunokirjallista taukoa. Johtuuko näkemykseni siitä, että tiedän Kilven jatkavan kirjoittamista myöhemmin? Vai onko kirjeenvaihdossa todella niin selvästi luettavissa kirjailijuus kuin mitä minä tulkiten? Ylipäätään minun on syytä tarkastella omaa asemaani Kilven suhteen. Tahdonko minä nähdä hänen poikkeavan muista mieskirjailijoista avioliittokäsityksensä, tehdäkseni tutkimuskohteestani erityisemmän? Kysymys tulkinnasta on erityisen tärkeä kenties sellaisten vaikeaselkoisina pidettyjen kirjailijoiden kohdalla kuin Volter

Kilpi. Monisanaisuus, pitkät lauseet ja asioiden tarkastelu monelta kannalta avaavat helposti tien nopeasti johdetulle tulkinnalle, jossa jätetään paljon kokonaan näkemättä.⁴⁰⁹ Omaa tulkintaa pitää koko ajan tarkastella kriittisesti ja olla valmistautunut myös siihen, että jokin uusi esiin tuleva historiallinen materiaali voi kyseenalaistaa tässä muodostetun tulkinnan.

Elokuussa 2018 luin sanomalehdestä arvion konsertista, jossa punaisena lankana oli Volter Kilven ja Hilja Vanhakartanon seurusteluaikainen kirjeenvaihto minun kertomanani. Arvio totesi, että: "Konsertin jälkeen ei jää epäselväksi se, että Volterin ja hänen Hiljansa on suomalaisen kulttuurihistorian romansseista yksi vaikuttavimmista."⁴¹⁰ Lukiessani arviota iloitsin siitä, että rakkauskirjeet olivat löytäneet tiensä yleisön sydämiin. Samalla tulin muistutetuksi omasta vastuustani historian tulkitsijana ja kertojana. Kirjeenvaihtokirjan toimittamistyö vaati aikanaan valtavasti aineiston valintaa, koska mukaan mahtui kirjeistä vain alle puolet. Pyrin silloin luomaan mahdollisimman oikeudenmukaisen kuvan kirjeenvaihdosta, muun muassa arvioiden sitä, että kirjeissä esiintyvät alakuloisuuden tai onnen tunteet toistuisivat ainakin suunnilleen samassa suhteessa toimitetussa kirjassa kuin oikeassa kirjeenvaihdossa. Konserttiversioon mahtuu kirjassa olleesta aineistosta aivan murto-osa. Konsertissa on lisäksi kyseessä esitys, jolloin tietoisesti nostetaan esiin dramaattisia, hauskoja ja romanttisia kohtia. Alkuperäisen kirjeenvaihdon lukeminen kokonaan on paikoin jopa uuvuttava kokemus, kun varsinkin Volter Kilven tunteet aaltoilivat niin voimakkaasti. Koen, että minua johdattaa esityksissäkin se, että pohjaan esitykseni laajaan aineistoon, josta käsitykseni muuttuu hieman koko ajan ja pyrin olemaan aineistolleni uskollinen. Arvion lukeminen muistutti minua kuitenkin jälleen omasta vastuustani tulkintojen tekijänä; olen ollut osana nostamassa Volter ja Hilja Kilven rakkaustarinaa yhdeksi vahvaksi romanttiseksi tarinaksi suomalaisessa kulttuurihistoriassa.

⁴⁰⁹ Esimerkiksi Kilven yhteiskunnallisten kirjoitusten osalta kysymys tulkinnasta on mielenkiintoinen. Oma tulkintani Kilven vuosien 1917 ja 1918 teoksista poikkeaa täysin esimerkiksi Wikipediasta, jossa mainitaan teosten sisältävän ”äärikansallismielisiä ja jopa fasistisia sävyjä.” https://fi.wikipedia.org/wiki/Volter_Kilpi [haettu 5.11.2018]. Omaa tulkintaani tukee Kilven kirjeenvaihto, jossa hän muun muassa toukokuussa 1935 arvostelee kiivaasti vallitsevaa poliittista hurmosta: ”Hämmästyin kuinka erinomaisesti analyysi oli sovellettavissa IKL ja AKS-mentaliteettiin nykypäivinä. Aivan samaa kansansielun pohjamutien temmeltämistä, ja aivan samaa eetillistä latuskaisuutta niissä, joiden velvollisuus olisi asettaa ohjaksiin vauhkoutunut lauma.” Volter Kilven kirje Onni E. Helkiölle toukokuussa 1935, SKS Kia. (Tarkempi päiväys kirjeestä puuttuu.)

⁴¹⁰ Turun Sanomat 20.8.2018.

Tässä tutkimuksessa minua on ohjannut hermeneuttis-empaattinen tutkimusote. Olen pyrkinyt ymmärtämään Volter Kilven tekemiä valintoja ja tarkastelemaan niitä monipuolisesti. Käyttäessäni esimerkkeinä hänen kirjeitään, olen pyrkinyt käyttämään lyhyitä lainauksia parhaan taitoni mukaan oikein, vaikka olen irrottanut ne kokonaisuudesta. Toivon tekeväni käsittelemälleni materiaalille oikeutta, mutta olen tietoinen siitä, että paljon jää väistämättä ymmärtämättä ja ulkopuolelle. Aineiston laajuus on rikkaus, mutta myös konkreettinen ongelma, sillä laajaa materiaalia on vaikea hallita niin henkisen kuin fyysisen kapasiteetin rajallisuuden vuoksi.

Volter Kilpi muistetaan kirjallisuushistoriassamme ennen kaikkea kustavilaisen saaristomaailman omaleimaisena ja eepisenä kuvaajana. Tämä työ nostaa esiin sen, että myös ulkoisesti hedelmättömältä vaikuttavan kaunokirjallisen vaikenemisen ajan tarkastelu voi antaa paljon ymmärrystä Kilven kirjallisen elämän tutkimukselle. Volter Kilven esimerkki osoittaa kiinnostavasti, miten oli mahdollista jäädä kokemuksellisesti ulkopuolelle, marginaaliin, vaikka kyseessä oli kirjallisuushistoriamme keskeinen kirjallinen toimija ja kaiken lisäksi mies.

Lähteet

1. Arkistolähteet

Kirjeenvaihto

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjallisuusarkisto (SKS Kia)

Vielä luetteloimatta olevia Volter Kilven kirjeenvaihtoja:

Volter Kilven ja Hilja Kilven (vuoteen 1907 Hilja Vanhakartano) kirjeenvaihto.

Volter Kilven ja vanhempiensa välinen kirjeenvaihto.

Volter Kilven ja hänen veljiensä välinen kirjeenvaihto.

Volter Kilven kirjeet Onni E. Helkiölle 187:29-30.

Painamattomat lähteet

Ryynänen, Aili: Kirjastoneuvos Aili Ryynänen muistelee. Puheenvuoro seminaarissa Volter Kilpi ja V.A. Koskenniemi – kirjailijat, kollegat ja kilpailijat. Volter Kilven seuran, V. A. Koskenniemen seuran ja Turun yliopiston järjestämä tilaisuus 13.5.2004, Turun yliopisto. Nauhoitus arkistossa SKS Kia. 2004:8–10.

2. Painettu alkuperäisaineisto

Assmann, Dietrich & Assmann, Eeva-Liisa (toim.): *Vaan väkevää olemista. Volter Kilven kirjeet Anto Säynäslahdelle*. SKS, Helsinki 1999.

Kilpi, Volter: ”Volter Kilpi.” Teoksessa Martti Haavio (toim.) *Aleksis Kivestä Olavi Siippaiseen : suomalaisten kirjailijain elämäkertoja*. Söderström, Helsinki 1944, 246–257.

Kokko, Laura (toim.): *Volter ja Hilja. Ovat sanasi niinkuin valoa minulle. Volter Kilven ja Hilja Vanhakartanon kirjeenvaihtoa*. Kirjapaja, Helsinki 2013.

Lyytikäinen, Pirjo (toim.): *Vieras, vieras minä olen kaikille. Volter Kilven ja Vilho Suomen kirjeenvaihto 1937–1939 ja muita kirjeitä*. SKS, Helsinki 1993.

Tarkka, Pekka (toim.): *Kirjailija ja hänen kustantajansa. Volter Kilven ja Alvar Renqvistin kirjeenvaihto 1931–1938*. Otava, Helsinki 1990.

3. Painettu alkuperäiskirjallisuus

Kilpi, Volter: *Bathseba*. SKS, Pieksämäki (1900) 1993.

Kilpi, Volter: *Kansallista itsetutkistelua. Suomalaisia kulttuuri-ääriviivoja*. Otava, Helsinki 1917.

Kilpi, Volter: *Tulevaisuuden edessä. Poliittisia ja yhteiskunta-eettisiä ääriä*. WSOY, Helsinki 1918.

Kilpi, Volter: *Alastalon salissa*. Otava, Helsinki 1933.

Kilpi, Volter: *Pitäjän pienempiä*. Otava, Helsinki 1934.

Kilpi, Volter: *Kirkolle*. Otava, Helsinki 1937.

4. Muut muistelmat, elämäkerrat ja kirjekokoelmat

Haavikko, Ritva: *Mika Waltari. Valloittaja*. WSOY, Helsinki 2008.

Häikiö, Martti: *V. A. Koskenniemi. Suomalainen klassikko*. WSOY, Helsinki 2010.

Kortelainen, Anna: *Naisen tie. L. Onervan kapina*. Otava, Keuruu 2006.

Mukka, Timo K. & Lahtinen, Toni (toim.): *Annan sinun lukea tämänkin. Kirjeitä 1958–1973*. WSOY, Helsinki 2012.

Mäittälä, Leevi: *Elämän tulipunakukka. Vihtori Peltonen – Johannes Linnankoski*. WSOY, Porvoo 1979.

Niemi, Juhani: *Juhani Aho*. SKS, Helsinki 1989.

Rajala, Panu: *Unio Mystica. Mika Waltarin elämä ja teokset*. WSOY, Helsinki 2008.

Rajala, Panu: *Naisten mies ja aatteiden. Juhani Ahon elämäntaide*. WSOY, Helsinki 2011.

Rajala, Panu: *F. E. Sillanpää. Nobel-kirjailijan elämä 1888–1964*. SKS, Helsinki 2015.

Rajala, Panu: *Virvatuli – Eino Leinin elämä*. WSOY, Helsinki 2017.

Tarkiainen, Kari: *Viljo Tarkiainen. Suomalainen humanisti*. SKS, Helsinki, 1987.

Tarkka, Pekka: *Joel Lehtonen I–II*. Otava, Helsinki, 2009 ja 2012.

5. Tutkimuskirjallisuus

Aalto, Ilana; Kaartinen Marjo; Konola, Annikka; Lahtinen, Anu; Leskelä-Kärki, Maarit & Tuohela, Kirsi: ”Ajatuksia historiasta sukupuolitutkimuksen kentällä.” *Sukupuolentutkimus – Genusforksning*. 1/2014, 44–48.

Assmann, Dietrich: Kilpi, Volter. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. SKS, Helsinki 1997. (viitattu 5.11.2018).

Boydston, Jeanne: ”Gender as a Question of Historical Analysis.” *Gender & History*. 20:3 (2008), 558–583.

Caine, Barbara: *Biography and history*. Palgrave Macmillian, Hampshire 2010.

Clarke, Norma: *Ambitious heights. Writing, friendship, love – the Jewsbury sisters Felicia Hemans and Jane Carlyle*. Routledge, London 1990.

Edenheim, Sara: Att komma till Scott: Teorins roll inom svensk genushistoria. *Scandia* 78:2 (2012), 22–31.

Elomaa, Hanna: ”Koketti, sinisukka ja tohvelisankari. Kiista Oskar Hultmanin elämäkerrasta muuttuvien avioliittokäsitysten leikkauskohtana.” *Modernin lumo ja pelko. Kymmenen kirjoitusta 1800–1900 –lukujen vaihteen sukupuolisuudesta*. Toim. Kari Immonen, Ritva Hapuli, Maarit Leskelä ja Kaisa Vehkalahti. SKS, Helsinki 2000, 309–343.

Elomaa, Hanna: ”Henkilökohtaista ja ammatillista. Ruotsinkielisten modernistikirjailijoiden kirjeenvaihtoa 1920-luvun lopulta 1940-luvulle.” *Kirjeet ja historiantutkimus*. Toim. Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen ja Kirsi Vainio-Korhonen, Kirsi. SKS, Helsinki 2011, 273–297.

Florin, Christina: ”Biografia rajoja rikkomassa. Kolme esimerkkiä ruotsalaisesta elämäkertatutkimuksesta.” *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Toim. Heini Hakosalo, Seija Jalagin, Marianne Junila ja Heidi Kurvinen. SKS, Vantaa 2014, 27–44.

Granö, Päivi: ”Melkein kotonaan. Koti paikkana Wecksellin sisarusten kirjeissä 1900-luvun alussa.” *Koti. Kaiho, paikka, muutos*. Toim. Päivi Granö, Jaakko Suominen ja Outi Tuomi-Nikula. Turun yliopisto, Pori 2004, 103–150.

Hakosalo, Heini; Jalagin, Seija; Junila, Marianne & Kurvinen, Heidi: ”Johdanto. Elämää suurempaa.” *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Toim. Heini Hakosalo, Seija Jalagin, Marianne Junila ja Heidi Kurvinen. SKS, Vantaa 2014, 7–23.

Hakulinen, Lauri: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Otava, Helsinki 1979.

Halldórsdóttir, Erla Hulda; Kinnunen, Tiina & Leskelä-Kärki, Maarit: ”Doing biography.” *Biography, Gender and History: Nordic Perspectives*. Toim. Erla Hulda Halldórsdóttir, Tiina Kinnunen, Maarit Leskelä-Kärki & Birgitte Possing. Kulttuurihistoria, Turku 2016, 7–34.

Hapuli, Ritva & Leskelä-Kärki, Maarit: ”Kirjoittamisen julkiset ja yksityiset maailmat. Naisten kirjoittamisen kulttuurihistoriasta.” *Kulttuurihistoriallinen katse*. Toim. Heli Rantala & Sakari Ollitervo. Kulttuurihistoria, Turku 2010, 258–280.

Häggman, Kai: *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. SKS, Helsinki 1994.

Häggman, Kai: *Johdatus perhehistoriaan*. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja, Helsinki 1996.

Häggman, Kai: *Kivelle perustettu. Suomen kirjailijaliitto 1897–2017*. Otava, Helsinki 2017.

Häyrynen, Maunu: ”Maisemantutkijan kotiseutu.” *Koti. Kaiho, paikka, muutos*. Toim. Päivi Granö, Jaakko Suominen ja Outi Tuomi-Nikula. Turun yliopisto, Pori 2004, 55–68.

Jalkanen, Huugo: *Kirjallinen kevät*. WSOY, Porvoo 1956.

Kilpi, Lassi: ”Kotoisia muistelmia Vartiovuorenkadulta.” *Phoenix* 1/1994, 26–31.

Kolbe, Laura: *Kulosaari. Unelma paremmasta tulevaisuudesta*. Kulosaaren kotiseuturahaston säätiö, Keuruu 1988.

Konttinen, Riitta: *Taiteilijapareja*. Otava, Helsinki 1991.

Konttinen, Riitta: *Modernistipareja*. Otava, Keuruu 2010.

Koskinen, Taava: ”Neroiksi ei synnytä, neroiksi tullaan.” *Kirjoituksia neroudesta. Myytit, kultit, persoonat*. Toim. Taava Koskinen. SKS, Helsinki 2006, 9–56.

Koskivirta, Anu & Lidman, Satu: ”Historioitsija eettisten valintojen äärellä.” *Historiantutkimuksen etiikka*. Toim. Satu Lidman, Anu Koskivirta & Jari Eilola. Gaudeamus, Tallinna 2017, 11–25.

Lahtinen, Anu; Leskelä-Kärki, Maarit; Vainio-Korhonen, Kirsi & Vehkalahti, Kaisu: ”Kirjeiden uusi tuleminen.” *Kirjeet ja historiantutkimus*. Toim. Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen ja Kirsi Vainio-Korhonen, Kirsi. SKS, Helsinki 2011, 9–27.

Laurikkala, Saini: *Volter Kilpi kirjastomiehenä*. Turun yliopiston julkaisuja, Turku 1948.

Leikola, Anto: ”Volter Kilpi luonnonkuvaajana.” *Viime vuonna Kustavissa. Kesän 1999 Volter Kilpi -juhlan satoa*. Toim. Eeva-Liisa Assmann. Volter Kilven Seura, Helsinki 2000, 61–71.

Leskelä-Kärki, Maarit: *Kirjoittaen maailmassa. Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä*. SKS, Helsinki 2006.

Leskelä-Kärki, Maarit: ”Kirjeet ja kerrotuksi tulemisen kaipuu. Kirjailija Helmi Krohnin ja säveltäjä Erkki Melartinin kirjeystävyyden 1906–1936.” *Kirjeet ja historiantutkimus*. Toim. Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen ja Kirsi Vainio-Korhonen. SKS, Helsinki 2011, 242–272.

Lyytikäinen, Pirjo. *Mielen meri, elämän pidot. Volter Kilven Alastalon salissa*. SKS, Helsinki 1992

Lyytikäinen, Pirjo: ”Bathseba ja Volter Kilpi” Alkusanat teoksessa Volter Kilpi: *Bathseba*. SKS, Helsinki (1900) 1995, vii–xvi.

Lyytikäinen, Pirjo: ”Vuosisadanvaihteen symbolismi ja dekadenssi.” *Katsomuksen ihanuus*. Toim. Pirjo Lyytikäinen, Jyrki Kalliokoski ja Mervi Kantokorpi. SKS, Helsinki 1996, 7–16.

Markkola, Pirjo; Östman, Ann-Catrin ja Lamberg, Marko: ”Onko suomalaisella miehellä historiaa?” *Näkymätön sukupuoli. Mieheyden pitkä historia*. Toim. Pirjo Markkola, Ann-Catrin Östman ja Marko Lamberg. Vastapaino, Tampere 2014, 7–24.

Miettinen, Jukka O.: ”Romantiikka” *Tila, kuva, aatteet*. Teatterikorkeakoulun julkaisuja 49. <http://disco.teak.fi/tila/10-3-romantiikka/> Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, verkkojulkaisu 2016.

Moi, Toril: *Sex, Gender and the Body. The Student Edition of What Is a Woman?* Oxford University Press, Surrey (1999) 2005.

Nordenstam, Anna: *Begynnelser. Litteraturforskningens pionjärvinnor 1850–1930*. Symposion, Stockholm/Stehag 2001.

Ollila, Anne: *Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa*. SKS, Helsinki 1998.

Pietarinen, Juhani: *Platonin filosofia*. Kirja-Aurora, Turku 2005.

Rojola, Lea: ”Moderni elämä ja maskuliinisuuden kriisi.” *Nykyajan kynnyksellä. Kirjoituksia suomalaisen kirjallisuuden modernisaatiosta*. Toim. Minna Toikka. Turun yliopisto, Turku 1993, 157–181.

Rojola, Lea: *Varmuuden vuoksi. Modernin representaatio Volter Kilven Saaristosarjassa*. SKS, Helsinki 1995.

Räisänen, Arja-Liisa: *Onnellisen avioliiton ehdot. Sukupuolijärjestelmän muodostumisen prosessi suomalaisissa avioliitto- ja seksuaalivalistussopissa 1865–1920*. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1995.

Sallinen, Susanna: ”Koti-ikävä ja nostalgia arjen kokemuksena.” *Koti. Kaiho, paikka, muutos*. Toim. Päivi Granö, Jaakko Suominen ja Outi Tuomi-Nikula. Turun yliopisto, Pori 2004, 79–102.

Sarasti-Wilenius, Raija: ”Kirje – keskustelua, retorista puhetta vai yksinmietiskelyä.” *Kirjeet ja historiantutkimus*. Toim. Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen ja Kirsi Vainio-Korhonen, Kirsi. SKS, Helsinki 2011, 298.

Scott, Joan W.: ”Gender: A Useful Category of Historical Analysis.” *The American Historical Review*. Vol. 91, No. 5 (1986), 1053-1075.

Siltala, Pirkko: *Haen sanojani kaukaa. Naiskirjailijan luovuus*. Yliopistopaino, Helsinki 1993.

Stanley, Liz: ”The Epistolarium: On Theorizing Letters and Correspondences.” *Auto/Biography* 12 (2004), 201–235.

Suomi, Vilho: *Nuori Volter Kilpi*. Otava, Helsinki 1952.

Tommila, Päiviö: *Kummalasta Telkkään. Sata vuotta Kustavin kesähistoriaa*. Volter Kilven seura, Tampere 2010.

Tuohela, Kirsi: *Huhtikuun tekstit. Kolmen naisen koettu ja kirjoitettu melankolia 1870–1900*. SKS, Helsinki 2007.

Vadén, Tere: ”Nerous, yksilö, lahja. Huomioita nerosta ja vallasta.” *Kirjoituksia neroudesta. Myytit, kultit, persoonat*. Toim. Taava Koskinen. SKS, Helsinki 2006, 406–431.

Vainio-Korhonen, Kirsi & Lahtinen, Anu (toim.): *Lemmen ilot ja sydämen salat. Suomalaisen rakkauden historiaa*. WSOY, Helsinki 2015.

Vainio-Korhonen, Kirsi: ”Vastuullinen historia.” *Historiantutkimuksen etiikka*. Toim. Satu Lidman, Anu Koskivirta & Jari Eilola. Gaudeamus, Tallinna 2017, 29–47.

Vares, Vesa: *Helmi Krohn 1871–1913. Naisen velvollisuuseetiikka ja yksilön ratkaisu*. Yliopistopaino, Helsinki 2005.

Woolf, Virginia: *Oma huone*. Alkuper. A Room of One's Own (1928). Suom. Kirsti Simonsuuri. Tammi, Helsinki 2001.